

หนังสือเรียนสาระทักษะการเรียนรู้

รายวิชาทักษะการเรียนรู้

(ทร11001)

ระดับประถมศึกษา

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2551

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ

ห้ามจำหน่าย

หนังสือเรียนเล่มนี้จัดพิมพ์ด้วยเงินงบประมาณแผ่นดินเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
ลิขสิทธิ์เป็นของ สำนักงาน กศน. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือเรียนสาระทักษะการเรียนรู้

รายวิชาทักษะการเรียนรู้ (ทร11001)

ระดับประถมศึกษา

ลิขสิทธิ์เป็นของ สำนักงาน กศน. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 40 /2554

คำนำ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้ดำเนินการจัดทำหนังสือเรียน ชุดใหม่นี้ขึ้น เพื่อสำหรับใช้ในการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีสติปัญญาและศักยภาพในการประกอบอาชีพ การศึกษาต่อ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัว ชุมชน สังคมได้อย่างมีความสุข โดยผู้เรียนสามารถนำหนังสือเรียนไปใช้ ด้วยวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ปฏิบัติกิจกรรมรวมทั้งแบบฝึกหัดเพื่อทดสอบความรู้ความเข้าใจในสาระเนื้อหา โดยเมื่อศึกษาแล้วยังไม่เข้าใจ สามารถกลับไปศึกษาใหม่ได้ ผู้เรียนอาจจะสามารถเพิ่มพูนความรู้หลังจากศึกษาหนังสือเรียนนี้ โดยนำความรู้ไปแลกเปลี่ยนกับเพื่อนในชั้นเรียน ศึกษาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจากแหล่งเรียนรู้และจากสื่ออื่นๆ

ในการดำเนินการจัดทำหนังสือเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้รับความร่วมมือที่ดีจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องหลายท่านที่ค้นคว้าและเรียบเรียงเนื้อหาสาระจากสื่อต่างๆ เพื่อให้ได้สื่อที่สอดคล้องกับหลักสูตร และเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนที่อยู่นอกระบบอย่างแท้จริง สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ขอขอบคุณคณะที่ปรึกษา คณะผู้เรียบเรียง ตลอดจนคณะผู้จัดทำทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือด้วยดีไว้ ณ โอกาสนี้

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หวังว่าหนังสือเรียนชุดนี้จะเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนตามสมควร หากมีข้อเสนอแนะประการใด สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ขออ้อมรับไว้ด้วยความขอบคุณยิ่ง

สำนักงาน กศน.

สารบัญ

หน้า

คำนำ

สารบัญ

คำแนะนำการใช้แบบเรียน

โครงสร้างรายวิชาทักษะการเรียนรู้ ระดับประถมศึกษา

บทที่ 1 การเรียนรู้ด้วยตนเอง	1
บทที่ 2 การใช้แหล่งเรียนรู้	18
บทที่ 3 การจัดการความรู้	42
บทที่ 4 การคิดเป็น	84
บทที่ 5 การวิจัยอย่างง่าย	112

คำแนะนำการใช้แบบเรียน

หนังสือเรียนสาระทักษะการเรียนรู้ ระดับประถมศึกษา เป็นหนังสือเรียนที่จัดทำขึ้นสำหรับ
ผู้เรียนที่เป็นนักเรียนอกระบบ

ในการศึกษาหนังสือเรียนสาระทักษะการเรียนรู้ ผู้เรียนควรปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษาโครงสร้างรายวิชาให้เข้าใจในหัวข้อสาระสำคัญ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และขอบข่าย
เนื้อหา

2. ศึกษารายละเอียดเนื้อหาของแต่ละบทอย่างละเอียด และทำกิจกรรมตามที่กำหนด แล้ว
ตรวจสอบกับแนวตอบกิจกรรมที่กำหนด ถ้าผู้เรียนตอบผิดควรกลับไปศึกษาและทำความเข้าใจในเนื้อหา
นั้นใหม่ให้เข้าใจก่อนที่จะศึกษาเรื่องต่อไป

3. ปฏิบัติกิจกรรมท้ายเรื่องของแต่ละเรื่อง เพื่อเป็นการสรุปความรู้ความเข้าใจของเนื้อหาในเรื่อง
นั้นๆ อีกครั้ง และการปฏิบัติกิจกรรมของแต่ละเนื้อหาแต่ละเรื่อง ผู้เรียนสามารถนำไปตรวจสอบกับครู
และเพื่อนๆ ที่ร่วมเรียนในรายวิชาและระดับเดียวกันได้

4. หนังสือเรียนเล่มนี้มี 5 บท คือ

บทที่ 1 การเรียนรู้ด้วยตนเอง

บทที่ 2 การใช้แหล่งเรียนเรียนรู้

บทที่ 3 การจัดการความรู้

บทที่ 4 การคิดเป็น

บทที่ 5 การวิจัยอย่างง่าย

โครงสร้างรายวิชาทักษะการเรียนรู้ ระดับประถมศึกษา

สาระสำคัญ

รายวิชาทักษะการเรียนรู้ มีเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนในด้านการเรียนรู้ด้วยตนเอง การใช้แหล่งเรียนรู้ การจัดการความรู้ การคิดเป็นและการวิจัยอย่างง่าย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถกำหนดเป้าหมาย วางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เข้าถึงและเลือกใช้แหล่งเรียนรู้จัดการความรู้ กระบวนการแก้ปัญหาและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ที่จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือชี้นำตนเองในการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

บทที่ 1 การเรียนรู้ด้วยตนเอง

1. อธิบายความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง และวิธีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
2. ปฏิบัติตนตามขั้นตอนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
3. เห็นคุณค่าของกิจกรรมการแสวงหาความรู้

บทที่ 2 การใช้แหล่งเรียนรู้

1. ผู้เรียนสามารถบอกประเภทคุณลักษณะของแหล่งเรียนรู้และเลือกใช้แหล่งเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม
2. ผู้เรียนเห็นคุณค่าแหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ
3. ผู้เรียนสามารถสังเกต ทำตาม กฎ กติกา การใช้แหล่งเรียนรู้

บทที่ 3 การจัดการความรู้

1. อธิบายความหมาย กระบวนการชุมชนปฏิบัติการ กำหนดขอบเขตความรู้จากความสามารถหลักของชุมชน และวิธีการยกระดับขอบเขตความรู้ให้สูงขึ้น
2. ร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้และสรุปผลการเรียนรู้ ที่บ่งชี้ถึงคุณค่าของกระบวนการจัดการความรู้
3. สามารถสังเกตและทำตามกระบวนการจัดการความรู้ชุมชน

บทที่ 4 การคิดเป็น

1. อธิบายเรื่องความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ได้
2. บอกความสัมพันธ์เชื่อมโยงของความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ ไปสู่กระบวนการ “คิดเป็น” ได้

บทที่ 5 การวิจัยอย่างง่าย

1. อธิบายความหมายและประโยชน์ของการวิจัยได้
2. ระบุขั้นตอนของการทำวิจัยได้
3. อธิบายวิธีเขียนรายงานการวิจัยง่าย ๆ ได้

ขอบข่ายเนื้อหา

บทที่ 1 การเรียนรู้ด้วยตนเอง

- เรื่องที่ 1 ความหมายและความสำคัญของการเรียนรู้ ด้วยตนเอง
- เรื่องที่ 2 การกำหนดเป้าหมายและการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- เรื่องที่ 3 ทักษะพื้นฐานของการศึกษาหาความรู้ ทักษะการแก้ปัญหา และเทคนิคในการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- เรื่องที่ 4 ปัจจัยที่ทำให้การเรียนรู้ด้วยตนเองประสบผลสำเร็จ

บทที่ 2 การใช้แหล่งเรียนรู้

- เรื่องที่ 1 ความหมายและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้
- เรื่องที่ 2 ประวัติความเป็นมาของแหล่งเรียนรู้
- เรื่องที่ 3 แหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ
- เรื่องที่ 4 การใช้แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ
- เรื่องที่ 5 การเขียนรายงานการค้นคว้า

บทที่ 3 การจัดการความรู้

- เรื่องที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ หลักการของการจัดการความรู้
- เรื่องที่ 2 กระบวนการจัดการความรู้
- เรื่องที่ 3 กระบวนการจัดการความรู้ด้วยตนเอง
- เรื่องที่ 4 กระบวนการจัดการความรู้ด้วยการปฏิบัติการกลุ่ม
- เรื่องที่ 5 การสร้างองค์ความรู้พัฒนาต่อยอดยกระดับความรู้
- เรื่องที่ 6 การจัดทำสารสนเทศเผยแพร่องค์ความรู้

บทที่ 4 การคิดเป็น

- เรื่องที่ 1 ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ด้วยการสรุปจากกรณีตัวอย่าง
- เรื่องที่ 2 “คิดเป็น” และกระบวนการคิดเป็น
- เรื่องที่ 3 ฝึกทักษะการคิดเป็น

บทที่ 5 การวิจัยอย่างง่าย

เรื่องที่ 1 วิจัยคืออะไร มีประโยชน์อย่างไร

เรื่องที่ 2 ทำวิจัยอย่างไร

เรื่องที่ 3 เขียนรายงานการวิจัยอย่างไร

สื่อการเรียนรู้

1. ใบงาน
2. หนังสือเรียน

บทที่ ๑

การเรียนรู้ด้วยตนเอง

สาระสำคัญ

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองรวมทั้งความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้คนเราปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ซึ่งการเรียนรู้จากสถาบันการศึกษาไม่อาจทำให้บุคคลศึกษาหาความรู้ได้ทั้งหมด การเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงเป็นวิธีการเรียนรู้วิธีหนึ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลได้ เพราะเมื่อใดก็ตามที่บุคคลมีใจรักที่จะศึกษาค้นคว้าในสิ่งที่ตนต้องการเรียนรู้ มีทักษะพื้นฐานทางการศึกษาหาความรู้ ทักษะการแก้ปัญหา และเทคนิคในการเรียนรู้ด้วยตนเอง บุคคลนั้นก็จะดำเนินการศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่การเป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

๑. อธิบายความหมายการเรียนรู้ด้วยตนเอง และวิธีการแสวงหาความรู้
๒. ปฏิบัติตนตามขั้นตอนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
๓. เห็นคุณค่าของกิจกรรมการแสวงหาความรู้

ขอบข่ายเนื้อหา

เรื่องที่ ๑ ความหมายและความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

เรื่องที่ ๒ การกำหนดเป้าหมายและการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

เรื่องที่ ๓ ทักษะพื้นฐานของการศึกษาหาความรู้ ทักษะการแก้ปัญหา และเทคนิคในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

เรื่องที่ ๔ ปัจจัยที่ทำให้การเรียนรู้ด้วยตนเองประสบผลสำเร็จ

สื่อการเรียนรู้

๑. แบบวัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

บทที่ ๑

ความหมายและความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเองคืออะไร

เมื่อกล่าวถึงการเรียนรู้ด้วยตนเองแล้ว บุคคลทั่วไปมักเข้าใจว่าเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทำการศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเองตามลำพัง โดยไม่ต้องพึ่งพาครูหรือผู้สอนแต่ที่จริงแล้วการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนนั้น หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ความต้องการ และความถนัด มีเป้าหมายในการเรียนรู้ และแสวงหาแหล่งทรัพยากรของการเรียนรู้ เลือกวิธีการเรียนรู้ จนถึงการประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเอง โดยจะดำเนินการด้วยตนเอง หรือร่วมมือช่วยเหลือกับผู้อื่นหรือไม่ก็ได้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีความรับผิดชอบและเป็นผู้ควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเองมีความสำคัญอย่างไร

การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) เป็นแนวทางการเรียนรู้หนึ่งที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพปัจจุบัน และเป็นแนวคิดที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสมาชิกในสังคมสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการเรียนรู้ที่ทำให้บุคคลมีการคิดริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีเป้าหมายในการเรียนรู้ที่แน่นอน มีความรับผิดชอบในชีวิตของตนเอง ไม่พึ่งพาคนอื่น มีแรงจูงใจ ทำให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต เรียนรู้วิธีเรียน สามารถเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ได้มากกว่าการเรียนรู้ที่มีครูป้อนความรู้ให้เพียงอย่างเดียว การเรียนรู้ด้วยตนเองนับว่าเป็นคุณลักษณะที่ดีที่สุดซึ่งมีอยู่ในตัวบุคคลทุกคน ผู้เรียนควรมีลักษณะของการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ด้วยตนเองจัดเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ยอมรับในศักยภาพของผู้เรียนว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง เพื่อที่ตนเองสามารถที่ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการเรียนรู้ด้วยตนเองมีความสำคัญดังนี้

๑. บุคคลที่เรียนรู้โดยการริเริ่มของตนเองจะเรียนได้มากกว่า ดีกว่า มีความตั้งใจ มีจุดมุ่งหมายและมีแรงจูงใจสูงกว่า สามารถนำประโยชน์จากการเรียนรู้ไปใช้ได้ดีกว่า และยาวนานกว่าคนที่เรียนโดยเป็นเพียงผู้รับหรือรอการถ่ายทอดจากครู

๒. การเรียนรู้ด้วยตนเองสอดคล้องกับพัฒนาการทางจิตวิทยาและกระบวนการทางธรรมชาติ ทำให้บุคคลมีทิศทางของการบรรลุผลภาวะจากลักษณะหนึ่งไปสู่อีกลักษณะหนึ่ง คือ เมื่อตอนเด็ก ๆ เป็นธรรมชาติ ที่จะต้องฟังฟังผู้อื่น ต้องการผู้ปกครองปกป้องเลี้ยงดู และตัดสินใจแทนให้ เมื่อเติบโตมีพัฒนาการขึ้นเรื่อย ๆ พัฒนาดันเองไปสู่ความเป็นอิสระ ไม่ต้องฟังฟังผู้ปกครอง ครู และผู้อื่น การพัฒนาเป็นไปในสภาพที่เพิ่มความเป็นตัวของตัวเอง

๓. การเรียนรู้ด้วยตนเองทำให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ ซึ่งมีลักษณะที่สอดคล้องกับพัฒนาการใหม่ ๆ ทางการศึกษา เช่น หลักสูตร ห้องเรียนแบบเปิด ศูนย์บริการวิชาการ การศึกษาอย่างอิสระมหาลัยเปิดล้วนเน้นให้ผู้เรียนรับผิดชอบการเรียนรู้เอง

๔. การเรียนรู้ด้วยตนเองทำให้มนุษย์อยู่รอด การมีความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เกิดขึ้นเสมอ ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเรียนรู้ การเรียนรู้ด้วยตนเองจึงต้องเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต

การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นคุณลักษณะที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้ผู้เรียนมีความตั้งใจและมีแรงจูงใจสูง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความยืดหยุ่นมากขึ้น มีการปรับพฤติกรรมการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รู้จักเหตุผล รู้จักคิดวิเคราะห์ ปรับและประยุกต์ใช้วิธีการแก้ปัญหาของตนเองจัดการกับปัญหาได้ดีขึ้น และสามารถนำประโยชน์ของการเรียนรู้ไปใช้ได้ดีและยาวนานขึ้น ทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียน

รายละเอียดกิจกรรมการเรียนรู้

จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุด

๑. การเรียนรู้ด้วยตนเอง คือใคร

- ก. การเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องศึกษาเรียนรู้ ด้วยตนเองตามลำพัง
- ข. การเรียนรู้ที่ผู้เรียนริเริ่มตามที่ครูหรือบุคคลอื่น บอกหรือแนะนำ
- ค. กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทำการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตามลำพังโดยไม่พึ่งพาครูหรือผู้สอน
- ๑ กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ความต้องการและความถนัด

๒. การเรียนรู้ด้วยตนเองมีความสำคัญอย่างไร

- ก. เป็นการเรียนรู้ที่ดีที่สุด ของการเรียนรู้ ทั้งหมด
- ๑ เป็นการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคล ผู้การเรียนรู้ตลอดชีวิต
- ค. เป็นการเรียนรู้ จำเป็นต้องเกิดในสถานศึกษาเท่านั้น
- ง. เป็นการเรียนรู้ ที่ทำให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความสามารถโดยไม่ต้องพึ่งพาใคร

เรื่องที่ ๒

การกำหนดเป้าหมาย และการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ด้วยตนเองมีลักษณะอย่างไร

การปฏิบัติการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ที่มีประสิทธิภาพ และให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ขึ้นอยู่กับการที่ผู้เรียน ได้กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ของตนเองแล้วหรือยัง และที่สำคัญเป้าหมายในการเรียนรู้ดังกล่าว ต้องมีความชัดเจนด้วย

สำหรับผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น ทุกคนย่อมมีเป้าหมายในการศึกษาล้ายคลึงกัน คือ เพื่อให้ได้รับความรู้ การสำเร็จการศึกษา การพัฒนาอาชีพ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน แต่เป้าหมายดังกล่าวนี้เป็นเป้าหมายระยะยาวที่จะให้เกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้น ผู้เรียนที่ต้องการให้ตนเองประสบความสำเร็จในการเรียน จึงควรแบ่งเป้าหมายระยะยาว ออกเป็นเป้าหมายระยะสั้นหรือเป้าหมายย่อย ๆ ที่กำหนดให้แต่ละช่วงเวลา ของการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความต่อเนื่องกัน

เป้าหมายในการเรียนรู้ ของแต่ละบุคคลนั้น เปรียบเสมือนกับ การเดินทางจากสถานที่แห่งหนึ่งไปยังสถานที่อีกแห่งหนึ่งนั้น อาจจะมีเส้นทางของการเดินทางให้เลือกเดินได้หลายเส้นทาง ที่ผู้เดินทางสามารถที่จะเลือกเดินตามเส้นทางที่ตนเลือกได้

การวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ควรอย่างไร

การเรียนรู้ ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ นั้น ผู้เรียนจะต้องลงทะเบียนเรียนเป็นรายวิชา ซึ่งครอบคลุมทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือก ตามโครงสร้างหลักสูตร คือ จะต้องเรียนวิชาบังคับ จำนวน ๓๖ หน่วยกิต วิชาเลือก วิชาเลือก จำนวน ๑๒ หน่วยกิต รวมทั้งหมด ๔๘ หน่วยกิต และกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) จำนวน ๑๐๐ ชั่วโมง ทั้งนี้ ในแต่ละภาคเรียน ผู้เรียนสามารถลงทะเบียนได้ภาคเรียนละไม่เกิน ๑๔ หน่วยกิต การที่จะศึกษาให้จบหลักสูตรได้ อย่างมีคุณภาพนั้น ผู้เรียนจึงมีความจำเป็นในการที่จะวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตน

ดังนั้น ผู้เรียนควรพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ประกอบในการวางแผนการเรียนรู้ ของตนดังนี้

๑. การเรียนรู้ด้วยตนเอง ควรเริ่มจากการที่ผู้เรียนมีความต้องการที่จะเรียนในสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อการพัฒนาทักษะ ความรู้ สำหรับการพัฒนาชีวิต และอาชีพของตนเอง

๒. การเตรียมตัวของผู้เรียน คือ ผู้เรียนจะต้องศึกษาหลักการ จุดหมาย และโครงสร้าง หลักสูตรการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ รวมทั้งศึกษา คำอธิบายรายวิชาและรายละเอียดคำอธิบายรายวิชา ของรายวิชาที่ลงทะเบียนเรียน

๓. ผู้เรียนควรเลือกและจัดเนื้อหา ของแต่ละรายวิชาด้วยตนเอง ตามจำนวนชั่วโมงที่กำหนดไว้ในโครงสร้าง และกำหนดตัวชี้วัดที่ระบุไว้ใน รายละเอียดคำอธิบายรายวิชา ว่าจะให้บรรลุผลในด้านใด เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องนั้น ๆ แล้ว และมีความคิดเห็นหรือเจตคติในการนำไปใช้กับชีวิต และชุมชน สังคมด้วย

๔. ผู้เรียนเป็นผู้วางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง และดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยอาจจะขอคำแนะนำช่วยเหลือจากครูหรือเพื่อนในลักษณะของการร่วมมือกันทำงานได้เช่นกัน

๕. การประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง ควรเป็นการประเมินร่วมกัน ระหว่างครู และ ผู้เรียน โดยร่วมกันตั้งเกณฑ์การให้คะแนน ร่วมกัน

ในการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น ผู้เรียนควรตั้งคำถามในการถามตนเอง เพื่อให้ได้ คำตอบสำหรับการวางแผน การเรียนรู้ของตน ดังนี้

๑. จะเรียนรู้อย่างไร และเมื่อใดจึงเรียนรู้ได้เร็วที่สุด
๒. จะมีวิธีการอะไรในการศึกษาเรียนรู้ในเรื่องนั้น ๆ
๓. จะใช้หนังสือ หรือแหล่งข้อมูลอะไรบ้าง
๔. จะกำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะ ในการเรียนรู้ ของตนอย่างไร
๕. จะคาดหวังความรู้ ทักษะและเจตคติ ที่จะให้เกิดขึ้นกับตนเองได้อย่างไร
๖. จะประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง อย่างไร
๗. จะใช้เกณฑ์อะไรตัดสินว่าตนเองประสบความสำเร็จ

การเป็นผู้ที่มีการวางแผนการเรียนรู้ของตนเองนั้น ผู้เรียนต้องรู้ ความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง มีการวางจุดมุ่งหมายที่สอดคล้อง กับความต้องการนั้น และการวางแผนปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ของการเรียนรู้ โดยใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ รวมทั้งการประเมินความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตน

เรื่องที่ ๓

ทักษะพื้นฐานทางการศึกษาหาความรู้ ทักษะการแก้ปัญหา และเทคนิคในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองเป็นการแสดงออกของผู้เรียน ในการปฏิบัติ ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง และสามารถสร้างความรู้ใหม่เพิ่มเติม จากการคิด ศึกษา ทดลอง ค้นคว้า และปฏิบัติด้วยตนเอง ที่เชื่อมสัมพันธ์กับความรู้เดิมที่มีอยู่ ทำการศึกษาจากแหล่งรวมความรู้ต่าง ๆ ตามความสนใจหรือความต้องการของตนเอง โดยมีวิธีการค้นคว้าหาความรู้จากการกำหนดปัญหาในการสืบค้นความรู้ การวางแผนในการสืบค้นความรู้ การดำเนินการสืบค้นความรู้ตามแผนที่กำหนดไว้ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสืบค้นความรู้ การดำเนินการสืบค้นความรู้ตามแผนที่กำหนดไว้ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสืบค้นความรู้ การบันทึกจัดเก็บและสรุปผลจากการสืบค้นความรู้ โดยอาจปรึกษาหรือขอความช่วยเหลือจากครูหรือบุคคลอื่น

การส่งเสริมทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองผู้เรียนควรฝึกตนเอง ดังนี้

๑. ฝึกให้มีนิสัยรักการอ่าน ช่างจด – จำ และบันทึกกิจกรรมการอ่านซึ่งสามารถจัดทำได้ในหลาย ๆ การเรียนรู้

๒. เป็นคนช่างสังเกต เพราะถือว่าการสังเกตช่วยให้ผู้เรียนรอบรู้ และเข้าใจได้ดีพอ ๆ กับการเรียนรู้โดยวิธีอื่น

๓. ฝึกให้รู้จักการค้นคว้าหาความรู้ โดยดำเนินกิจกรรมการค้นคว้ามาก ๆ หนังสือจะเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะช่วยให้การฝึกวิธีนี้ได้ผล

๔. ฝึกค้นคว้าจากปัญหาต่าง ๆ ที่อยู่ในความสนใจ และเกี่ยวข้องกับตน

๕. ฝึกหาคำตอบจากคำถามต่าง ๆ

๖. ศึกษาข้อความหรือบทความที่เกี่ยวข้องกับวิธีการแสวงหาความรู้ให้ตนเองได้อ่านอย่างสม่ำเสมอ

การส่งเสริมให้เกิดทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองผู้เรียนจะต้องฝึกฝนให้มีนิสัยรักการอ่าน ช่างสังเกต ศึกษาค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย รู้จักตั้งคำถาม และฝึกการหาคำตอบจากคำถามต่าง ๆ อย่างมีระบบ

กิจกรรมที่ ๑ ท่านคิดอย่างไรกับคำกล่าวข้างล่างนี้ โปรดอธิบาย

“การพูดเป็นทักษะหนึ่งที่มีความสำคัญที่สุดของคนเราก่อนที่เราจะพูดอะไรออกไปนั้น เราจะเป็นนายคำพูด แต่เมื่อเราได้พูดออกไปแล้ว คำพูดเหล่านั้นก็กลับมาเป็นนายเรา”

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

การพูดเป็นวิธีการสื่อสารที่มนุษย์ใช้กันมานานนับพันปี และในโลกนี้คงไม่มีเครื่องมือสื่อสารใดที่สามารถถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกและสิ่งต่าง ๆ ในใจเราได้ดีเท่าการพูด ถึงแม้ว่า ปัจจุบันเทคโนโลยีในการสื่อสารจะได้รับการพัฒนาไปถึงไหน ๆ แล้วก็ตาม สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าการพูดไม่ใช่แต่เพียงเสียงที่เปล่งออกไปเป็นคำ ๆ แต่การพูดยังประกอบไปด้วยน้ำเสียง สูง – ต่ำ จังหวะช้า – เร็ว และท่าทางของผู้พูดที่ทำให้การพูดมีความ ชับซ้อนและมีประสิทธิภาพยิ่งกว่าเครื่องมือสื่อสารใด ๆ

การพูดนั้นเปรียบเสมือนดาบสองคม คือ สามารถให้ทั้ง คุณและโทษแก่ตัวผู้พูดได้ นอกจากนี้การพูดยังเป็นอาวุธในการ สื่อสารที่คนส่วนใหญ่ชอบใช้มากกว่าการฟังและการเขียน เพราะ คิดว่าการพูดได้มากกว่าคนอื่นนั้นจะทำให้ตนเองได้เปรียบ ได้ประโยชน์ แต่ทั้ง ๆ ที่คิดอย่างนี้หลายคนก็ยังพาตนเองไปสู่ ความหายนะได้ด้วยปากเข้าทำนองปากพาดจน ซึ่งเหตุที่เป็นเช่นนี้ ก็เพราะรู้กันแต่เพียงว่าฉันอยากจะพูด โดยไม่คิดก่อนพูดไม่รู้ว่า การพูดที่จะให้คุณแก่ตนเองได้นั้นควรมีลักษณะดังนี้

- ถูกจังหวะเวลา - ภาษาเหมาะสม
- เนื้อหาชวนติดตาม - น้ำเสียงชวนฟัง
- กิริยาท่าทางดี - มีอารมณ์ขัน
- ให้ผู้ฟังมีส่วนร่วม - เป็นธรรมชาติและเป็นตัวของตัวเอง

กิจกรรมที่ ๒ คุณเป็นผู้ฟังที่ดีหรือเปล่า

ให้ตอบแบบทดสอบต่อไปนี้ ด้วยการทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคำตอบทางด้านขวา เพื่อประเมินว่าคุณเป็นผู้ฟังได้ดีแค่ไหน

ลักษณะของการฟัง	ความบ่อยครั้ง				
	เสมอ	ส่วนใหญ่	บางครั้ง	นานๆครั้ง	ไม่เคย
๑. ปล่อยให้ผู้พูดแสดงความคิดเห็นของเขาจนจบโดยไม่ขัดจังหวะ					
๒. ในการประชุมหรือระหว่างโทรศัพท์ มีการจดโน้ตสาระสำคัญของสิ่งที่ได้ยิน					
๓. กล่าวทวนรายละเอียดที่สำคัญของการสนทนากับผู้พูด เพื่อให้แน่ใจว่าเราเข้าใจถูกต้อง					
๔. พยายามตั้งใจฟัง ไม่ออกแวกไปคิดเรื่องอื่น					
๕. พยายามแสดงท่าทีว่าสนใจในคำพูดของผู้อื่น					
๖. รู้ตัวว่าตนเองไม่ใช่คนสื่อสารที่ดี ถ้าผูกขาดการพูดแต่เพียงผู้เดียว					
๗. แม้ที่กำลังฟังก็แสดงอาการต่าง ๆ เช่น ถาม จดสรุปสิ่งที่ได้ฟังกล่าวทวน ประเด็นสำคัญ ฯลฯ					
๘. ทำท่าต่าง ๆ เหมือนกำลังฟังอยู่ในที่ประชุม เช่น ผงกศีรษะเห็นด้วยมองตาผู้พูด ฯลฯ					
๙. จดโน้ตเกี่ยวกับรูปแบบของการสื่อสารที่ไม่ใช่คำพูดของกลุ่มสนทนา เช่น ภาษากาย น้ำเสียง เป็นต้น					
๑๐. พยายามที่จะไม่แสดงอาการก้าวร้าวหรือตื่นเต้นเกินไปถ้ามีความคิดเห็นไม่ตรงกับผู้พูด					

คำตอบทั้ง ๕ คำตอบ (ในแต่ละช่อง) มีคะแนนดังนี้

เสมอ = ๕ คะแนน นาน ๆ ครั้ง = ๒ คะแนน

ส่วนใหญ่ = ๔ คะแนน ไม่เคย = ๑ คะแนน

บางครั้ง = ๓ คะแนน

นำคะแนนจากทั้ง ๑๐ ข้อมารวมกัน เพื่อว่าคุณจัดอยู่ในกลุ่มนักฟังประเภทไหนใน ๓ กลุ่มต่อไปนี้

๔๐ คะแนนขึ้นไป จัดว่าคุณเป็นนักฟังชั้นยอด

๒๕ – ๓๙ คะแนน คุณเป็นนักฟังที่ดีกว่านักฟังทั่วไป

ต่ำกว่า ๒๕ คะแนน คุณเป็นผู้ฟังที่ต้องพัฒนาทักษะการฟังเป็นพิเศษ

แต่ไม่ว่าจะอยู่ในกลุ่มไหนก็ตาม คุณควรจะพัฒนาทักษะในการฟังของคุณอยู่เสมอ เพราะว่าผู้ส่งสาร (ทั้งคนและอุปกรณ์เทคโนโลยีต่าง ๆ) นั้นมีการเปลี่ยนแปลงและมีความซับซ้อนมากขึ้นอยู่ตลอดเวลา

กิจกรรมที่ ๓ “ถ้า..... คุณ.....”

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนฝึกทักษะในการคิดและการให้เหตุผล

แนวคิด

ทักษะการคิดด้วยวิธีการที่มีเหตุผลรองรับ มีความสำคัญในการใช้ประกอบการแสวงหาความรู้หรือแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

คำชี้แจง

๑. ให้ผู้เรียนตอบคำถามต่อไปนี้

๑. ถ้าท่าน มีโอกาสในการเลือกที่จะประกอบอาชีพได้ท่านปรารถนาจะประกอบอาชีพอะไร เพราะอะไร

๒. ถ้าท่าน ขออะไร ได้หนึ่งอย่าง ท่านปรารถนาจะขออะไร

๓. ถ้าท่าน ต้องการบอกเกี่ยวกับตัวท่านด้วยคำเพียงคำเดียวคำว่าอะไร เพราะอะไร

๔. ถ้ามีอะไรในตัวท่านที่อยากจะเปลี่ยนสิ่งนั้นคืออะไร เพราะอะไร

๕. ท่านได้ประโยชน์อะไรจากการใช้ เหตุผล

กิจกรรมที่ ๔ “นักแสวงหา”

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนรู้วิธีแสวงหาข้อมูลโดยวิธีการที่หลากหลาย

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนรู้วิธีแสวงหาข้อมูลโดยวิธีการที่หลากหลาย

แนวคิด

การที่ผู้เรียนจะเป็นคนที่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ทั้งที่เชื่อถือได้ และเชื่อถือไม่ได้ การพิจารณาข้อมูลจากหลายแหล่ง และเลือกใช้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันจึงมีความสำคัญ

คำชี้แจง

๑. ให้ผู้เรียนอธิบายประเด็นต่อไปนี้
 ๑. ถ้าผู้เรียนต้องการทราบข่าวสารต่าง ๆ ผู้เรียนต้องหาข่าวสารข้อมูลได้จากที่ใดบ้าง
 ๒. ให้ผู้เรียนมีวิธีการที่จะแสวงหาข้อมูลที่ต้องการได้อย่างไร
 ๓. ให้ผู้เรียนบอกแหล่งแสวงหาข้อมูลภายในชุมชน
 ๔. ท่านได้ประโยชน์การแสวงหาข้อมูลอย่างไรบ้าง

กิจกรรมที่ ๕ นักจดบันทึกวัตถุประสงค์

เพื่อฝึกให้ผู้เรียนมีนิสัยในการจดบันทึกข้อมูล

แนวคิด

การจดบันทึกข้อมูลเป็นวิธีการที่ทำให้บุคคล สามารถจดจำเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมาได้เป็นอย่างดี

คำชี้แจง

๑. ให้ท่านเลือกประเภทของชื่อต่าง ๆ ที่ท่านจะเขียนมาให้ได้มากที่สุด

ตัวอย่าง ประเภทของชื่อที่ข้าพเจ้าเลือกคือ ชื่อสัตว์

๑. หมู

๒. สุนัข

๓. แมว

๔.

ประเภทของชื่อที่ข้าพเจ้าเลือกคือ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ให้ท่านอธิบายสรุป ความสำคัญของการจดบันทึก ว่าการจดบันทึกมีความสำคัญอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ ๑

“คุณค่าแห่งตน”

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักในคุณค่าของตนเอง และสร้างความภูมิใจในตนเอง
๒. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถระบุปัจจัยที่มีผลทำให้ตนประสบความสำเร็จ และความต้องการความสำเร็จ รวมทั้งความคาดหวังที่จะประสบความสำเร็จอีกในอนาคต

แนวคิด

ทุกคนย่อมมีความสามารถอยู่ในตนเอง การมองเห็นถึงความสำเร็จของตนจะนำไปสู่การรู้จักคุณค่าแห่งตน และถ้ามีโอกาสนำเสนอถึงความสามารถและผลสำเร็จในชีวิตของผู้อื่นได้ทราบในโอกาสที่เหมาะสม จะทำให้คนเราเกิดความภูมิใจ กำลังใจเจตคติที่ดี เกิดความเชื่อมั่นว่าตนเองจะเป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้ และความต้องการประสบความสำเร็จ ต่อไปอีกในอนาคตความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองอย่างแท้จริงเป็นการเห็นคุณค่าคุณประโยชน์ในตนเองเข้าใจตนเอง รับผิดชอบต่อทุกสิ่งที่คุณเป็นเจ้าของยอมรับความแตกต่างของบุคคล เห็นคุณค่าการยอมรับของผู้อื่น สามารถพัฒนาตนเองนั้นในด้านส่วนตัว ยอมรับ ขกย่อง ศรัทธาในตัวเอง และผู้อื่นทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองเป็นความรู้สึกไว้วางใจตนเองสามารถยอมรับในจุดบกพร่อง จุดอ่อนแอของตนและพยายามแก้ไขรวมทั้งยอมรับความสามารถของตนเองในบางครั้ง และพัฒนาให้ดีขึ้นเรื่อยไป เมื่อทำอะไรผิดแล้วก็สามารถยอมรับได้อย่างแท้จริงและแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

คำชี้แจง

๑. ให้ผู้เรียนเขียนความสำเร็จที่ภาคภูมิใจในชีวิตในช่วง ๕ ปีที่ผ่านมา จำนวน ๑ เรื่องและตอบคำถามในประเด็น

๑. ความรู้สึกเมื่อประสบความสำเร็จ

๒. ปัจจัยที่มีผลทำให้ตนประสบความสำเร็จ

๒. ให้ผู้เรียนเขียนเรื่องที่มีความมุ่งหวังที่จะให้สำเร็จในอนาคตและ คาดว่าจะทำได้จริงจำนวน ๑ เรื่อง และตอบคำถามในประเด็น “ปัจจัยอะไรบ้างที่จะทำให้ความคาดหวังประสบความสำเร็จในอนาคต”

บทสรุปของกิจกรรม

ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตัวเองของบุคคลที่มีต่อตนเองว่ามีคุณค่ามีความสามารถในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จ มีความเชื่อมั่นนับถือตนเอง และการมีความมั่นใจในการเรียนรู้ด้วยตนเองความสามารถ

จัดเวลาในการเรียนรู้ได้ มีระเบียบวินัยต่อตนเองมีความรู้ในด้านความจำเป็นในการเรียนรู้และแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้มีความคิดเห็นต่อตนเองเป็นผู้ที่มีความอยากรู้ อยากเห็น

แบบประเมินตนเองหลังเรียน

บทสะท้อนที่ได้จากการเรียนรู้

๑. สิ่งที่ท่านประทับใจในการเรียนรู้สาระที่ ๑ การเรียนรู้ด้วยตนเอง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ปัญหา/อุปสรรคที่พบในการเรียนรู้สาระที่ ๑ การเรียนรู้ด้วยตนเอง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

แบบวัดระดับการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน

คำชี้แจง แบบวัดนี้เป็นแบบวัดระดับการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน มีจำนวน ๗ ข้อ

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องสี่เหลี่ยมที่ตรงกับความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองตามความเป็นจริงของท่าน

๑. การวินิจฉัยความต้องการเนื้อหาในการเรียน

- ☐ ผู้เรียนได้เรียนเนื้อหาตามคำอธิบายรายวิชาเท่านั้น
- ☐ ครูนำเสนอเนื้อหาอื่น นอกเหนือจากคำอธิบายรายวิชา แล้วให้ผู้เรียนเลือกเรียนเพิ่มเติม
- ☐ ผู้เรียนได้เสนอเนื้อหาอื่นเพื่อเรียนเพิ่มเติม นอกเหนือจากคำอธิบายรายวิชา
- ☐ ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดเนื้อหาในการเรียนเอง

๕. การดำเนินการเรียน

- ☐ ผู้เรียนดำเนินการเรียนตามแนวทางที่ครูกำหนด
- ☐ ผู้เรียนดำเนินการเรียนตามแนวทางที่ครูแล้วให้ผู้เรียนปรับ
- ☐ ผู้เรียนดำเนินการเรียนตามแนวทางที่ผู้เรียนร่วมกันกำหนดกับครู
- ☐ ผู้เรียนดำเนินการเรียนตามกำหนดของตนเอง

๒. การวินิจฉัยตามความต้องการวิธีการเรียน

- ☐ ครูเป็นผู้กำหนดว่าจะจัดการเรียนการสอนวิธีใด
- ☐ ครูนำเสนอวิธีการเรียนการสอน แล้วให้ผู้เรียนเลือก
- ☐ ผู้เรียนร่วมกับครูกำหนดวิธีการเรียนรู้
- ☐ ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดวิธีการเรียนรู้เอง

๖. การแสวงหาแหล่งทรัพยากรการเรียน

- ☐ ครูเป็นผู้จัดการแหล่งทรัพยากรการเรียนให้ผู้เรียน
- ☐ ครูเป็นผู้จัดหาแหล่งทรัพยากรการเรียนแล้วให้ผู้เรียนเลือก
- ☐ ผู้เรียนร่วมกับครูหาแหล่งทรัพยากรการเรียนร่วมกัน
- ☐ ผู้เรียนเป็นผู้หาแหล่งทรัพยากรการเรียนเอง

๓. การกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน

- ☐ ครูเป็นผู้กำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน
- ☐ ครูนำเสนอจุดมุ่งหมายในการเรียนแล้วให้ผู้เรียนเลือก
- ☐ ผู้เรียนร่วมกับครูกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน

๗. การประเมินการเรียน

- ☐ ครูเป็นผู้ประเมินการเรียนของผู้เรียน
- ☐ ครูเป็นผู้ประเมินการเรียนของผู้เรียนเป็นส่วนใหญ่ และเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ประเมินการเรียนของตนเองด้วย
- ☐ มีการประเมินโดยครู ตัวผู้เรียนเองและเพื่อนผู้เรียน
- ☐ ผู้เรียนเป็นผู้ประเมินการเรียนของตนเอง

๔. การวางแผนการเรียน

- ☐ ผู้เรียนไม่ได้เขียนแผนการเรียน

- ☐ ครุณำเสนอแผนการเรียนรู้แล้วให้ผู้เรียนนำไปปรับแก้
- ☐ ผู้เรียนร่วมกับครูวางแผนการเรียนรู้
- ☐ ผู้เรียนวางแผนการเรียนรู้เอง โดยการเขียนสัญญาการเรียนรู้
ที่ระบุจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ วิธีการเรียนแหล่งทรัพยากร
การเรียนรู้ วิธีการประเมินการเรียนรู้และวันที่จะทำงานเสร็จ

กระบวนการเรียนรู้ที่เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง
มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยทักษะและความรู้
บางอย่าง ผู้เรียนควรได้มีการตรวจสอบพฤติกรรม
ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง

บทที่ 2

การใช้แหล่งเรียนรู้

สาระสำคัญ

การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่มีองค์ความรู้ที่เรียกว่าแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนสามารถรู้ถึงการสั่งสมความรู้ ประสบการณ์ที่ผ่านมาจากแหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ เรียนรู้ได้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เกิดโลกทัศน์กว้างขวางมากยิ่งขึ้นกว่าการเรียนรู้จากการพบกลุ่มในห้องหรือการเรียนรู้ในรูปแบบอื่น ๆ

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

1. ผู้เรียนสามารถบอกประเภทคุณลักษณะของแหล่งเรียนรู้และเลือกใช้แหล่งเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม
2. ผู้เรียนเห็นคุณค่าแหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ
3. ผู้เรียนสามารถสังเกต ทำตาม กฎ กติกา การใช้แหล่งเรียนรู้

ขอบข่ายเนื้อหา

เรื่องที่ 1 ความหมายและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

เรื่องที่ 2 ประวัติความเป็นมาของแหล่งเรียนรู้

เรื่องที่ 3 แหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ

เรื่องที่ 4 การใช้แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ

เรื่องที่ 5 การเขียนรายงานการค้นคว้า

เรื่องที่ 1

ความหมายและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

ความรู้มีเกิดใหม่และพัฒนาตลอดเวลาประกอบกับเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เผยแพร่สื่อสารถึงกันได้อย่างรวดเร็วต่อเนื่องและตลอดเวลา มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นและปรับตัวให้สอดคล้องกลมกลืนกับสังคมที่ไม่หยุดนิ่ง เพื่อให้สามารถปรับตัวและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข การเรียนรู้ในห้องเรียนย่อมไม่ทันเหตุการณ์และเพียงพอ ต้องมีการเรียนรู้ทุกรูปแบบดำเนินไปพร้อม ๆ กัน โดยเฉพาะการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่มีสาระเนื้อหาที่เป็นข้อมูลความรู้หรือองค์ความรู้ เป็นแหล่งให้ความรู้ ประสบการณ์สิ่งแปลกใหม่ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จึงจะทำให้เรียนรู้ได้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แหล่งสถานที่ บริเวณ ที่มีองค์ความรู้ที่มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้เรียกว่า “แหล่งเรียนรู้”

ความหมายของ “แหล่งเรียนรู้”

แหล่ง หมายถึง ถิ่น ที่อยู่ บริเวณ ศูนย์รวม บ่อเกิด แห่ง ที่

เรียนรู้ หมายถึง เข้าใจความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยประสบการณ์

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง ถิ่น ที่อยู่ บริเวณ ศูนย์รวม บ่อเกิด แห่ง ที่ ที่มีสาระเนื้อหาที่เป็นข้อมูลความรู้หรือองค์ความรู้

กิจกรรม

ให้ผู้เรียนหาความหมายของ “แหล่งเรียนรู้” จากหนังสือในห้องสมุดและอินเทอร์เน็ต คนละ 1 ความหมาย แล้วนำมาแบ่งกลุ่ม ๆ ละ 5-6 คน อภิปรายและสรุปความหมายเป็นของกลุ่ม แล้วรายงานหน้าชั้นเรียน

ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ในยุคความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ๆ และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังต่อไปนี้

1. เป็นแหล่งที่มีสาระเนื้อหา ที่เป็นข้อมูลความรู้ให้มนุษย์เกิดโลกทัศน์ที่กว้างไกลกว่าเดิม ช่วยให้เกิดความสนใจในเรื่องสำคัญ ช่วยยกระดับความทะเยอทะยานของผู้ศึกษาจากการนำเสนอสาระความรู้ หรือ ภาพในอุดมคติ หรือเสนอผลสำเร็จและความก้าวหน้าของงานหรือชิ้นงาน หรือเทคโนโลยีหรือบุคคลต่าง ๆ ของแหล่งเรียนรู้
2. เป็นสื่อการเรียนรู้สมัยใหม่ที่ให้ทั้งสาระ ความรู้ ก่อให้เกิดทักษะและช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วและมากยิ่งขึ้น
3. เป็นแหล่งช่วยเสริมการเรียนรู้ของการศึกษาประเภทต่าง ๆ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
4. เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่บุคคลทุกเพศ วัย ทุกระดับความรู้ ความสามารถ เรียนรู้ได้ด้วยตนเองตลอดเวลาโดยไม่จำกัด
5. เป็นแหล่งที่มนุษย์สามารถเข้าไปปฏิสัมพันธ์ในการหาความรู้จากแหล่งกำเนิด หรือ แหล่งต้นตอของความรู้ เช่น จากโบราณสถาน โบราณวัตถุ พันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ตามธรรมชาติของสัตว์ เป็นต้น
6. เป็นแหล่งที่มนุษย์สามารถเข้าไปปฏิสัมพันธ์ให้เกิดประสบการณ์ตรง หรือ ลงมือปฏิบัติได้จริง เช่น การประดิษฐ์เครื่องใช้ต่าง ๆ การซ่อมเครื่องยนต์ เป็นต้น ช่วยกระตุ้นให้เกิดการสนใจ ความใฝ่รู้
7. เป็นแหล่งที่มนุษย์สามารถเข้าไปปฏิสัมพันธ์ให้เกิดความรู้เกี่ยวกับวิทยาการใหม่ ๆ ที่ได้รับการคิดค้นขึ้น และยังไม่มีการจริงให้เห็น เช่น การดูภาพยนตร์ วิดีทัศน์ หรือสื่ออื่น ๆ ในเรื่องเกี่ยวกับการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่
8. เป็นแหล่งส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในท้องถิ่นกับผู้เข้าศึกษา ในการทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วม เกิดความตระหนัก และเห็นคุณค่าของแหล่งเรียนรู้
9. เป็นสิ่งที่ช่วยเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยมให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่ แนวความคิดใหม่ เกิดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์กับผู้เรียน
10. เป็นการประหยัดเงินของผู้เรียนในการใช้แหล่งเรียนรู้ของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

กิจกรรม

ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม ๆ ละ 5 – 10 คน อภิปรายถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้และรายงานเป็นกลุ่มหน้าชั้นและส่งรายงานครู

เรื่องที่ 2 ประวัติความเป็นมาของแหล่งเรียนรู้

นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยมีแหล่งเรียนรู้ได้แก่ บ้าน วัด และวัง ผู้ถ่ายทอดความรู้ในบ้านมีพ่อ แม่ และผู้ใหญ่ในบ้าน ในวัดจะมีพระ และในวังจะมีผู้รู้ นักปราชญ์ ราชบัณฑิตในด้านต่าง ๆ

สมัยพ่อขุนรามคำแหง ได้ทรงสร้างพระแท่นมนังคศิลาไว้ในดงตาลเพื่อให้เป็นสถานที่สอนหนังสือ และธรรมะแก่ข้าราชการการและประชาชนทั่วไป เป็นที่นัดพบระหว่างผู้รู้และผู้ไม่รู้ เป็นการจัดสิ่งแวดล้อมในลักษณะชุมชนแห่งการเรียนรู้โดยมีสื่อความรู้ที่ใช้นั้นได้แก่ ใบลาน สมุดไทยและหลักศิลาจารึก

สมัยกรุงศรีอยุธยา แหล่งความรู้ได้พัฒนาอย่างรวดเร็ว นอกจากมีบ้านและวัดและวังแล้ว ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีการสร้างโบสถ์ฝรั่งหลายแห่ง มีการตั้งโรงเรียนมิชชันนารี มีการตั้งโรงเรียนสอนสามเณร ในการเรียนรู้ นอกจากมีครูเป็นผู้สอนแล้ว ยังมีการเล่านิทานและวรรณกรรมเป็นสื่อในการเรียนรู้อย่างแพร่หลาย

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น แหล่งความรู้ได้พัฒนาอย่างรวดเร็ว มีการตั้งโรงพิมพ์ขึ้นมาหลายแห่ง มีการพิมพ์หนังสือพิมพ์ฉบับแรกของไทย มีการตั้งโรงงาน มีพระธรรมเทศนาพร้อมกับสอนหนังสือวิชาการต่าง ๆ แก่ประชาชนทั้งหลาย มีการพัฒนาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ให้เป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของประเทศไทยโดยการจารึกวิชาหนังสือ วิชาแพทย์ วิชาต่าง ๆ ดาราศาสตร์ และวิชาทั่วไปลงบนแผ่นศิลาประดับไว้ตามกำแพงและบริเวณวัด มีทั้งภาพเขียน รูปปั้นและพืชสมุนไพรต่าง ๆ ประกอบคำอธิบาย ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาด้วยตนเอง

สมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์มีการปฏิรูปการจัดกิจกรรมการศึกษาครั้งยิ่งใหญ่ แหล่งความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการเรียนรู้แบบอชยาศัยหรือแบบไม่เป็นทางการนั้น ไม่เพียงพอต่อการเรียนรู้ที่จะปรับตัวรับกับระบบจักรวรรดินิยมตะวันตก จึงมีการจัดตั้งโรงเรียนแบบตะวันตกขึ้นเป็นครั้งแรกของประเทศ และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีบทบาทหลักในการให้การศึกษาแก่คนไทย ส่วนแหล่งความรู้ประเภทสื่อได้มีการพัฒนาหนังสือแบบเรียน หนังสือพิมพ์รายวันจำนวนเกือบ 30 ฉบับ มีหนังสือนิตยสาร วารสารต่าง ๆ มีภาพยนตร์ และมีห้องสมุด นอกจากนี้ยังมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเผยแพร่ความรู้อีกด้วย แหล่งความรู้เหล่านี้ได้รับการพัฒนาเรื่อย ๆ

ปัจจุบันมีสื่อหลากหลายประเภทมากขึ้น โดยเฉพาะสื่ออิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์เคลื่อนที่ที่เป็นแหล่งความรู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา ทุกสถานที่ได้ทั่วโลก เพราะมีการพัฒนาระบบดาวเทียม มีการพัฒนาระบบโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุทัศน์ ซีดี ต่าง ๆ อย่างที่ปรากฏในปัจจุบัน

กิจกรรม

ใบงานการสำรวจแหล่งเรียนรู้

1. ชื่อแหล่งเรียนรู้
2. ที่ตั้ง/ที่อยู่ เลขที่ หมู่ที่ ชื่อหมู่บ้าน

ตำบล อำเภอ..... จังหวัด

โทรศัพท์บ้าน โทรศัพท์เคลื่อนที่ โทรสาร

เว็บไซต์ (ถ้ามี).....

3. เจ้าของ/ผู้ครอบครอง/ผู้จัดการแหล่งเรียนรู้

ส่วนราชการ วัด โบสถ์ มัสยิด เอกชน ชุมชน

องค์กรชุมชน อื่น ๆ (ระบุ)

4. ชื่อนุคคลของแหล่งเรียนรู้สำหรับติดต่อ

สถานที่ติดต่อ โทรศัพท์

5. ประเภทของแหล่งเรียนรู้

☐ ห้องสมุด	☐ พิพิธภัณฑ์	☐ โบราณสถาน	☐ ศาสนสถาน
☐ อนุสาวรีย์	☐ หอศิลป์	☐ ศูนย์วัฒนธรรม	☐ ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น
☐ แหล่งหัตถกรรม	☐ แหล่งเรียนรู้ศิลปะ	☐ แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น	☐ แหล่งฝึกอบรม
☐ อุทยานวิทยาศาสตร์	☐ ศูนย์วิทยาศาสตร์	☐ พิพิธภัณฑ์ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี	
☐ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	☐ หมู่บ้าน/ชุมชนโบราณ	☐ ศูนย์ศึกษาตามแนวพระราชดำริฯ	
☐ สวนสัตว์	☐ สวนพฤกษศาสตร์	☐ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	
☐ สวนสาธารณะ	☐ สวนเกษตร	☐ สวนสนุก	☐ สวนสมุนไพร
☐ อุทยาน	☐ สวนอุทยาน	☐ แหล่งท่องเที่ยว	☐ สื่อสารมวลชน
☐ ลือพื้นบ้าน	☐ โรงละคร	☐ ศูนย์กีฬา	☐ แหล่งนันทนาการ
☐ ศูนย์การค้า/ตลาด	☐ สถานประกอบการ	☐ สถาบันการศึกษา	☐ ศูนย์ข้อมูล
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ)			

6. ความรู้ที่สามารถเรียนรู้ได้จากแหล่งเรียนรู้แห่งนี้ (เรียงตามลำดับความสำคัญและความโดดเด่น 3 ลำดับ)

1..... 2. 3.....

ผู้บันทึก วันที่..... เดือน พ.ศ.

เรื่องที่ 3

แหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ

การแบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้ มีผู้รู้ได้จัดประเภทของแหล่งเรียนรู้แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่ง อาทิ แหล่งกำเนิด ลักษณะของแหล่งเรียนรู้ วัตถุประสงค์การจัดตั้ง และกลุ่มเป้าหมายของแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้แบ่งตามลักษณะกายภาพและวัตถุประสงค์ เป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มบริการข้อมูล ได้แก่ ห้องสมุด อุทยานวิทยาศาสตร์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ศูนย์การเรียนรู้ สถานประกอบการ
2. กลุ่มงานศิลปวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสรณ์สถาน อนุสาวรีย์ ศูนย์วัฒนธรรม หอศิลป์ ศาสนสถาน เป็นต้น
3. กลุ่มข้อมูลท้องถิ่น ได้แก่ ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน สื่อพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยว
4. กลุ่มสื่อ ได้แก่ วิทยุ วิทยุชุมชน หอกระจายข่าว โทรทัศน์ เคเบิลทีวี สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อินเทอร์เน็ต หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book)

5. กลุ่มสันตนาการ ได้แก่ ศูนย์กีฬา สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ ศูนย์นันทนาการ เป็นต้น

ประเภทของแหล่งเรียนรู้ จำแนกตามลักษณะ มี 6 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ที่ตนมีอยู่ให้ผู้สนใจหรือผู้ต้องการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลที่มีทักษะความสามารถ ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ รวมทั้งผู้อาวุโสที่มีประสบการณ์ พัฒนาเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน และภูมิปัญญาไทย
2. แหล่งเรียนรู้ประเภทธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ เช่น ดิน น้ำ อากาศ พืช สัตว์ ป่าไม้ แร่ธาตุ เป็นต้น แหล่งเรียนรู้ประเภทนี้ เช่น อุทยาน วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สวนพฤกษศาสตร์ ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ
3. แหล่งเรียนรู้ประเภทวัตถุและสถานที่ หมายถึง อาคาร สิ่งก่อสร้าง วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด ศาสนสถาน ศูนย์การเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ สถานประกอบการ ตลาด นิทรรศการ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น
4. แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ หมายถึง สิ่งติดต่อให้ถึงกันหรือชักนำให้รู้จักกัน ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอด เนื้อหา ความรู้ ทักษะและเจตคติ ไปสู่ทุกพื้นที่ของโลกอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีทั้งภาพและเสียง
5. แหล่งเรียนรู้ประเภทเทคนิคสิ่งประดิษฐ์คิดค้น หมายถึง สิ่งที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นหรือการพัฒนาปรับปรุง ช่วยให้มีมนุษย์เรียนรู้ถึงความก้าวหน้า เกิดจินตนาการแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ ทั้งความคิด และสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ

6. แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรม หมายถึง การปฏิบัติการด้านวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ การปฏิบัติงานของหน่วยราชการ ตลอดจนความเคลื่อนไหวเพื่อแก้ปัญหาและปรับปรุงพัฒนาสภาพต่าง ๆ ในท้องถิ่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม อาทิ ประเพณีงานทอดกฐิน งานบุญ การรณรงค์ป้องกันยาเสพติด การส่งเสริมการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย การรณรงค์ความปลอดภัยของเด็กและสตรีในท้องถิ่น

ภาพจาก <http://play.kapook.com/>

ภาพจาก <http://www.moohin.com>

ภาพจาก <http://www.kaoyai.info/>

กิจกรรม

ให้ผู้เรียนสำรวจแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน ตำบล อำเภอ และจัดแบ่งประเภทตามลักษณะ 6 ประเภท จัดทำเป็นรายงานส่งครู

เรื่องที่ 4

การใช้แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ

แหล่งเรียนรู้ ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ใกล้ตัวผู้เรียนมากที่สุด 3 ประเภท คือ 1. แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล 2. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน(สังกัด สำนักงาน กศน.) 3. ห้องสมุดประชาชน

แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล

ภูมิปัญญาไทยเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ คนกับบุคคลอื่น และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ทำให้เกิดความคิด ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา คนไทยควรคำนึงถึงคุณค่าของภูมิปัญญาไทย ยกย่องส่งเสริมผู้ทรงภูมิปัญญา สามารถเผยแพร่ความรู้ และดำรงรักษาเอกลักษณ์ ศักดิ์ศรีของชาติไทยไว้

ประเทศไทยได้ประกาศยกย่อง ภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่อง เช่น ศิลปินแห่งชาติ ผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม และคนดีศรีสังคม เป็นต้น ประชาชนไทยที่มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม ได้รับการยกย่องจากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ยูเนสโก ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ และสุนทรภู่ เป็นต้น

การถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย มีความเชื่อศรัทธาสืบต่อกันมาเป็นพื้นฐาน ประชาชนชาวไทยจึงควรสนใจศึกษาองค์ความรู้ ความคิด ความเชื่อที่ทรงคุณค่านี้ และธำรงรักษาไว้ให้คงอยู่คู่ชาติไทย

สุนทรภู่

ภาพจาก <http://social-people.exteen.com/>

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ภาพจาก www.thaistudy.chula.ac.th

ความหมาย

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทย อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรร ประยุกต์ พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งเรียนรู้จากปู่ย่า ตายาย ญาติพี่น้อง และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน หรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้าน ในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องการทำมาหากิน เช่น การจับสัตว์ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การทำเครื่องมือการเกษตร เป็นต้น

ครูภูมิปัญญา หมายถึง ผู้ทรงภูมิปัญญาด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายด้านและสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และได้มีการยกย่องให้เป็น “ครูภูมิปัญญาไทย” เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดและสืบสานภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ครูทองใส ทับถนน ครูภูมิปัญญาไทย ด้านศิลปกรรม คนตรีพื้นเมือง

ภาพจาก <http://www.onsorn.com/tongsai.html>

ความสำคัญ

ภูมิปัญญา เป็นฐานรากสำคัญและเป็นพลังขับเคลื่อนในการพัฒนาคน เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม คติและความสำคัญของภูมิปัญญา ที่บรรพบุรุษไทยได้สร้างสรรค์และสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตสู่ปัจจุบัน ทำให้คนในชาติเกิดความรักและความภาคภูมิใจที่จะร่วมใจสืบสานต่อไปในอนาคต เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม ประเพณีไทย การมีน้ำใจ ศักยภาพ ในการประสานผลประโยชน์ เป็นต้น ภูมิปัญญาไทยจึงมีคุณค่าและความสำคัญดังนี้

1. ภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น

พระมหากษัตริย์ไทยได้ใช้ภูมิปัญญาสร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่ประเทศชาติมาโดยตลอด ตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระองค์ทรงปกครองประชาชนด้วยพระเมตตาแบบพ่อปกครองลูก

สมัยพระนเรศวร ทรงใช้ภูมิปัญญากระทำยุทธหัตถีจนชนะข้าศึกศัตรู และทรงกอบกู้เอกราชของชาติไทยคืนมาได้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน พระองค์ทรงใช้ภูมิปัญญาสร้างคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติและพสกนิกรมากมายเหลือคณานับ ทรงใช้พระปรีชาสามารถแก้ไขวิกฤตการณ์ของบ้านเมืองให้รอดพ้นจากภัยพิบัติหลายครั้ง แม้แต่ด้านการเกษตร พระองค์ได้พระราชทานทฤษฎีใหม่ให้แก่ประชาชน ทั้งด้านการเกษตรแบบผสมผสานและยั่งยืน การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นำความสงบร่วมเย็นมาสู่พสกนิกร

2. ภูมิปัญญาไทยสร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิ

คนไทยในอดีตมีความสามารถเป็นที่ยอมรับของนานาชาติอารยประเทศ เช่น นายขนมต้มเป็นนักมวยที่มีฝีมือถือว่าเป็นศิลปะชั้นเยี่ยมเป็นที่นิยมในหมู่คนไทยและชาวต่างชาติ ปัจจุบันมีค่ายมวยไทยทั่วโลกไม่ต่ำกว่า 30,000 แห่ง ฝึกหัดกีฬาของมวยไทย การไหว้ครูก่อนชกถือเป็นมรดกภูมิปัญญาไทยที่โดดเด่น นอกจากนี้ยังมีมรดกภูมิปัญญาทางภาษาและวรรณกรรมที่มีความไพเราะจนได้รับการแปลเป็นภาษาต่างประเทศหลายเรื่อง มรดกภูมิปัญญาด้านอาหารไทย ซึ่งเป็นที่รู้จักและเป็นที่นิยมไปทั่วโลกเช่นเดียวกัน

ภาพจาก nattafishing.exteen.com

ภาพจาก www.212cafe.com

3. ภูมิปัญญาไทยสามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนามาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม

คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีนิสัยอ่อนน้อมถ่อมตน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประณีตประณีต รักสงบ ใจเย็น มีความอดทน ให้อภัยแก่ผู้ส่ำนึกผิด ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายปกติสุข คนในชุมชนพึ่งพากันทั้งหมดนี้สืบเนื่องมาจากหลักธรรมคำสอนทางศาสนา และสามารถดำเนินกุศโลบายด้านต่างประเทศ จนทำให้ชาวพุทธทั่วโลกยกย่องให้ประเทศไทยเป็นผู้นำทางศาสนาและเป็นที่ตั้งสำนักงานใหญ่องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (พสล.) ตั้งอยู่เยื้องกับอุทยานเบญจสิริ กรุงเทพมหานคร

4. ภูมิปัญญาไทยสร้างสมดุลระหว่างคนในสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

ภูมิปัญญาไทยมีความเด่นชัดในเรื่องการยอมรับนับถือและการให้ความสำคัญแก่คน สังคมและธรรมชาติอย่างยิ่ง สิ่งที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนมีมากมาย เช่น ประเพณีไทยซึ่งมีตลอดปีทั้ง 12 เดือน ล้วนเคารพคุณค่าของธรรมชาติ เช่น ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีที่ทำให้ฤดูร้อน ซึ่งมีอากาศร้อน ภูมิปัญญาไทยจึงมีวิธีคลายร้อนโดยการรดน้ำดำหัว ส่วนประเพณีลอยกระทง มีคุณค่าอยู่ที่การบูชาระลึกถึง

บุญคุณของน้ำที่มีความสำคัญในการหล่อเลี้ยงชีวิตของคน พืช และสัตว์ให้ได้ใช้ทั้งอุปโภคและบริโภค จากตัวอย่างดังกล่าวล้วนเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติ

5. ภูมิปัญญาไทย เปลี่ยนแปลง ปรับปรุงได้ตามยุคสมัย

แม้ว่ากาลเวลาจะผ่านไป ความรู้สมัยใหม่จะหลั่งไหลเข้ามามากมาย แต่ภูมิปัญญาไทยก็สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การรู้จักนำเครื่องยนต์มาติดตั้งกับเรือ ไล่ใบพัดเป็นหางเสือ รู้จักการทำเกษตรแบบผสมผสาน พลิกฟื้นธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์ การรู้จักสร้างปะการังเพื่อให้ปลาอาศัย วางไข่และแพร่พันธุ์ เป็นต้น ถือเป็นการใช้ภูมิปัญญามาปรับปรุงประยุกต์ใช้ได้ตามยุคสมัย

ประเภทของภูมิปัญญา

การจัดแบ่งประเภท/สาขาของภูมิปัญญาไทยจากการศึกษาพบว่า ได้มีการกำหนดสาขาภูมิปัญญาไทยไว้อย่างหลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งนักวิชาการแต่ละท่านได้กำหนดไว้ในหนังสือสารานุกรมไทย โดยได้แบ่งภูมิปัญญาไทยได้เป็น 10 สาขา ดังนี้

1. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งสามารถพึ่งพาตนเองในภาวะการณ์ต่าง ๆ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน วนเกษตร เกษตรธรรมชาติ ไร่นาสวนผสมและสวนผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต การแก้ไขปัญหาโรคและแมลง และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตผล เพื่อชะลอการนำเข้า เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัดและเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลิตผลทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

3. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการด้านการสะสมบริการกองทุนและธุรกิจชุมชนทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน เช่น การจัดการเรื่องกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์และธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น

4. สาขาการแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพแผนโบราณไทย เป็นต้น

ภาพจาก gotoknow.org

ภาพจาก www.thaigoodview.com

5. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เช่น การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน การจัดระบบสวัสดิการบริการในชุมชน การจัดระบบสิ่งแวดล้อมในชุมชน เป็นต้น

6. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทศนศิลป์ ศิลปะมวยไทย เป็นต้น

ภาพจาก www.polyboon.com

ภาพจากwww.sahavicha.com

7. สาขาการจัดการองค์กร หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานขององค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้สามารถพัฒนา และบริหารองค์กรของตนเองได้ตามบทบาทและหน้าที่ขององค์กร เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มประมงพื้นบ้าน เป็นต้น

8. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภททุกประเภท เช่น การจัดทำสารานุกรม ภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น

9. สาขาศาสนาประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา

ความเชื่อ และประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่า ให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติ ให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและ
สิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักธรรมทางศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ประเพณี บุญประเพณีข้าว
 เป็นต้น

การศึกษาเรียนรู้จากภูมิปัญญา

1. เรียนรู้จากการบอกเล่าเรื่องราว การเทศน์
2. เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง
3. เรียนรู้จากการทำตาม เลียนแบบ
4. เรียนรู้จากการทดลอง ลองผิด ลองถูก
5. เรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเอง
6. เรียนรู้จากการต่อวิชา
7. เรียนรู้จากการสอบแบบกลุ่ม

วิธีการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญา อาจมีลักษณะแตกต่างกันตามเอกลักษณ์เฉพาะตัว การศึกษา
เรียนรู้จากครูภูมิปัญญา จะช่วยให้ภูมิปัญญาความรู้หรือคุณค่าของท้องถิ่นได้รับการสืบทอดและพัฒนา
ต่อไป นับเป็นการส่งเสริมให้ครูภูมิปัญญามีโอกาสเผยแพร่ความรู้ และมีความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วม
อนุรักษ์ภูมิปัญญา และถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนรุ่นต่อไป ส่วนผู้ที่ศึกษาเล่าเรียนก็จะเห็นคุณค่าของสิ่งที่ดี
งามในท้องถิ่นของตน ด้วยความรักความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ภูมิปัญญาไทยจึงถือเป็นแหล่งข้อมูล
แหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของท้องถิ่น

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (สำนักงาน กศน.)

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สำนักงาน กศน. เป็นแหล่งการเรียนรู้สำคัญแห่งหนึ่ง ที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้ดำเนินการจัดตั้งขึ้นในพื้นที่ระดับตำบลทั่วประเทศและเป็นแหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน มุ่งสร้างโอกาสและให้บริการการเรียนรู้อย่างหลากหลายวิธีสนองความต้องการและเสนอทางเลือกในการพัฒนาตนเอง นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยยึดหลักการชุมชนเป็นฐานของการพัฒนา

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอดและเป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยากร ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน
2. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมและประสานงานกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอื่นหรือหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ

อาคารศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีอาคารสถานที่ที่เหมาะสมกับแต่ละชุมชนอาจตั้งอยู่ในอาคารสถานที่เอกชนหรือในสถานประกอบการ ศาสนสถาน หน่วยงานของรัฐ หรือเอกชน ตลอดจนบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น มีสื่อวัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนทั้งการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ภาพจาก www.sanphanet.go.th

ภาพจาก <http://korat.nfe.go.th>

ภาพจาก google.co.th

วัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

1. เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ประชาชนได้รับการส่งเสริมให้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2. เพื่อสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
3. เพื่อสร้าง โอกาสการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน
4. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และจัดการศึกษาให้กับชุมชนเอง

บทบาทหน้าที่ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

1. ส่งเสริมและจัดการศึกษาพื้นฐาน ในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย
2. ส่งเสริมและจัดการศึกษาต่อเนื่องทั้งการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน
3. ส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย
4. ส่งเสริมกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหนึ่ง ๆ จะมีครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นบุคลากร สังกัด กศน. อำเภอและสำนักงาน กศน.จังหวัด ที่สำนักงาน กศน. จัดไว้ให้มีหน้าที่จัดการความรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีหน้าที่ให้บริการแก่ผู้เรียนในพื้นที่ความรับผิดชอบ ความรู้ด้านข้อมูลการให้บริการการศึกษาต่าง ๆ ตามบทบาทหน้าที่ของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยเน้นการบริการการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แก่ผู้เรียนในพื้นที่ความรับผิดชอบ จัดการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล และจัดทำฐานข้อมูลศูนย์บริการ ประสานงานกับ กศน.อำเภอ ในการจัดบริการทำเอกสาร และหลักฐานทางวิชาการศึกษาแก่ผู้เรียน

กิจกรรม

ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม ๆ ละประมาณ 5-10 คน อภิปราย หาข้อสรุปว่า ผู้เรียนจะค้นคว้าเรียนรู้อะไรได้ ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของตนเอง และจัดทำเป็นสรุปรายงานของกลุ่ม รายงานหน้าชั้นและส่งครู

ห้องสมุดประชาชน

ห้องสมุดประชาชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ เพราะเป็นแหล่งจัดหา รวบรวมสรรพความรู้ต่าง ๆ ที่มี และเกิดขึ้นในโลกมาจัดระบบในการอำนวยความสะดวกให้ผู้รับบริการได้เข้าถึงสารสนเทศที่ตนเอง ต้องการ และสนใจได้สะดวกรวดเร็วและจัดบริการอย่างกว้างขวางแก่ประชาชนทั่วไป นักเรียน นักศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน ตลอดจนจัดกิจกรรมสนับสนุนส่งเสริมการอ่าน การศึกษา ค้นคว้าหา ความรู้ เพื่อให้เกิดการใช้บริการให้มากที่สุด

ความหมายของห้องสมุดประชาชน

ห้องสมุดประชาชน หมายถึง สถานที่จัดหารวบรวมทรัพยากรสารสนเทศเพื่อการอ่านการศึกษา ค้นคว้าทุกชนิด มีการจัดระบบหมวดหมู่ตามหลักสากลเพื่อการบริหาร และจัดบริการอย่างกว้างขวางแก่ ประชาชนในชุมชน สังคม ในประเทศและต่างประเทศ โดยไม่จำกัดเพศ วัย ความรู้ เชื้อชาติ ศาสนา รวมทั้ง การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน โดยรัฐเป็นผู้สนับสนุนทางการเงิน และมีบุคลากรที่มีความรู้ทาง บรรณารักษศาสตร์เป็นผู้ดำเนินการ

ประเภทของห้องสมุดประชาชน แบ่งเป็น 3 ประเภท

1. ห้องสมุดประชาชนขนาดใหญ่ เช่น ห้องสมุดประชาชนจังหวัด หอสมุดรชมังคลาภิเษก พระราชวังไกลกังวลหัวหิน
2. ห้องสมุดประชาชนขนาดกลาง เช่น ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี”
3. ห้องสมุดประชาชนขนาดเล็ก เช่น ห้องสมุดประชาชนอำเภอทั่วไป

การบริการของห้องสมุดประชาชน

การบริการของห้องสมุดประชาชนโดยทั่วไป จะจัดทั้งภายในห้องสมุดและบริการชุมชนภายนอกห้องสมุดดังนี้

1. การบริการภายในห้องสมุดประชาชน

1.1 ให้บริการการอ่าน การศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ สื่อ โสตทัศน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสืออ้างอิง สารคดี ชุดวิชา แบบเรียน จุลสาร ซีดี ด้านข้อมูลต่าง ๆ วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

1.2 ให้บริการสืบค้นข้อมูลสื่อด้วยคอมพิวเตอร์และหรือตู้บัตรรายการ

1) การสืบค้นด้วยคอมพิวเตอร์ ห้องสมุดประชาชนจะจัดเครื่องคอมพิวเตอร์ไว้บริการสืบค้นสื่อที่ต้องการและสนใจโดยใช้โปรแกรมบริการงานห้องสมุด หรือ PLS (Public Library Service) ที่สามารถค้นหาได้ทั้งจากชื่อหนังสือ/สื่อ ชื่อผู้แต่งหรือผู้จัดทำ และหัวเรื่องหรือคำสำคัญที่เป็นสาระหลักของสื่อ

2) การสืบค้นด้วยตู้บัตรรายการ โดยห้องสมุดประชาชนจะจัดทำบัตรรายการของสื่อความรู้ทุกประเภท ทุกชนิด ลงในบัตรรายการใส่ไว้ในลิ้นชักของตู้บัตรรายการ และแยกประเภทของบัตรรายการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการ

1.3 ให้บริการยืม – คืน หนังสือ สื่อความรู้ต่าง ๆ สำหรับผู้ใช้บริการที่จะยืมไปอ่านศึกษาค้นคว้านอกห้องสมุดประชาชน โดยห้องสมุดแต่ละแห่งจะมีการกำหนด ระเบียบ ข้อบังคับ การยืม-คืน ฯลฯ ที่เหมาะสมกับแต่ละห้องสมุด โดยมีการใช้คอมพิวเตอร์ในการบริการด้วย

1.4 ให้บริการช่วยการค้นคว้า ตอบคำถาม ตลอดจนการแนะแนวการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และในระบบโรงเรียน

1.5 ให้บริการเอกสารและข้อมูลข่าวสารของสถาบันอุดมศึกษาอื่น เช่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยจัดมุมไว้บริการโดยเฉพาะและส่วนใหญ่อยู่ในห้องสมุดประชาชนจังหวัด

1.6 ให้คำแนะนำทางบรรณารักษ์ศาสตร์แก่บุคลากรเครือข่ายในการจัดปรับปรุงพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

1.7 ให้บริการฝึกประสบการณ์ การปฏิบัติงานเกี่ยวกับห้องสมุดแก่นักเรียน นักศึกษาสถาบันต่าง ๆ

1.8 ให้ความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา แหล่งเรียนรู้และเครือข่ายต่าง ๆ

2. การบริการชุมชนภายนอกห้องสมุดประชาชน

2.1 ให้บริการห้องสมุดเคลื่อนที่ร่วมกับหน่วยงาน องค์กรในท้องถิ่น

2.2 ให้บริการหมุนเวียนสื่อความรู้ไปยังครอบครัว ศูนย์การเรียนรู้และแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในรูปแบบยืม/กระเป๋านิยบ/ ฯลฯ เพื่อให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายที่อยู่ห่างไกลห้องสมุด

2.3 ให้บริการความรู้ทางสถานีวิทยุ หอกระจายข่าว เสียงตามสาย แผ่นพับ ใบปลิว ฯลฯ แก่ประชาชน

ภาพจาก <http://pet.nfe.go.th/>

ภาพจาก amnat.nfe.go.th

ภาพจาก <http://www.oknation.net/>

ภาพจาก <http://surin.nfe.go.th/>

กิจกรรม

ให้ผู้เรียนไปศึกษาการบริการของห้องสมุดประชาชนของสถานศึกษาที่ตนสังกัด เขียนรายงานเรื่องการบริการของห้องสมุดประชาชน และจัดทำแผนผังสถานที่ภายในห้องสมุดว่ามีบริการอะไรบ้าง อยู่บริเวณใด ส่งครูผู้สอน

กฎ ข้อกำหนด ข้อบังคับ ระเบียบ เกี่ยวกับการใช้ห้องสมุดประชาชน

ห้องสมุดเป็นสถานที่บริการสาธารณะที่ประชาชนทุกคนสามารถเข้าใช้บริการ ดังนั้น ห้องสมุดประชาชนแต่ละแห่งจะมี กฎ/ข้อกำหนด/ข้อบังคับ/ข้อปฏิบัติ/ระเบียบ เกี่ยวกับการใช้ห้องสมุดประชาชนในการเข้ารับบริการสาธารณะร่วมกันของคนเป็นจำนวนมาก ซึ่งผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการห้องสมุดและหรือคณะกรรมการสถานศึกษา ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละห้องสมุด ดังนี้

1. เวลาทำการ วันเปิด-ปิด บริการ เช่น เปิดบริการทุกวันจันทร์-วันศุกร์ เวลา 07.30 – 21.00 น.
วันเสาร์ – วันอาทิตย์ เปิดเวลา 09.00-21.00 น. หยุดวันนักขัตฤกษ์ เป็นต้น
2. การใช้บริการห้องสมุด
 - 2.1 การทำบัตรเพื่อการยืม-คืน ทรัพยากรสารสนเทศ ให้นำรูปถ่ายขนาด 1-2 นิ้ว จำนวน 2 รูป และสำเนาบัตรประชาชนหรือสำเนาทะเบียนบ้านมาประกอบการขอทำบัตร พร้อมเงินค่าสมาชิกห้องสมุด
 - 2.2 สิทธิในการยืม-คืน ทรัพยากรสารสนเทศ
 - 2.3 การใช้บริการอินเทอร์เน็ต
3. มารยาทการใช้บริการ

กิจกรรม

ให้ผู้เรียนแต่ละคนเข้าไปศึกษา กฎ ข้อกำหนด ข้อบังคับ/ระเบียบ ห้องสมุดประชาชนในอำเภอที่ตนเป็นนักศึกษาอยู่ ทำความเข้าใจและเขียนรายงานนำเสนอครู

เรื่องที่ 5

การเขียนรายงานการค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งมากกว่าการได้ฟังจากครูเพียงอย่างเดียว นอกจากนั้นยังเป็นการเสริมสร้างนิสัยรักการอ่าน เป็นการสร้างทักษะในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต พัฒนาตนเอง และพัฒนาสังคม

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจะปรากฏผลสมบูรณ์เมื่อมีการนำเอาความรู้มารวบรวม เรียบเรียง จัดลำดับอย่างมีระเบียบและเหตุผลและต้องใช้ความสามารถทางภาษาในการเรียบเรียง เพื่อให้การเสนอรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรที่สมบูรณ์ ตามแบบแผนและลักษณะรายงานที่ดี ที่เป็นสากลนิยม

รายงาน (Report) เป็นผลจากการค้นคว้า รวบรวม และเรียบเรียงข้อมูลสารสนเทศที่ได้ไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง มานำเสนออย่างมีแบบแผน ถือเป็นส่วนหนึ่งในการประเมินผลนักศึกษาในการจัดกระบวนการเรียนรู้หมวดวิชาใดวิชาหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของการทำรายงาน เพื่อขยายความรู้ให้กว้างขวางลึกซึ้งจากการศึกษาด้วยตนเองฝึกทักษะในการอ่าน การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล นำมาเรียบเรียงรายงานด้วยสำนวนตนเองตามแบบแผน

ลักษณะของรายงานที่ดี

1. เนื้อหาตรงกับหัวข้อเรื่องหรือชื่อรายงาน
2. สาระเนื้อหาเป็นประโยชน์ต่อผู้ทำรายงานและผู้อ่าน
3. เนื้อหาสาระถูกต้องเที่ยงตรง โดยรวบรวมข้อมูลจากแหล่งทรัพยากรสารสนเทศที่เชื่อถือได้
4. การใช้ภาษาที่ถูกต้อง สละสลวย เนื้อหาสัมพันธ์กัน กระชับ รัดกุม อ่านแล้วเข้าใจง่าย
5. มีรูปภาพ ตาราง แผนภูมิ ฯลฯ ประกอบเนื้อหา
6. มีรูปแบบการเขียนที่ถูกต้องทั้งปกนอก ปกใน คำนำ สารบัญ บท/ตอน ของเนื้อหาสาระ การอ้างอิง บรรณานุกรม ฯลฯ
7. มีความสะอาด ไม่สกปรกเลอะเทอะ

ขั้นตอนของการเขียนรายงาน

1. การเลือกเรื่องรายงาน
2. การสำรวจแหล่งความรู้สารสนเทศเกี่ยวกับเรื่องรายงาน
3. การรวบรวมบรรณานุกรมเบื้องต้น
4. การอ่านจับใจความและบันทึกข้อมูล
5. การวางโครงเรื่องรายงาน
6. การเรียบเรียงเนื้อหารายงาน
7. การรวบรวมบรรณานุกรมท้ายบท
8. การเข้ารูปเล่มรายงาน

กิจกรรม

ให้ผู้เรียนเขียนรายงานคนละ 1 เรื่อง ตามขั้นตอนการเขียนรายงาน

แบบทดสอบ เรื่อง การใช้แหล่งเรียนรู้

ระดับประถมศึกษา

1. แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญต่อผู้เรียนในข้อใดมากที่สุด
 - ก. การศึกษาตามอัธยาศัย
 - ข. ช่วยสร้างเสริมประสบการณ์ภาคปฏิบัติ
 - ค. แหล่งสร้างเสริมความรู้ ความคิด วิเคราะห์
 - ง. เป็นแหล่งปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน การศึกษาค้นคว้า แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
2. ข้อใดให้ความหมายของ "แหล่งเรียนรู้" ได้สมบูรณ์ที่สุด
 - ก. เป็นแหล่งความรู้ทางวิชาการ
 - ข. เป็นแหล่งสารสนเทศให้ความรู้อย่างกว้างขวาง
 - ค. เป็นแหล่งรวมภูมิปัญญาชาวบ้านให้ศึกษาค้นคว้า
 - ง. เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสาร และประสบการณ์ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างต่อเนื่อง
3. ข้อใดเป็นแหล่งเรียนรู้กลุ่มข้อมูลท้องถิ่น
 - ก. สถานประกอบการ
 - ข. ภูมิปัญญาชาวบ้านและปราชญ์ชาวบ้าน
 - ค. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและหอกระจายข่าว
 - ง. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
4. ข้อใดคือการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
 - ก. เรียนทำอาหารไทยจากโรงเรียนสอนอาหารไทย
 - ข. ไปที่ห้องคอมพิวเตอร์ เพื่อสืบค้นข้อมูลมาทำรายงาน
 - ค. อ่านหนังสือคู่มือฟิสิกส์ที่ศูนย์วิทยาศาสตร์ท้องถิ่น
 - ง. ไปศึกษาค้นคว้าเรื่องประโยชน์ของพืชสมุนไพรที่สวนสมุนไพร
5. ข้อใด คือแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่มีทรัพยากรสารสนเทศหลากหลายมากที่สุด
 - ก. ห้องสมุดประชาชน
 - ข. ศูนย์นันทนาการ
 - ค. สวนพฤกษศาสตร์

- ง. อุทยานวิทยาศาสตร์
6. ถ้าจะศึกษาค้นคว้าเรื่องความเป็นมาของประวัติเขาพระวิหาร ควรจะศึกษาจากแหล่งใดที่มีข้อมูลมากที่สุด
 - ก. อุทยานประวัติศาสตร์
 - ข. พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ
 - ค. อินเทอร์เน็ต
 - ง. เขาพระวิหาร
7. งานที่ต้องการปลูกข้าวให้ได้ผลดีที่สุด งานควรเรียนรู้จากแหล่งใดมากที่สุด
 - ก. ภูมิปัญญา
 - ข. หอกระจายข่าว
 - ค. สวนสมุนไพร
 - ง. สวนสาธารณะ
8. ข้อใดเป็นแหล่งเรียนรู้กลุ่มศิลปวัฒนธรรม
 - ก. ศาสนสถาน
 - ข. อนุสาวรีย์
 - ค. หอศิลป์
 - ง. ถูกทุกข้อ
9. วัตถุประสงค์ของการจัดแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น คือข้อใด
 - ก. เป็นข้อมูลเพื่อการพัฒนาประเทศชาติ
 - ข. เป็นแหล่งค้นคว้าสนับสนุนการเรียนการสอน
 - ค. เพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าทันเทคโนโลยี
 - ง. เป็นแหล่งการศึกษาตลอดชีวิตที่ประชาชนสามารถหาความรู้ต่างๆ ได้ด้วยตนเอง
10. ข้อใดควรปฏิบัติในห้องสมุดประชาชน
 - ก. ดินขี้มเพื่อเตรียมตัวสอบ
 - ข. เตรียมอาหารและเครื่องดื่มไปเอง
 - ค. ต้องยืมหนังสือด้วยบัตรสมาชิกของตนเอง
 - ง. ทุกครั้งที่หยิบหนังสือมาอ่านให้นำไปเก็บที่ชั้นหนังสือด้วย
11. ระเบียบและมารยาทการใช้ห้องสมุด หมายถึงข้อใด

- ก. ข้อยกเว้นการปฏิบัติของผู้ให้บริการห้องสมุด
 - ข. กฎระเบียบที่ให้ผู้ให้บริการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด
 - ค. กฎเกณฑ์ที่ห้องสมุดตั้งไว้สำหรับผู้ให้บริการเลือกปฏิบัติ
 - ง. ข้อบังคับหรือข้อพึงปฏิบัติ จากจิตสำนึกที่ดีในการปฏิบัติตนของผู้ให้บริการ
12. ใครเป็นมารยาทและข้อปฏิบัติที่พึงกระทำในการใช้ห้องสมุด
- ก. เมื่ออ่านหนังสือเสร็จแล้ววางไว้บนโต๊ะ
 - ข. ใช้ปากกาเน้นข้อความขีดหนังสือของห้องสมุด
 - ค. อ่านหนังสือออกเสียงเพื่อให้บรรณารักษ์แนะนำเมื่ออ่านผิด
 - ง. เล่นเกมในคอมพิวเตอร์กับเพื่อนหลายๆคนอย่างสนุกสนาน เพื่อเป็นการประหยัด
13. หากผู้เรียนต้องการศึกษาค้นคว้าหนังสือในห้องสมุดประชาชน ควรปฏิบัติอย่างไร
- ก. สืบค้นจากบัตรสมาชิก
 - ข. สืบค้นจากการถามผู้ให้บริการ
 - ค. สืบค้นจากโปรแกรม บริการงานห้องสมุด (PLS)
 - ง. สืบค้นจากหนังสืออิเล็กทรอนิกส์หรืออินเทอร์เน็ต
14. นันทา ต้องการสืบค้นข้อมูลเพื่อมาทำรายงานเรื่อง วีรสตรีไทย ควรปฏิบัติอย่างไร
- ก. ไปห้องสมุดสืบค้นด้วยโปรแกรม PLS พิมพ์คำว่า วีรสตรีไทย
 - ข. ไปห้องสมุดสืบค้นหนังสือด้วยบัตรชื่อเรื่อง ท้าวสุรนารี
 - ค. สืบค้นทางอินเทอร์เน็ต
 - ง. ถูกทุกข้อ
15. ถ้าผู้เรียนต้องการคำแนะนำในการลงทะเบียนเรียนระดับมัธยมศึกษา ควรหาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ใด ดีที่สุด
- ก. ห้องสมุดประชาชน
 - ข. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
 - ค. ศูนย์บริการชุมชน
 - ง. หอกระจายข่าว

การจัดการความรู้

►สาระสำคัญ

การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือของการพัฒนาคุณภาพงาน หรือสร้างนวัตกรรมในการทำงาน การจัดการความรู้จึงเป็นการจัดการกับความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่ในตัวคน และความรู้เด่นชัด นำมาแบ่งปันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและองค์กร ด้วยการผสมผสานความสามารถของคนเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนางาน พัฒนาคน และพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

►ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

1. อธิบายความหมาย กระบวนการชุมชนปฏิบัติการ กำหนดขอบเขตความรู้จากความสามารถหลักของชุมชน และวิธีการยกระดับขอบเขตความรู้ให้สูงขึ้น
2. ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสรุปผลการเรียนรู้ที่บ่งชี้ถึงคุณค่าของกระบวนการจัดการความรู้
3. สามารถสังเกตและทำตามกระบวนการจัดการความรู้ชุมชน

►ขอบข่ายเนื้อหา

- เรื่องที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ หลักการของการจัดการความรู้
- เรื่องที่ 2 กระบวนการจัดการความรู้
- เรื่องที่ 3 กระบวนการจัดการความรู้ด้วยตนเอง
- เรื่องที่ 4 กระบวนการจัดการความรู้ด้วยการปฏิบัติการกลุ่ม
- เรื่องที่ 5 การสร้างองค์ความรู้พัฒนา ต่อยอดยกระดับความรู้
- เรื่องที่ 6 การจัดทำสารสนเทศเผยแพร่องค์ความรู้

แบบทดสอบก่อนการเรียนรู้

แบบทดสอบเรื่องการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

คำชี้แจง จงเลือกข้อที่ท่านคิดว่าถูกต้อง

1. การจัดการความรู้เรียกสั้น ๆ ว่าอะไร
ก. MK
ข. KM
ค. LO
ง. QA
2. เป้าหมายของการจัดการความรู้ คืออะไร
ก. พัฒนาคน
ข. พัฒนางาน
ค. พัฒนาองค์กร
ง. ถูกทุกข้อ
3. ข้อใดถูกต้องมากที่สุด
ก. การจัดการความรู้ "ไม่ทำ - ไม่รู้"
ข. การจัดการความรู้จำเป็นต้องให้คนที่มีพื้นฐานคล้ายๆกัน มาร่วมกันคิด เป็น กลุ่ม
ค. การจัดการความรู้เป็นเป้าหมายของการทำงาน
ง. การจัดการความรู้ไม่มีการลองผิดลองถูก
4. ขั้นสูงสุดของการเรียนรู้คืออะไร
ก. ปัญญา
ข. สารสนเทศ
ค. ข้อมูล
ง. ความรู้
5. ชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) คืออะไร
ก. การจัดการความรู้
ข. เป้าหมายของการจัดการความรู้
ค. วิธีการหนึ่งของการจัดการความรู้
ง. แนวปฏิบัติของการจัดการ

เฉลย 1) ข 2) ข 3) ก 4) ค

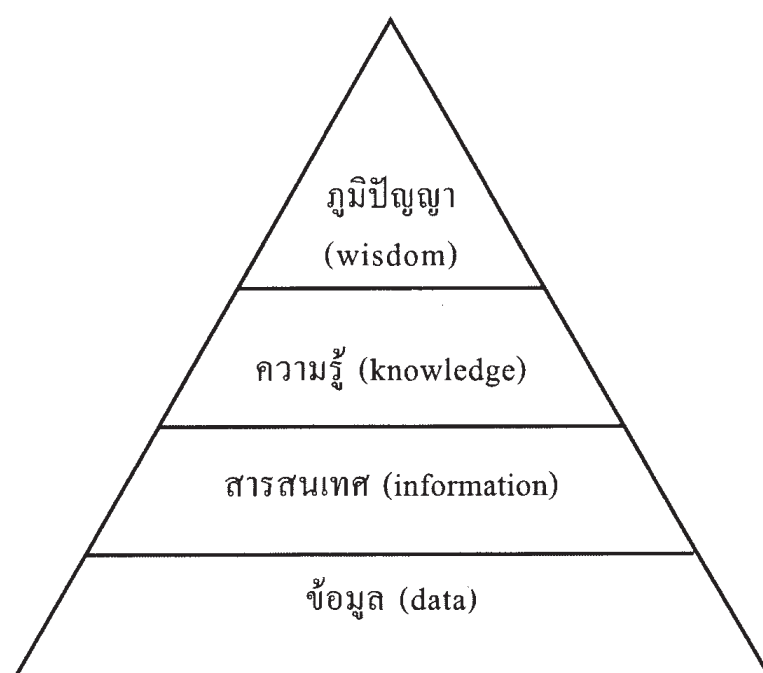
เรื่องที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ หลักการของการจัดการความรู้

ความหมายของการจัดการความรู้

การจัดการ หมายถึง กระบวนการในการสั่งงานควบคุมงานและดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเข้าถึงความรู้ ถ่ายทอดความรู้ที่ต้องดำเนินการร่วมกันกับผู้ปฏิบัติงานซึ่งอาจเริ่มต้นจากการบ่งชี้ความรู้ที่ต้องการใช้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การประมวลเพื่อกลั่นกรองความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การสร้างช่องทางเพื่อการสื่อสารกับผู้เกี่ยวข้อง การแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดการสมัยใหม่ใช้กระบวนการทางปัญญาเป็นสิ่งสำคัญในการคิด ตัดสินใจ และส่งผลให้เกิดการกระทำ การจัดการจึงเน้นไปที่การปฏิบัติ

ความรู้ หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ ควบคู่กับการปฏิบัติ ซึ่งในการปฏิบัติจำเป็นต้องใช้ความรู้ที่หลากหลายสาขาวิชามาเชื่อมโยงบูรณาการเพื่อการคิดและตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติ จุดกำเนิดของความรู้คือสมองคน เป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในสมองซึ่งแจ่มออกมาเป็นถ้อยคำหรือตัวอักษรได้

ในยุคแรกๆ มองว่า ความรู้ หรือทุนปัญญา มาจากการจัดระบบและการตีความสารสนเทศ ซึ่งสารสนเทศก็มาจากการประมวลข้อมูล ขั้นตอนของการเรียนรู้ เปรียบดังปริมาตรตามรูปแบบนี้

การจัดการความรู้

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) หมายถึง การจัดการกับความรู้และประสบการณ์ ที่มีอยู่ในตัวตน และความรู้เด่นชัดนำมาแบ่งปันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและองค์กร ด้วยการผสมผสานความสามารถของคนเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนางาน พัฒนาคน และพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

ในปัจจุบันและในอนาคต โลกจะปรับตัวเข้าสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งความรู้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคน ทำให้คนจำเป็นต้องสามารถแสวงหาความรู้ พัฒนา และสร้างองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อนำพาตนเองสู่ความสำเร็จ และนำพาประเทศชาติไปสู่การพัฒนา มีความเจริญก้าวหน้าและสามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้

คนทุกคนมีการจัดการความรู้ในตนเอง แต่ยังไม่เป็นระบบ การจัดการความรู้เกิดขึ้นได้ในครอบครัวที่มีการเรียนรู้ตามอรรถาธิบาย พ่อแม่สอนลูก ปู่ย่า ตายาย ถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาให้แก่ลูกหลานในครอบครัว ทำกันมาหลายชั่วอายุคน โดยใช้วิถีธรรมชาติ เช่น พุดคุย สั่งสอน จดจำ ไม่มีกระบวนการที่เป็นระบบแต่อย่างใด วิธีดังกล่าวถือเป็นการจัดการความรู้รูปแบบหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามในโลกยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านต่างๆ การใช้วิธีการจัดการความรู้แบบธรรมชาติอาจก้าวตามโลกไม่ทัน จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการที่เป็นระบบ เพื่อช่วยให้องค์กรสามารถทำให้อุทิศได้ใช้ความรู้ตามที่ต้องการได้ทันเวลา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้มีศักยภาพ โดยการสร้างและใช้ความรู้ในการปฏิบัติงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ดีขึ้นกว่าเดิม การจัดการความรู้หากไม่ปฏิบัติจะไม่เข้าใจเรื่องการจัดการความรู้ นั่นคือ "ไม่ทำ ไม่รู้" การจัดการความรู้จึงเป็นกิจกรรมของนักปฏิบัติกระบวนการจัดการความรู้ จึงมีลักษณะเป็นวงจรเรียนรู้ที่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ เป้าหมายคือ การพัฒนางานและพัฒนาคน

การจัดการความรู้ที่แท้จริง เป็นการจัดการความรู้โดยกลุ่มปฏิบัติงาน เป็นการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในกลุ่มผู้ทำงาน เพื่อช่วยกันดึง "ความรู้ในคน" และความรู้ภายนอกมาใช้ในการทำงานทำให้ได้รับความรู้มากขึ้น ซึ่งถือเป็นการยกระดับความรู้และนำความรู้ที่ได้รับยกระดับไปใช้ในการทำงานเป็นวงจรต่อเนื่องไม่จบสิ้น การจัดการความรู้จึงต้องร่วมมือกันทำหลายคน ความคิดเห็นแตกต่างในแต่ละบุคคลจะก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ด้วยการใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ มีปณิธานมุ่งมั่นที่จะทำงานให้ประสบผลสำเร็จ ดีขึ้นกว่าเดิม เมื่อดำเนินการจัดการความรู้แล้วจะเกิดนวัตกรรมในการทำงาน นั่นคือเกิดการต่อยอดความรู้และมืองค์ความรู้เฉพาะเพื่อใช้ในการปฏิบัติงานของตนเอง การจัดการความรู้มิใช่การเอาความรู้ที่มีอยู่ในตำรา หรือจากผู้เชี่ยวชาญมากองรวมกันและจัดหมวดหมู่เผยแพร่ แต่เป็นการดึงเอาความรู้เฉพาะส่วนที่ใช้งานมาจัดการให้เกิดประโยชน์กับตนเอง กลุ่ม หรือชุมชน

การจัดการความรู้เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ นำผลจากการปฏิบัติมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เสริมพลังของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยการชื่นชม ทำให้เป็นกระบวนการแห่งความสุข ความภูมิใจ และการเคารพเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน ทักษะเหล่านี้นำไปสู่การสร้างนิสัยคิดบวก ทำบวก มองโลกในแง่ดี และสร้างวัฒนธรรมในองค์กรที่ผู้คนสัมพันธ์กันด้วยเรื่องราวดีๆ ด้วยการแบ่งปันความรู้ และแลกเปลี่ยนความรู้จากประสบการณ์ซึ่งกันและกัน โดยที่กิจกรรมเหล่านี้สอดคล้อง แทรกอยู่ในการทำงานประจำ ทุกเรื่อง ทุกเวลา.....

ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช

ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้

หัวใจของการจัดการความรู้คือ การจัดการความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล โดยเฉพาะบุคคลที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจนประสบผลสำเร็จ กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนกับคน หรือกลุ่มกับกลุ่ม จะก่อให้เกิดการยกระดับความรู้ที่ส่งผลกระทบต่อเป้าหมายของการทำงาน นั่นคือ เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพของงาน คนเกิดการพัฒนา และส่งผลต่อเนื่องไปถึงองค์กร เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ผลที่เกิดขึ้นกับการจัดการความรู้จึงถือว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรในองค์กร ซึ่งประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคล กลุ่ม หรือองค์กร มีอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. ผลสัมฤทธิ์ของงาน หากมีการจัดการความรู้ในตนเอง หรือในหน่วยงาน องค์กร จะเกิดผลสำเร็จที่รวดเร็วยิ่งขึ้น เนื่องจากความรู้เพื่อใช้ในการพัฒนางานนั้นเป็นความรู้ที่ได้จากผู้ที่ผ่านการปฏิบัติโดยตรง จึงสามารถนำมาใช้ในการพัฒนางานได้ทันที และเกิดนวัตกรรมใหม่ในการทำงานทั้งผลงานที่เกิดขึ้นใหม่ และวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันของคนในองค์กรที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน
2. บุคลากร การจัดการความรู้ในตนเองจะส่งผลให้คนในองค์กรเกิดการพัฒนาตนเองและส่งผลรวมถึงองค์กร กระบวนการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน จะทำให้บุคลากรเกิดความมั่นใจในตนเอง เกิดความเป็นชุมชนในหมู่เพื่อนร่วมงาน บุคลากรเป็นบุคคลเรียนรู้และส่งผลให้องค์กรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อีกด้วย

3. ยกระดับความรู้ของบุคลากรและองค์กร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จะทำให้บุคลากรมีความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิม เห็นแนวทางในการ พัฒนางานที่ชัดเจนมากขึ้น และเมื่อนำไปปฏิบัติจะทำให้บุคคลและองค์กรมีองค์ความรู้เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานในเรื่องที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ มีองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการใช้งาน และจัดระบบให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้

การที่เราจัดการความรู้ในตนเอง จะพบว่าความรู้ในตัวเราที่คิดว่าเรามีเยอะแล้วนั้น จริงๆ แล้วยังน้อยมากเมื่อเทียบกับบุคคลอื่น และหากเรามีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้กับบุคคลอื่น จะพบว่ามีความรู้บางอย่างเกิดขึ้นโดยที่เราคาดไม่ถึง และหากเราเห็น แนวทางมีความรู้แล้วไม่นำไปปฏิบัติ ความรู้นั้นก็จะไม่มีคุณค่าอะไรเลย หากนำความรู้นั้นไป แลกเปลี่ยนและนำไปสู่การปฏิบัติ ที่เป็นวงจรต่อเนื่องไม่รู้จบ จะเกิดความรู้เพิ่มขึ้นอย่างมาก หรือที่เรียกว่า " ยิ่งให้ ยิ่งได้ "

หลักการของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ ไม่มีสูตรสำเร็จในวิธีการของการจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่ขึ้นอยู่กับปณิธานความมุ่งมั่นที่จะทำงานของตนหรือกิจกรรมของกลุ่มให้ดีขึ้นกว่าเดิม แล้วใช้วิธีการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาหรือสร้างนวัตกรรมในงาน มีหลักการสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. **ให้คนหลายหลายทักษะ หลากหลายวิธีคิด ทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์** การจัดการความรู้ที่มีพลังต้องทำโดยคนที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน มีความเชื่อหรือวิธีคิดแตกต่างกัน (แต่มีจุดรวมพลังคือ มีเป้าหมายอยู่ที่งานด้วยกัน) ถ้ากลุ่มที่ดำเนินการจัดการความรู้ประกอบด้วยคนที่คิดเหมือนกัน การจัดการความรู้จะไม่มีพลังในการจัดการความรู้ ความแตกต่างหลากหลาย มีคุณค่ามากกว่าความเหมือน
2. **ร่วมกันพัฒนาวิธีการทำงานในรูปแบบใหม่ๆ** เพื่อบรรลุประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ที่กำหนดไว้ ประสิทธิภาพประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการคือ
 - 2.1 การตอบสนองความต้องการ ซึ่งอาจเป็นความต้องการของตนเอง ผู้รับบริการความต้องการของสังคม หรือความต้องการที่กำหนดโดยผู้นำองค์กร
 - 2.2 นวัตกรรม ซึ่งอาจเป็นนวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ หรือวิธีการใหม่ๆ ก็ได้
 - 2.3 ชีดความสามารถของบุคคล และขององค์กร
 - 2.4 ประสิทธิภาพในการทำงาน

3. **ทดลองและการเรียนรู้** เนื่องจากกิจกรรมการจัดการความรู้เป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ จึงต้องทดลองทำเพียงน้อยๆ ซึ่งถ้าล้มเหลวก็ก่อผลเสียหายไม่มากนัก ถ้าได้ผลไม่ดีก็ยกเลิกความคิคนั้น ถ้าได้ผลดีจึงขยายการทดลองคือปฏิบัติมากขึ้น จนในที่สุดขยายเป็นวิธีทำงานแบบใหม่ หรือที่เรียกว่าได้วิธีการปฏิบัติที่ส่งผลเป็นเลิศ (best practice) ใหม่ นั่นเอง
4. **นำเข้าความรู้จากภายนอกอย่างเหมาะสม** โดยต้องถือว่าความรู้จากภายนอกยังเป็นความรู้ที่ "ดิบ" อยู่ต้องเอามาทำให้ "สุก" ให้พร้อมใช้ตามสภาพของเรา โดยการเติมความรู้ที่มีตามสภาพของเราลงไป จึงจะเกิดความรู้ที่เหมาะสมกับที่เราต้องการใช้

หลักการของการจัดการความรู้ จึงมุ่งเน้นไปที่การจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพราะการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือระดมความรู้ในคน และความรู้ในกระดาษทั้งที่เป็นความรู้จากภายนอกและความรู้ของกลุ่มผู้ร่วมงาน เอามาใช้และยกระดับความรู้ของบุคคล ของผู้ร่วมงาน และขององค์กรทำให้งานมีคุณภาพสูงขึ้น คนเป็นบุคคลเรียนรู้และองค์กรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ การจัดการความรู้จึงเป็นทักษะสืบส่วน เป็นความรู้เชิงทฤษฎีเพียงส่วนเดียว การจัดการความรู้จึงอยู่ในลักษณะ "ไม่ทำ - ไม่รู้"

กิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 ให้อธิบายความหมายของ " การจัดการความรู้ " มาพอสังเขป

.....

.....

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 2 ให้อธิบายความสำคัญของ " การจัดการความรู้ " มาพอสังเขป

.....

.....

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 3 ให้อธิบายหลักการของ " การจัดการความรู้ " มาพอสังเขป

.....

.....

.....

.....

.....

เรื่องที่ 2 กระบวนการจัดการความรู้

รูปแบบการจัดการความรู้

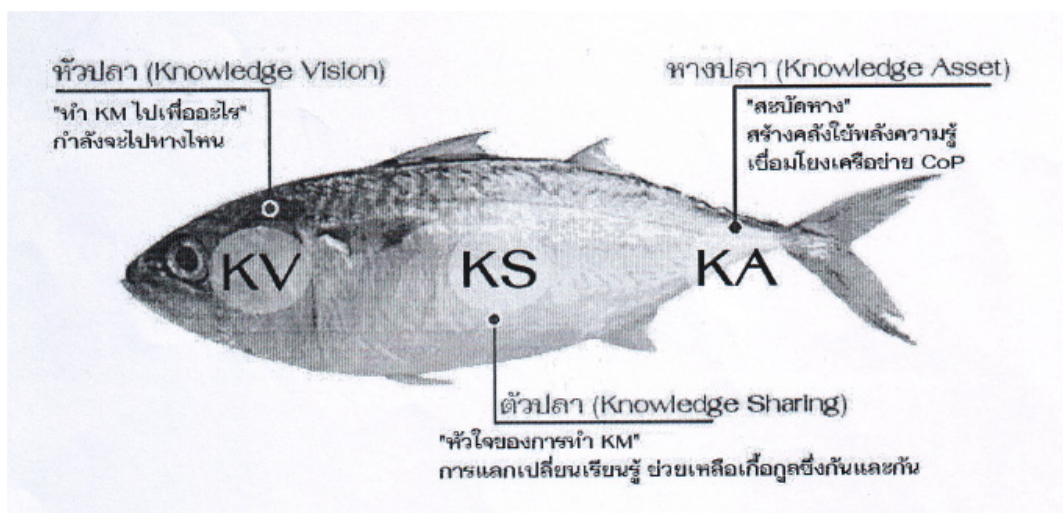
การจัดการรู้นั้นมีหลายรูปแบบ หรือที่เรียกกันว่า " โมเดล " มีหลากหลายโมเดล หัวใจของการจัดการความรู้คือ การจัดการความรู้ที่อยู่ในฐานะผู้ปฏิบัติและเป็นผู้มีความรู้ การจัดการความรู้ที่ทำให้คนเคารพในศักดิ์ศรีของคนอื่น การจัดการรู้นอกจากการจัดการความรู้ในตนเองเพื่อให้เกิดการพัฒนางานและพัฒนาตนเองแล้ว ยังมองรวมถึงการจัดการความรู้ในกลุ่มหรือองค์กรด้วยรูปแบบการจัดการความรู้จึงอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่า ทุกคนมีความรู้ ปฏิบัติในระดับความชำนาญที่ต่างกัน เคารพความรู้ที่อยู่ในตัวคน

ดร.ประพนธ์ ผาสุกยัค ได้คิดค้นรูปแบบการจัดการความรู้ไว้ 2 รูปแบบคือ รูปแบบปลาหรือที่เรียกว่า "โมเดลปลา" และรูปแบบปลาตะเพียน หรือที่เรียกว่า "โมเดลปลาตะเพียน " แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการจัดการความรู้ภาพรวมของการจัดการที่ครอบคลุมทั้งความรู้ที่ชัดเจนและความรู้ที่ฝังลึก ดังนี้

โมเดลปลา

เพื่อให้การจัดการความรู้ หรือ KM เป็นเรื่องที่เข้าใจง่าย จึงกำหนดให้การจัดการความรู้เปรียบเหมือนกับปลาทูตัวหนึ่ง มีสิ่งที่จะต้องดำเนินการจัดการความรู้อยู่ 3 ส่วน โดยกำหนดว่า ส่วนหัวคือการกำหนดเป้าหมายของการจัดการความรู้ที่ชัดเจน ส่วนตัวปลาคือการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน และส่วนหางปลาคือความรู้ที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

รูปแบบการจัดการความรู้ตาม “โมเดลปลา”

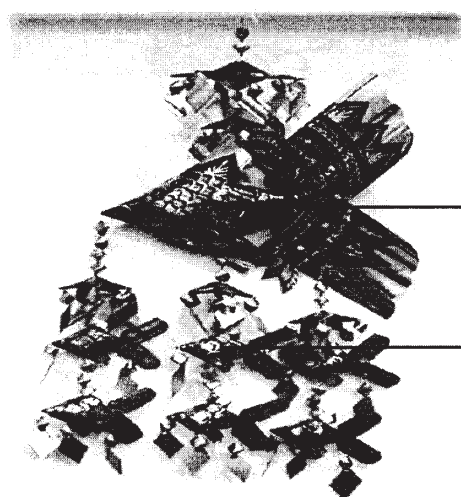
ส่วนที่ 1 “หัวปลา” หมายถึง “Knowledge Vision” หรือ KV คือ เป้าหมายของการจัดการความรู้ ผู้ใช้ต้องรู้ว่า จะจัดการความรู้เพื่อบรรลุเป้าหมายอะไร เกี่ยวข้องหรือสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ขององค์กรอย่างไร เช่น จัดการความรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของงาน จัดการความรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตด้านยาเสพติด จัดการความรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม จัดการความรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตด้านชีวิตและทรัพย์สิน จัดการความรู้เพื่อฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของคนในชุมชน เป็นต้น

ส่วนที่ 2 “ตัวปลา” หมายถึง “Knowledge Sharing” หรือ KS เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือการแบ่งปันความรู้ที่ฝังลึกในตัวคนคนผู้ปฏิบัติ เน้นการแลกเปลี่ยนวิธีการทำงานที่ประสบผลสำเร็จ ไม่เน้นที่ปัญหา เครื่องมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีหลากหลายแบบ อาทิ การเล่าเรื่อง การสนทนาเชิงลึก การชื่นชมหรือการสนทนาในเชิงบวก เพื่อนช่วยเพื่อน การทบทวนการปฏิบัติงาน การถอดบทเรียน การถอดองค์ความรู้

ส่วนที่ 3 “หางปลา” หมายถึง “Knowledge Assets” หรือ KA เป็นขุมความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีเครื่องมือในการจัดเก็บความรู้ที่มีชีวิตไม่หยุดนิ่ง คือ นอกจากจัดเก็บความรู้แล้วยังง่ายในการนำความรู้ออกมาใช้จริง ง่ายในการนำความรู้ออกมาต่อยอด และง่ายในการปรับข้อมูลไม่ให้ล้าสมัย ส่วนนี้จึงไม่ใช่ส่วนที่มีหน้าที่เก็บข้อมูลไว้เฉยๆ ไม่ใช่ห้องสมุดสำหรับเก็บสะสมข้อมูลที่นำไปใช้จริงได้ยาก ดังนั้น เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ จึงเป็นเครื่องมือจัดเก็บความรู้อันทรงพลังยิ่งในกระบวนการจัดการความรู้

ตัวอย่างการจัดการความรู้เรื่อง “การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน” ในรูปแบบปลา

โมเดลปลาตะเพียน

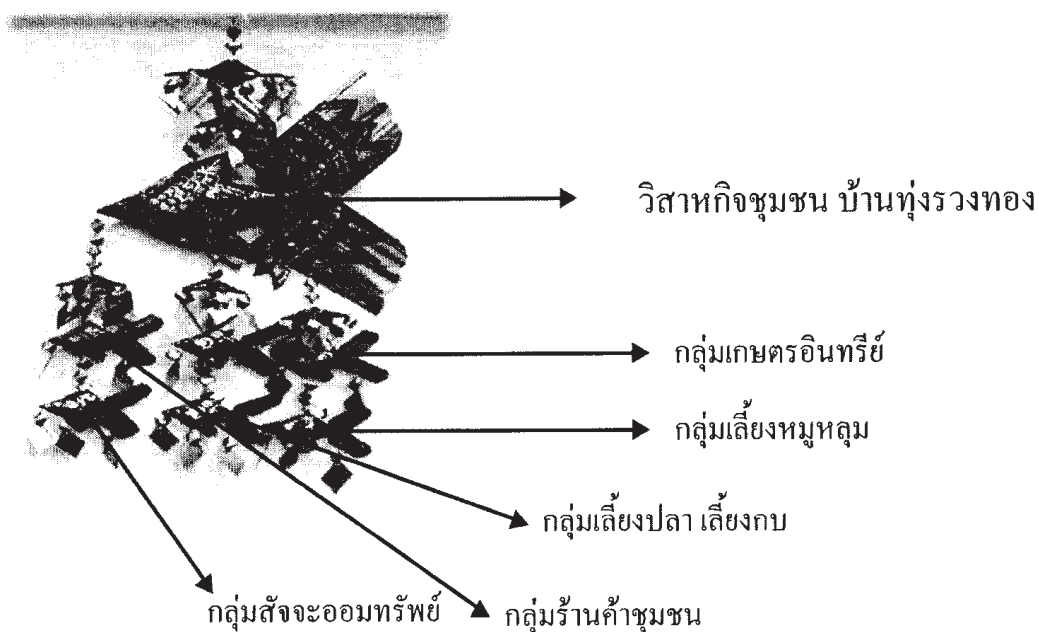
แม่ปลา คือเป้าหมายใหญ่

ลูกปลา คือเป้าหมายย่อย
พัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน
กับเป้าหมายใหญ่

จากโมเดล “ปลาทุ” ตัวเดียวมาสู่โมเดล “ปลาตะเพียน” ที่เป็นฝูง โดยเปรียบแม่ปลา “ปลาตัวใหญ่” ได้กับวิสัยทัศน์ พันธกิจ ขององค์กรใหญ่ ในขณะที่ปลาตัวเล็กหลายๆ ตัวเปรียบได้กับเป้าหมายของการจัดการความรู้ที่ต้องไปตอบสนองเป้าหมายใหญ่ขององค์กร จึงเป็นปลาทั้งฝูงเหมือน “โมบายปลาตะเพียน” ของเล่นเด็กไทยสมัยโบราณที่ผู้ใหญ่สานเอา ไม้แขวนเนื้อเป็ดเล็กเป็นฝูงปลาที่หันหน้าไปในทิศทางเดียวกัน และมีความเพียรพยายามที่จะ ว่ายไปในกระแสน้ำที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ปลาใหญ่อาจเปรียบเหมือนการพัฒนาอาชีพตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน ชุมชนซึ่งการพัฒนาอาชีพดังกล่าวต้องมีการแก้ปัญหาและพัฒนาาร่วมกันไปทั้งระบบ เกิดกลุ่ม ต่างๆ ขึ้นในชุมชน เพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งการทำบัญชีครัวเรือน การทำเกษตรอินทรีย์ การ ทำปุ๋ยหมัก การเลี้ยงปลา การเลี้ยงกบ การแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อใช้ในครอบครัวหรือจำหน่าย เพื่อเพิ่มรายได้ เป็นต้น เหล่านี้ถือเป็นปลาตัวเล็ก หากการแก้ปัญหาที่ปลาตัวเล็กประสบผล สำเร็จ จะส่งผลให้ปลาใหญ่หรือเป้าหมายในระดับชุมชนประสบผลสำเร็จด้วยเช่นกัน นั่นคือ ปลาว่ายไปข้างหน้าอย่างพร้อมเพรียงกัน

ที่สำคัญปลาแต่ละตัวไม่จำเป็นต้องมีรูปร่างและขนาดเหมือนกัน เพราะการจัดการ ความรู้ของแต่ละเรื่อง มีสภาพของความยากง่ายในการแก้ปัญหาที่แตกต่างกัน รูปแบบของการ จัดการความรู้ของแต่ละหน่วยย่อยจึงสามารถสร้างสรรค์ ปรับให้เข้ากับแต่ละที่ได้ อย่าง เหมาะสม ปลาบางตัวอาจจะท้องใหญ่เพราะอาจมีส่วนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาก บางตัว อาจเป็นปลาที่หางใหญ่เด่นในเรื่องของการจัดระบบคลังความรู้เพื่อใช้ในการปฏิบัติมาก แต่ ทุกตัวต้องมีหัวและตาที่มองเห็นเป้าหมายที่จะไปอย่างชัดเจน

การจัดการความรู้ได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง เป็นการเรียนรู้ในทุกขั้นตอนของการทำงาน เช่น ก่อนเริ่มงานจะต้องมีการศึกษาทำความเข้าใจในสิ่งที่กำลังจะทำ จะเป็นการเรียนรู้ด้วยตัวเองหรืออาศัยความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมงาน มีการศึกษาวิธีการและเทคนิคต่างๆ ที่ใช้ได้ผล พร้อมทั้งค้นหาเหตุผลด้วยว่าเป็นเพราะอะไร และจะสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้นั้นมาใช้งานที่กำลังจะทำได้อย่างไร ในระหว่างที่ทำงานอยู่เช่นกัน จะต้องมีการทบทวนการทำงานอยู่ตลอดเวลา เรียกได้ว่าเป็นการเรียนรู้ที่ได้จากการทบทวนกิจกรรมย่อยในทุกๆ ขั้นตอน หมั่นตรวจสอบอยู่เสมอว่าจุดมุ่งหมายของงานที่ทำอยู่นี้คืออะไร กำลังเดินไปถูกทางหรือไม่เพราะเหตุใด ปัญหาคืออะไร จะต้องทำอะไรให้แตกต่างไปจากเดิมหรือไม่ และนอกจากนั้นเมื่อเสร็จสิ้นการทำงานหรือเมื่อจบโครงการก็จะต้องมีการทบทวนสิ่งต่างๆ ที่ได้มาแล้วว่ามีอะไรบ้างที่ทำได้ดี มีอะไรบ้างที่ต้องปรับปรุงแก้ไขหรือรับไว้เป็นบทเรียน ซึ่งการเรียนรู้ตามรูปแบบปลาทูนี ถือเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นวงจรอยู่ส่วนกลางของรูปแบบการจัดการรูว้มนั่นเอง

กระบวนการจัดการความรู้

กระบวนการจัดการความรู้ เป็นกระบวนการแบบหนึ่งที่จะช่วยให้องค์กรเข้าใจถึงขั้นตอนที่ทำให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ หรือพัฒนาการของความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กร มีขั้นตอน 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. **การบ่งชี้ความรู้** เป็นการพิจารณาว่า เป้าหมายการทำงานของเราคืออะไร และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเราจำเป็นต้องรู้อะไร ขณะนี้เรามีความรู้อะไร อยู่ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร
2. **การสร้างและแสวงหาความรู้** เป็นการจัดบรรยากาศและวัฒนธรรมการทำงานของคนในองค์กรเพื่อเอื้อให้คนมีความกระตือรือร้นในการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดการสร้างความรู้ใหม่เพื่อใช้ในการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา
3. **การจัดความรู้ให้เป็นระบบ** เป็นการจัดทำสารบัญช่และจัดเก็บความรู้ประเภทต่างๆ เพื่อให้การเก็บรวบรวมและการค้นหาความรู้ นำมาใช้ได้ง่ายและรวดเร็ว
4. **การประมวลและกลั่นกรองความรู้** เป็นการประมวลความรู้ให้อยู่ในรูปเอกสารหรือรูปแบบอื่นๆ ที่มีมาตรฐาน ปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์ ให้ภาษาที่เข้าใจง่าย และใช้ได้ง่าย
5. **การเข้าถึงความรู้** เป็นการเผยแพร่ความรู้เพื่อให้ผู้อื่นได้ใช้ประโยชน์ เข้าถึงความรู้ได้ง่ายและสะดวก เช่น ใช้เทคโนโลยี เว็บบอร์ด หรือบอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ทำได้หลายวิธีการ หากเป็นความรู้เด่นชัด อาจจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ หากเป็นความรู้ที่ฝังลึกที่อยู่ในตัวคน อาจจัดทำเป็นระบบแลกเปลี่ยนความรู้เป็นทีมข้ามสายงาน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ พี่เลี้ยงสอนงาน การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น
7. การเรียนรู้ การเรียนรู้ของบุคคลจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ๆ ขึ้นมากมาย ซึ่งจะไปเพิ่มพูนองค์ความรู้ขององค์กรที่มีอยู่แล้วให้มากขึ้นเรื่อยๆ ความรู้เหล่านี้จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ๆ เป็นวงจรที่ไม่สิ้นสุด เรียกว่าเป็น “วงจรแห่งการเรียนรู้”

ตัวอย่างของกระบวนการจัดการความรู้ “วิสาหกิจชุมชน” บ้านทุ่งรวงทอง

1. การบ่งชี้ความรู้

หมู่บ้านทุ่งรวงทองเป็นหมู่บ้านหนึ่งในอำเภอจุน จังหวัดพะเยา จากการที่หน่วยงานต่างๆ ได้ไปส่งเสริมให้เกิดกลุ่มต่างๆ ขึ้นในชุมชน และเห็นความสำคัญของการรวมตัวกันเพื่อเกื้อกูลคนในชุมชนให้มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จึงมีเป้าหมายจะพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นวิสาหกิจชุมชน จึงต้องมีการบ่งชี้ความรู้ที่จำเป็นที่จะพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นวิสาหกิจชุมชน นั่นคือหาข้อมูลชุมชนในประเทศไทยมีลักษณะเป็นวิสาหกิจชุมชน และเมื่อศึกษาข้อมูลแล้วทำให้รู้ว่าความรู้เรื่องวิสาหกิจชุมชนอยู่ที่ไหน นั่นคืออยู่ที่เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการที่มาส่งเสริม และอยู่ในชุมชนที่มีการทำวิสาหกิจชุมชนแล้วประสบผลสำเร็จ

2. การสร้างและแสวงหาความรู้

จากการศึกษาหาข้อมูลแล้วว่า หมู่บ้านที่ทำเรื่องวิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จอยู่ที่ไหนได้ประสานหน่วยงานราชการ และจัดทำเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเตรียมการในการไปศึกษาดูงาน เมื่อไปศึกษาดูงานได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้ได้รับความรู้เพิ่มมากขึ้น เข้าใจรูปแบบ กระบวนการของการทำวิสาหกิจชุมชน และแยกกันเรียนรู้เฉพาะกลุ่มเพื่อนำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้ในการทำวิสาหกิจชุมชนในหมู่บ้านของตนเอง เมื่อกลับมาแล้ว มีการทำเวทีหลายครั้ง ทั้งเวทีใหญ่ที่คนทั้งหมู่บ้านและหน่วยงานหลายหน่วยงานมาให้คำปรึกษา ชุมชนร่วมกันคิด วางแผน และตัดสินใจ รวมทั้งเวทีย่อยเฉพาะกลุ่มจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเวทีชาวบ้านหลายครั้ง ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาในหลายด้าน เช่น ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในชุมชน

3. การจัดความรู้ให้เป็นระเบียบ

การทำหมู่บ้านให้เป็นวิสาหกิจชุมชน เป็นความรู้ใหม่ของคนในชุมชน ชาวบ้านได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีส่วนราชการและองค์กรเอกชนต่างๆ ร่วมกันหนุนเสริมการทำงานอย่างบูรณาการ และจากการถอดบทเรียนหลายครั้ง ชาวบ้านมีความรู้เพิ่มมากขึ้นแลบันทึกความรู้อย่างเป็นระบบนั่นคือมีความรู้เฉพาะกลุ่มส่วนใหญ่จะบันทึกในรูปเอกสาร และมีการทำวิจัยจากบุคคลภายนอก

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้

มีการจัดทำข้อมูล ซึ่งมาจากการถอดบทเรียน และการจัดทำเป็นเอกสารเผยแพร่เฉพาะกลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักศึกษา กศน. และนักเรียนในระบบโรงเรียน รวมทั้งมีนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของ กศน. อำเภอจุนด้วย

5. การเข้าถึงความรู้

นอกจากการมีข้อมูลในชุมชนแล้ว หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดทำข้อมูลเพื่อให้คนเข้าถึงความรู้ได้ง่าย ได้นำข้อมูลใส่ไว้อินเทอร์เน็ต และในแต่ละตำบลจะมีอินเทอร์เน็ตตำบลให้บริการ ทำให้คนภายนอกเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย และมีการเข้าถึงความรู้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมาศึกษาดูงานคนภายนอก

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

ในการดำเนินงานกลุ่ม ชุมชน ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในหลายรูปแบบ ทั้งการไปศึกษาดูงาน การศึกษาเป็นการส่วนตัว การรวมกลุ่มในลักษณะชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) ที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทำให้กลุ่มได้รับความรู้มากขึ้น และบางกลุ่มเจอปัญหาอุปสรรค โดยเฉพาะเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม ทำให้กลุ่มต้องมาทบทวนร่วมกันใหม่ สร้างความเข้าใจร่วมกัน และเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการจากกลุ่มอื่นเพิ่มเติม ทำให้กลุ่มสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่ล่มสลาย

7. การเรียนรู้

กลุ่มได้เรียนรู้หลายอย่างจากการดำเนินการวิสาหกิจชุมชน การที่กลุ่มมีการพัฒนานั้นแสดงว่ากลุ่มมีความรู้มากขึ้นจากการลงมือปฏิบัติและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนานอกจากความรู้ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นการยกระดับความรู้ของคนในชุมชนแล้ว ยังเป็นการพัฒนาความคิดของคนในชุมชนด้วย ชุมชนมีความคิดที่เปลี่ยนไปจากเดิม มีการทำกิจกรรมเพื่อเรียนรู้ร่วมกันบ่อยขึ้น มีความคิดในการพึ่งพาตนเอง และเกิดกลุ่มต่างๆ ขึ้นในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

กิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 รูปแบบของการจัดการความรู้มีอะไรบ้าง
และมีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 2 กระบวนการจัดการความรู้มีกี่ขั้นตอน อะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 3

ให้ผู้เรียนยกตัวอย่างกลุ่ม หรือชุมชนที่มีการจัดการความรู้ประสบผลสำเร็จ
และอธิบายด้วยว่า สำเร็จอย่างไร เพราะอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

เรื่องที่ 3 กระบวนการจัดการความรู้ด้วยตัวเอง

การจัดการความรู้เป็นเรื่องที่เริ่มต้นที่คน เพราะความรู้เป็นสิ่งที่เกิดมาจากคน มาจากกระบวนการเรียนรู้การคิดของคน คนจึงมีบทบาททั้งในแง่ของผู้สร้างความรู้ และเป็นผู้ที่ใช้ความรู้ ซึ่งถ้าจะมองภาพกว้างออกไปเป็นครอบครัว ชุมชน หรือแม้แต่ในหน่วยงาน ก็จะเห็นได้ว่า ทั้งครอบครัวชุมชน หน่วยงานล้วนประกอบขึ้นมาจากคนหลายๆ คน ดังนั้น หากระดับปัจเจกบุคคลมีความสามารถในการจัดการความรู้ ย่อมส่งผลต่อความสามารถในการจัดการความรู้ของกลุ่มด้วย

วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดการจัดการความรู้ด้วยตนเอง คือ ให้ผู้เรียนได้เริ่มกระบวนการเรียนรู้ตั้งแต่การเริ่มคิด คิดแล้วลงมือปฏิบัติ และเมื่อปฏิบัติแล้วจะเกิดความรู้จากการปฏิบัติ ซึ่งผู้ปฏิบัติจะจดจำทั้งส่วนที่เป็นความรู้ฝังลึกและความรู้ที่เปิดเผย มีการบันทึกความรู้ในระหว่างเรียนรู้กิจกรรมหรือโครงการลงในสมุดบันทึก ความรู้ปฏิบัติที่บันทึกไว้ในรูปแบบต่างๆ จะเป็นประโยชน์สำหรับตนเองและผู้อื่นในการนำไปปฏิบัติแก้ไขปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่ให้บรรลุเป้าหมายและสิ้นสุดท้ายคือ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาปรับปรุงสิ่งที่กำลังเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ย้อนดูว่าในกระบวนการเรียนรู้นั้น มีความบกพร่องในขั้นตอนใด ก็ลงมือพัฒนาตรงจุดนั้นให้ดีขึ้น

การจะเรียนรู้ได้คือนั้น ผู้เรียนจะต้องพัฒนาตนเอง ให้มีความสามารถและมีทักษะในการจัดการความรู้ด้วยตนเองให้มีความรู้ที่สูงขึ้น ซึ่งสามารถฝึกทักษะเพื่อการเรียนรู้ได้ดังนี้

ฝึกสังเกต ใช้สายตาและหูเป็นเครื่องมือ การสังเกตจะช่วยให้เข้าใจในเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์นั้นๆ

ฝึกตั้งคำถาม คำถามจะเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการเข้าถึงความรู้ได้ เป็นการตั้งคำถามให้ตนเองตอบ หรือจะให้ใครตอบก็ได้ ทำให้ได้ขยายขอบข่ายความคิด ความรู้ ทำให้รู้สึก และรู้กว้างยิ่งขึ้นไปอีก อันเนื่องมาจากการที่ได้ศึกษาค้นคว้าในคำถามที่สงสัยนั้น คำถามควรจะถามว่า ทำไม อย่างไร ซึ่งเป็นคำถามระดับสูง

ฝึกแสวงหาคำตอบ ต้องรู้ว่าความรู้ หรือคำตอบที่ต้องการนั้นมีแหล่งข้อมูลให้ค้นคว้าได้จากที่ไหนบ้าง เป็นความรู้ที่อยู่ในห้องสมุด ในอินเทอร์เน็ต หรือเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวคนที่ต้องไปสัมภาษณ์ไปสกัดความรู้ออกมา เป็นต้น

ฝึกบันทึก จะบันทึกแบบจดลงสมุด หรือเป็นภาพ หรือใช้เครื่องมือบันทึกใดๆ ก็ได้ ต้องบันทึกไว้ บันทึกให้ปรากฏร่องรอยหลักฐานของการคิดการปฏิบัติ เพื่อการเข้าถึงและการเรียนรู้ของบุคคลอื่นด้วย

ฝึกการเขียน เขียนงานของตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของตนเองและผู้อื่น งานเขียนหรือข้อเขียนดังกล่าวจะกระจายไปเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้คนในสังคมที่มาอ่านงานเขียน

ตัวอย่างการจัดการความรู้ด้วยตนเอง

“เกษตรประณีต” ทางเลือกที่ถูกต้องของคุณพ่อจันทร์ที

เมื่อก่อนทำเกษตรเชิงเดี่ยว ทำอย่างเดียว พอฝนแล้ง นาไม่ข้าว ก็ไม่มีรายได้ จะซื้อข้าวปลาอาหารก็ต้องติดหนี้เขา เคยเป็นหนี้พวกนายทุนถึง 2 แสนกว่าบาท จำยดอกเบี้ยวันละ 114 บาท กลุ้มใจมากไม่มีทางออก ต้องจากครอบครัวไปขายแรงงานที่มาเลเซีย ได้เงินกลับมาแสนกว่าบาท เอาไปไถ่ที่นาคืนแต่เครื่องมือทำนาไม่มีแล้ว ต้องกู้เงินมาซื้อเครื่องมือ แล้วก็ ขาดทุนเหมือนเดิม เลยมานั่งคิดกันในครอบครัวว่า สิ่งที่กำลังทำมันไม่ใช่ คนที่เขาไม่เป็นหนี้ คนที่เขามีความสุขเขาทำยังไงกัน ไปดูงานที่ไร้ดูการใช้ชีวิตของพ่อผาย สร้อยสระกลาง ที่จังหวัดบุรีรัมย์ ก็เห็นว่าเขา มีกิน มีเก็บ เพราะทำเกษตรแบบผสมผสาน

คุณพ่อจันทร์ที จึงเริ่มต้นด้วยการสร้างแหล่งน้ำบนที่ดินของตนเอง ซึ่งตอนนั้นไม่มีเงินจ้างรถขุดดิน ต้องใช้สองมือของคนทั้งครอบครัวช่วยกันขุด “ช่วยกันขุดทั้งบ้าน ขุดตอนกลางวัน ถ้าคืนไหนเดือนหงาย ก็ขุดตอนกลางคืนด้วย เราไม่มีเงินแต่มีแรง มีความตั้งใจอยากให้ครอบครัวอยู่รอด พอ 3 เดือน ก็ได้บ่อน้ำสำหรับ เริ่มต้นทำเกษตรประณีตหรือเกษตรแบบผสมผสาน เริ่มจากที่ดินแค่ 2 งาน ขุดบ่อเลี้ยงปลา ปลุกผักสวนครัว ไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผักสวนครัว ผลไม้และปลาพอกินทั้งบ้าน แล้วยังเหลือพอแจกจ่ายพี่น้อง สร้างความรักใคร่กลมเกลียวในชุมชน”

คุณพ่อจันทร์ที บอกว่า “ตอนทำเกษตรเชิงเดี่ยว ใช้ปุ๋ยเคมี ดินเลวลงทุกวัน ค่าใช้จ่าย สูง ราคาผลผลิตก็ผันผวนตามตลาด แต่ตอนทำเกษตรประณีตไม่ยามาแมลง ใช้ปุ๋ยคอก ราคาถูกแถมดินยังดีขึ้นด้วย ทำมา 4 ปีแล้ว จาก 2 งานกลายเป็นทำเต็มพื้นที่ 22 ไร่ แบ่งเป็น ปลุกข้าว 10 ไร่ ปลุกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผักสวนครัว 5 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัย ห้องน้ำ และทำศูนย์อบรมปราชญ์ชาวบ้านอีก 2 ไร่”

นอกจากผลตอบแทนที่เป็นพืชผลและรายได้แล้ว เกษตรประณีตยังให้ผลตอบแทน เป็นความอบอุ่นของครอบครัวอีกด้วย เมื่อก่อนลูกหลานเรียนจบก็ไปทำงานที่กรุงเทพฯ ได้ เงินเดือนหมื่นกว่าบาทแต่ไม่มีเหลือ ก็เริ่มหันกลับมามองว่า พ่อจันทร์ทีใช้ชีวิตอย่างไร ทำอย่างไรจึงมีเงินเหลือเก็บปีละเป็นแสน ทั้งๆ ที่ไม่มีเงินเดือนเลยพากันกลับบ้านแล้ว ช่วยกันทำงานในไร่

“เกษตรประณีตทำให้ครอบครัวได้อยู่ด้วยกัน มีอยู่ มีกิน มีเก็บ และมีสุขภาพดี ถ้าเกษตรกรทำได้แบบนี้ทุกคน หายจนแน่นอน ผมลองมาแล้ว ขุดบ่อมาเองกับมือ รู้ดีว่า

ทำได้ ขอแค่ใจสู้และตั้งใจจริง คนที่ล้มเหลวก็เพราะไม่สู้ หยุดก่อนสำเร็จ ใจร้อนอยากเห็นผลเร็วๆ หลักของเกษตรประณีตคือ ทำแบบค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังของตน อย่าคิดใหญ่เกินตัว เน้นเก็บเล็กผสมน้อยทำแบบน้ำซึมบ่อทราย ที่สำคัญทำงานแบบยึดความสุข และความพอเพียง เป็นที่ตั้ง อย่ายึดที่ตัวตน แล้วจะพบกับความสุขที่ยั่งยืน”

การจัดการความรู้ด้วยตนเอง ของคุณพ่อจันทร์ที ประทุมภา
วัย 69 ปี ปราชญ์ชาวบ้านแห่งตำบลตลาดไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็น หรือสำคัญต่องานและกิจการ

การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็น คือการค้นหาความรู้เพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง ดังเช่น

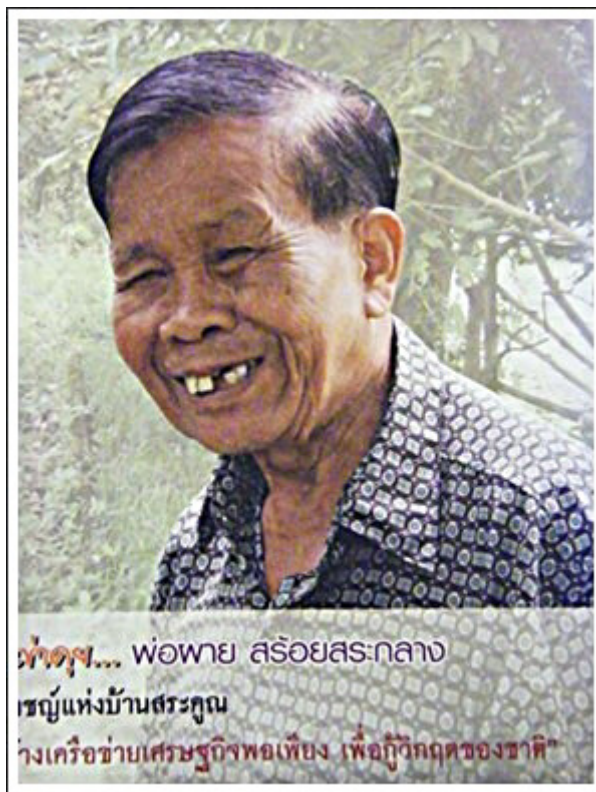
พ่อจันทร์ที ประทุมภา มีปัญหาจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว อาศัยฝนอย่างเดียวในการทำงาน เมื่อฝนแล้ง ไม่มีน้ำ ทำให้ทำนาไม่ได้ ไม่มีรายได้ และเป็นหนี้สินายทุน จึงหาแนวทางใหม่ในการทำการเกษตร ความรู้หลักที่จำเป็นของพ่อจันทร์ที คือ การทำเกษตรประณีต หรือทำเกษตรผสมผสาน

การเสาะแสวงหาความรู้

เมื่อได้ระบุความรู้ที่ต้องการแล้ว ก็ดำเนินการเสาะแสวงหาความรู้โดยจำเพาะเจาะจง ใช้วิธีการหาความรู้ให้ลึกซึ้งจากผู้มีประสบการณ์ โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คิด วิเคราะห์ เชื่อมโยงกับประสบการณ์ของตนเอง เกิดเป็นความรู้ใหม่ หรือความรู้เดิมเพิ่มขึ้น

พ่อจันทร์ที ประทุมภา ได้เสาะแสวงหาความรู้เรื่องการทำเกษตรประณีต หรือเกษตรผสมผสาน จากพ่อผาย สร้อยสระกลาง ปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดบุรีรัมย์ เพราะเห็นว่าพ่อผาย มีกิน มีเก็บ เพราะทำงานเกษตรแบบผสมผสาน เป็นการเสาะแสวงหาความรู้โดยจำเพาะเจาะจง

พ่อผาย สร้อยสระกลาง
ปราชญ์ชาวบ้าน
ผู้จัดการ จ.บุรีรัมย์

การประยุกต์ใช้ความรู้

เมื่อเสาะแสวงหาความรู้ และรู้ว่าความรู้ที่ต้องการนั้นอยู่ที่ไหน พ่อจันทร์ที ประทุมภา ได้ไปศึกษาหาความรู้จากพ่อผาย สร้อยสระกลาง เมื่อเข้าใจในหลักการจัดการพื้นที่เพื่อทำการเกษตรแบบผสมผสานแล้ว ได้วางแผนที่จัดการในพื้นที่ของตนเอง นั่นคือ เกิดความคิดในการประยุกต์ใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่หรือสิ่งแวดล้อมของตนเอง

พ่อจันทร์ที ประทุมภา
บนที่นาของตนเอง

การแลกเปลี่ยนความรู้

นอกจากแลกเปลี่ยนความรู้การทำงานแบบผสมผสานกับพ่อผายแล้ว พ่อจันทร์ที่ ได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้กับเกษตรกรอื่นๆ ที่มีความสนใจเรียนรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรแบบผสมผสาน จัดพื้นที่สำหรับการอบรมให้ความรู้กับผู้สนใจ โดยการเป็นวิทยากรให้ความรู้

การพัฒนาความรู้ ยกระดับความรู้ และการต่อยอดความรู้

ในการจัดการความรู้ของพ่อจันทร์ ประทุมภา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำเกษตร ประณีต หรือเกษตรผสมผสาน ทำให้พ่อจันทร์ที่ มีการพัฒนาความรู้ และยกระดับความรู้ นั่นคือมีความรู้เรื่องการทำเกษตรประณีต และเมื่อนำความรู้จากการปฏิบัติไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเกษตรกรผู้อื่น ซึ่งเกษตรกรในหมู่บ้านก็ดี หรือเกษตรกรที่มาศึกษาดูงานก็ดี ทำให้ได้รับความรู้เพิ่มมากขึ้น เป็นการต่อยอดความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อยกระดับความรู้ของพ่อจันทร์ที่ จึงมี 3 รูปแบบ คือ

1. การยกระดับความรู้โดยเคลื่อนความรู้ระหว่างคนกับความรู้ที่อยู่ในกระดาช นั่นคือ พ่อจันทร์ที่เรียนรู้จากการอ่านหนังสือ บทความ บันทึกรวบรวมเรื่องราวที่ผู้ปฏิบัติงานได้บันทึกจากเรื่องเล่าแห่งความสำเร็จ การถ่ายทอดประสบการณ์การทำงานบนกระดาช เป็นการยกระดับความรู้ของบุคคลจากการศึกษาด้วยตนเองผ่านกระดาชหรือสื่ออื่นๆ
2. การยกระดับความรู้โดยเคลื่อนความรู้ระหว่างคนกับคน เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน โดยเฉพาะคนที่มีมุมมองหรือวิธีคิดที่แตกต่างกัน จะเป็นลักษณะของการเติมเต็มความรู้และต่อยอดความรู้ให้แก่กันและกัน

ในการพัฒนาความรู้ ยกระดับความรู้เพื่อให้เกิดการต่อยอดความรู้ นั้น ความรู้จะเปลี่ยนสถานภาพสลับกันไปตลอดเวลา บางครั้งความรู้ที่ชัดเจนซึ่งอยู่ในกระดาชหรือสื่ออื่นๆ ก็แปรสภาพเป็นความรู้ฝังลึกที่อยู่ในตัวบุคคล และบางครั้งความรู้ฝังลึกที่อยู่ในตัวบุคคล ก็แปรสภาพเป็นความรู้ชัดเจน นั่นคือมีการถ่ายทอดความรู้ออกมาและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้คนอื่นได้ศึกษา

การสรุปองค์ความรู้

เกษตรกรส่วนใหญ่ มักเริ่มต้นด้วยการทำการเกษตรเชิงเดี่ยว แต่สุดท้ายก็พบว่า “ เกษตรประณีต ” คือทางเลือกที่ใช่และถูกต้องที่สุด เช่นเดียวกับ คุณพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา ปราชญ์ชาวบ้านท่านหนึ่งแห่งเมืองโคราช

การทำเกษตรประณีต หลักสำคัญคือ “การออม” แต่ไม่ใช่การออมที่ใช้เงินเป็นตัวตั้ง หากแต่เป็นการออมทรัพยากรธรรมชาติ เริ่มจาก ออมน้ำ ต้องขุดบ่อรอบพื้นที่หรือขุดสระบาดาล ต่อมาคือ ออมความสมบูรณ์ของดิน ไม่เปิดหน้าดิน ไม่ทำลายไส้เดือนดิน ไม่ใช้ยาฆ่าแมลงหรือปุ๋ยเคมี ใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมักชีวภาพ นอกจากนั้นก็ต้องออมสัตว์ เลี้ยงกิ้ง หอย ปู ปลา ไว้ในสระที่ขุด เลี้ยงเป็ด ไก่ โค กระบือ และสุดท้าย ออมต้นไม้ ต้องปลูกพืชให้หลากหลาย แบ่งพื้นที่นาข้าว ทำโรงเพาะเห็ด ปลูกพืชสวนครัวไว้บริโภคแจกจ่ายและไว้ขาย โดยพืชที่ปลูกไว้ขาย ต้องมีมากกว่า 10 ชนิด และปลูกไม้ดอกเพื่อความสดชื่น ปลูกพืชสมุนไพรไว้รักษาโรค

การทำเกษตรประณีตมีความแตกต่างจากเกษตรเชิงเดี่ยวดังนี้

ความหมาย

- เกษตรเชิงเดี่ยว : ปลูกพืชชนิดเดียวกันทั้งหมดเต็มพื้นที่
เกษตรประณีต : ปลูกพืชหลากหลายชนิด
และแบ่งพื้นที่สำหรับเลี้ยงสัตว์และสร้างแหล่งน้ำ

รายได้

- เกษตรเชิงเดี่ยว : มีรายได้ทางเดียวจากพืชชนิดเดียวที่ปลูก
เกษตรประณีต : มีรายได้หลายทางและมีรายได้ทุกวัน

ความเสี่ยง

- เกษตรเชิงเดี่ยว : มีความเสี่ยงสูง ราคาพืชผลผันแปรตามตลาด
เกษตรประณีต : มีความเสี่ยงเป็นศูนย์
เพราะถ้าผลผลิตชนิดใดราคาตกก็ยังมีพืชผลชนิดอื่นแทน
และยังไ้ก็ไม่อดตายเพราะมีพืชผักสวนครัวและปลาไว้กิน
ทุกวัน

ความสุข

- เกษตรเชิงเดี่ยว : ถ้าปลูกมัน แล้วมันได้ราคาก็มีความสุข
ถ้ามันราคาตก ก็ไม่มีความสุข
สรุปคือ ถ้ากำไร ถึงจะมีความสุข เมื่อไหร่ที่ขาดทุนก็ทุกข์ทันที
เกษตรประณีต : มีความสุขอย่างยั่งยืน มีกิน มีเก็บ
ชื่นใจเมื่อเห็นพืชผลงอก การได้กินอาหารปลอดสารพิษ
ได้ออกกำลังกาย ร่างกายแข็งแรง

การจัดทำสารสนเทศองค์ความรู้ในการพัฒนาเอง

สารสนเทศ

คือ ข้อมูลต่างๆ ที่ผ่านการกลั่นกรองและประมวลผลแล้ว บวกกับประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญที่สะสมมาเรื่อย ๆ มีการจัดเก็บหรือบันทึกไว้พร้อมในการนำมาใช้งาน

การจัดทำสารสนเทศองค์ความรู้ในการพัฒนาตนเอง

ในการจัดการความรู้ จะมีการรวบรวมและสร้างองค์ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติ ขึ้นมากมาย การจัดทำสารสนเทศจึงเป็นการสร้างช่องทางให้คนที่ต้องการใช้ความรู้สามารถ เข้าถึงองค์ความรู้ได้และก่อให้เกิดการแบ่งปันความรู้กันอย่างเป็นระบบ ในการจัดเก็บเพื่อให้ ค้นหาความรู้คือได้ง่ายนั้น ต้องกำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นองค์ความรู้ และต้องพิจารณา ถึงวิธีการในการเก็บรักษา และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามต้องการ

การจัดทำสารสนเทศเป็นการถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ออกมาในรูปแบบต่างๆ เช่น การ จัดบันทึกเป็นตัวอักษร การจัดทำเป็นใบความรู้ การบันทึกเสียง การบันทึกวิดีโอ เป็นต้น

กิจกรรม

ให้ผู้เรียนวิเคราะห์ปัญหาของตนเอง

และเขียนแผนการพัฒนาตนเอง ส่งครูผู้สอน ดังนี้

1. ปัญหาของผู้เรียนคืออะไร ทำไมถึงเกิดปัญหานั้น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ความรู้หลักที่จำเป็นของผู้เรียน คืออะไร ใช้แก้ปัญหของผู้เรียนได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ผู้เรียนมีวิธีเสาะแสวงหาความรู้ ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้อื่นที่ไหน
อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปแก้ปัญหาหรือประยุกต์ใช้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เรื่องที่ 4 กระบวนการจัดการความรู้ด้วยการปฏิบัติการกลุ่ม

ในชุมชนมีปัญหาซับซ้อน ที่คนในชุมชนต้องร่วมกันแก้ไข การจัดการความรู้จึงเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องให้ความร่วมมือ และให้ข้อเสนอแนะในเชิงสร้างสรรค์ การรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาหรือร่วมมือกันพัฒนา โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เรียกว่า “กลุ่มปฏิบัติการ” บุคคลในกลุ่มจึงต้องมีเจตคติที่ดีในการแบ่งปันความรู้ นำความรู้ที่มีอยู่มาพัฒนากลุ่มจากการลงมือปฏิบัติ และเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น

กระบวนการจัดการความรู้ด้วยการปฏิบัติการกลุ่ม จะทำให้บุคคลในกลุ่มเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะการเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานร่วมกัน เป็นความรู้ที่บุคคลเคยประสบผลสำเร็จมาแล้ว และเมื่อนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จะเป็นการยกระดับความรู้ให้กับคนที่ไม่รู้และคนที่รู้บางส่วน แล้วจะเกิดการต่อยอดความรู้ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

บุคคลและเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้

ในการจัดการความรู้ด้วยวิธีการรวมกลุ่มปฏิบัติการเพื่อต่อยอดความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อดึงความรู้ที่ฝังลึกในตัวบุคคลออกมาแล้วสกัดเป็นขุมความรู้ หรือองค์ความรู้เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานนั้น ต้องมีบุคคลที่ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในบรรยากาศของการมีใจในการแบ่งปันความรู้รวมทั้งผู้ที่ทำหน้าที่กระตุ้นให้คนอยากที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน บุคคลที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ มีดังต่อไปนี้

“คุณเอื้อ” ชื่อเต็มคือ “คุณเอื้อระบบ” เป็นผู้นำระดับสูงขององค์กร ทำหน้าที่สำคัญคือ

- 1) ทำให้ การจัดการความรู้ เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานตามปกติขององค์กร
- 2) เปิดโอกาสให้ทุกคนในองค์กรเป็น “ผู้นำ” ในการพัฒนาวิธีการทำงานที่ตนรับผิดชอบ และนำประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนร่วมงาน สร้างวัฒนธรรมเอื้ออาทรและแบ่งปันความรู้
- 3) หากศัลยแพทย์ทำให้ความสำเร็จของการใช้เครื่องมือการจัดการความรู้ มีการนำไปใช้มากขึ้น

“คุณอำนวย” หรือ ผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการความรู้ เป็นผู้กระตุ้นส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และอำนวยความสะดวกต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำคนมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทำงานร่วมกัน ช่วยให้คนเหล่านั้นสื่อสารกันให้เกิดความเข้าใจ เห็น

ความสามารถของกันและกัน เป็นผู้เชื่อมโยงคนหรือหน่วยงานเข้าหากัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเชื่อมระหว่างคนที่มีความรู้หรือประสบการณ์กับผู้ต้องการเรียนรู้ และนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ คุณอำนวยต้องมีทักษะที่สำคัญคือ ทักษะการสื่อสารกับคนที่แตกต่างหลากหลาย รวมทั้งต้องเห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลาย และรู้จักประสานความแตกต่างเหล่านั้นให้เป็นคุณค่าในทางปฏิบัติ ผลักดันให้เกิดการพัฒนา และติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ค้นหาความสำเร็จหรือการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ

“คุณกิจ” คือ เจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงาน คนทำงานที่รับผิดชอบงานตามหน้าที่ของคนในองค์กร ถือเป็นผู้จัดการความรู้ตัวจริงเพราะเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมจัดการความรู้ มีประมาณร้อยละ 90 ของทั้งหมด เป็นผู้ร่วมกันกำหนดเป้าหมายการใช้การจัดการความรู้ของกลุ่มตน เป็นผู้ค้นหาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่ม และดำเนินการเสาะหาและดูดซับความรู้จากภายนอกเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้บรรลุจุด เป้าหมายร่วมกันได้เป็นผู้ดำเนินการจัดบันทึก และจัดเก็บความรู้ให้หมุนเวียนต่อยอดความรู้ไปไม่รู้จบ

“คุณลิขิต” คือ คนที่ทำหน้าที่จัดบันทึกกิจกรรมจัดการความรู้ต่างๆ เพื่อจัดทำเป็นคลังความรู้ขององค์กร

ชุมชนนักปฏิบัติหรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ (CoP)

ในชุมชนมีปัญหาซับซ้อน ที่คนในชุมชนต้องร่วมกันแก้ไขการจัดการความรู้จึงเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องให้ความร่วมมือ และให้ข้อเสนอแนะในเชิงสร้างสรรค์ การรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาหรือร่วมมือกันพัฒนาโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเรียกว่า “ชุมชนนักปฏิบัติ” บุคคลในกลุ่มจึงต้องมีเจตคติที่ดีในการแบ่งปันความรู้ นำความรู้ที่มีอยู่มาพัฒนากลุ่มจากการลงมือปฏิบัติ และเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น

ชุมชนนักปฏิบัติคืออะไร

ชุมชนนักปฏิบัติ คือ คนกลุ่มเล็กๆ ซึ่งทำงานด้วยกันมาระยะหนึ่ง มีเป้าหมายร่วมกัน และต้องการที่จะแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์จากการทำงาน กลุ่มดังกล่าวมักจะไม่ได้เกิดจากการจัดตั้งโดยองค์กรหรือชุมชน เป็นกลุ่มที่เกิดจากความต้องการแก้ปัญหาพัฒนาตนเอง เป็นความพยายามที่จะทำให้ความฝันของตนเองบรรลุผลสำเร็จ กลุ่มที่เกิดขึ้นไม่มีอำนาจใดๆ ไม่มีการกำหนดไว้ในแผนภูมิโครงสร้างองค์กร ชุมชน เป้าหมายของการเรียนรู้ของคนมีหลายอย่าง ดังนั้นชุมชนนักปฏิบัติจึงมิได้มีเพียงกลุ่มเดียว แต่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้อยู่ที่ประเด็นเนื้อหาที่ต้องการจะเรียนรู้ร่วมกันนั่นเอง และคนคนหนึ่งจะเป็นสมาชิกในหลายชุมชนก็ได้

ชุมชนนักปฏิบัติมีความสำคัญอย่างไร

ชุมชนนักปฏิบัติเกิดจากกลุ่มคนที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการรวมตัวกัน เกิดจากความใกล้ชิด ความพอใจจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน การรวมตัวกันในลักษณะที่ไม่เป็นทางการจะเอื้อต่อการเรียนรู้ และการสร้างความรู้ใหม่ๆ มากกว่าการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการ มีจุดเน้นคือต้องการเรียนรู้ร่วมกันจากประสบการณ์ทำงานเป็นหลัก การทำงานในเชิงปฏิบัติ หรือจากปัญหาในชีวิตประจำวัน หรือเรียนรู้เครื่องมือใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนา งาน หรือวิธีการทำงานที่ได้ผลและไม่ได้ผล การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้เกิดการ ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ฝังลึก สร้างความรู้และความเข้าใจได้มากกว่าการเรียนรู้จากหนังสือ หรือการฝึกอบรมตามปกติ เครือข่ายที่ไม่เป็นทางการในเวทีชุมชนนักปฏิบัติซึ่งมีสมาชิกจาก ต่างหน่วยงาน ต่างชุมชน จะช่วยให้องค์กรหรือชุมชนประสบความสำเร็จได้ดีกว่าการสื่อสาร ตามโครงสร้างที่เป็นทางการ

การเล่าเรื่อง

การถอดความรู้ฝังลึก ด้วยกิจกรรมเรื่องเล่าเร้าพลัง

การเล่าเรื่องเป็นเทคนิคของการใช้เรื่องเล่าในกลุ่มเพื่อนแบ่งปันความรู้ หรือสร้าง แรงบันดาลใจในการพัฒนาการปฏิบัติงาน โดยใช้ภาษาต่างๆ ในชีวิตประจำวัน เล่าเฉพาะ เหตุการณ์ บรรยายภาพ ตัวละครที่เกี่ยวข้องกับผู้เล่าในขณะที่เกิดเหตุการณ์ตามจริง เล่าให้เห็น บุคคล พฤติกรรม การปฏิบัติ การคิด ความสัมพันธ์ ข้อสำคัญผู้เล่าต้องไม่ตีความระหว่างเล่า ไม่ใส่ความคิดเห็นของผู้เล่าในเรื่องขณะที่เล่า เมื่อเล่าจบแล้วผู้ฟังสามารถซักถามผู้เล่าได้

การเล่าเรื่องที่ดี ควรมีลักษณะดังนี้

1. เรื่องที่เล่าต้องเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้น อย่าแต่งเรื่องขึ้นมาเอง
2. เรื่องเล่าสอดคล้องกับห้วงเวลาหรือประเด็นของกลุ่ม
3. มีชื่อเรื่องที่บอกถึงความสำเร็จ
4. ผู้เล่าเป็นเจ้าของเรื่อง
5. ลีลาการเล่า เร้าพลังผู้ฟังให้เกิดแนวคิดที่จะนำไปปฏิบัติหรือคิดต่อ
6. เรื่องที่เล่า ควรจบภายในเวลาไม่เกิน 5 นาที
7. ท่าทางขณะเล่า เล่าอย่างมีชีวิตชีวาจะทำให้เกิดพลังขับเคลื่อน
8. การเล่าเรื่อง ต้องให้ครบทั้ง 3 ส่วน คือ เป็นมาอย่างไร แก้ปัญหาอย่างไร และได้ผลเป็นอย่างไร

กิจกรรมการเล่าเรื่อง

1. ให้ทุกคน (สมาชิกทุกคน) เขียนเรื่องเล่าประสบการณ์ความสำเร็จในการทำงานของตนเองเพื่อให้ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ปรากฏออกมาเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ลงในกระดาษ A4 ส่งครูผู้สอนก่อนเล่าเรื่อง
2. เล่าเรื่องความสำเร็จของตนเอง ให้สมาชิกในกลุ่มย่อยฟัง
3. คุณกิจ (สมาชิก) ในกลุ่ม ช่วยกันสกัดขุมความรู้ จากเรื่องเล่า เขียนบนกระดาษฟลิปชาร์ด
4. ช่วยกันสรุปขุมความรู้ที่สกัดได้จากเรื่อง ซึ่งมีจำนวนหลายข้อ ให้กลายเป็นแก่นความรู้ ซึ่งเป็นหัวใจที่ทำให้งานประสบผลสำเร็จ
5. ให้แต่ละกลุ่ม คัดเลือกเรื่องเล่าที่ดีที่สุด เพื่อนำเสนอในที่ประชุมใหญ่
6. รวมเรื่องเล่าของทุกคน จัดทำเป็นเอกสารคลังความรู้ของกลุ่ม หรือเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์เพื่อแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ และนำมาใช้ประโยชน์ในการทำงาน

สกัดขุมความรู้และแก่นความรู้

1. ขุมความรู้ ในการฟังเรื่องเล่านั้น ผู้ฟังจะต้องฟังอย่างตั้งใจ ฟังอย่างลึกซึ้ง หากไม่เข้าใจหรือได้ยินไม่ชัดเจน สามารถซักถามเมื่อผู้เล่า (คุณกิจ) เล่าจบแล้ว ในบางช่วง บางตอนที่ฟังไม่ชัดเจนได้ ซึ่งจะมีผู้บันทึก (คุณลิขิต) ช่วยบันทึกเรื่องเล่าและอ่านบันทึกให้ที่ประชุมฟังอีกครั้งหนึ่งเพื่อสอบถามการจดบันทึกกับการเล่าเรื่องของผู้เล่า (คุณกิจ) ให้สอดคล้องตรงกัน ผู้อำนวยความสะดวก (คุณอำนวย) จะช่วยให้ผู้ฟังสกัดเอาวิธีการปฏิบัติของผู้เล่า (คุณกิจ) ที่ทำให้งานสำเร็จออกมา วิธีการกระทำที่สกัดออกได้เรียกว่า ขุมความรู้ ผู้ฟังแต่ละคนจะเขียนขุมความรู้โดยใช้กระดาษแผ่นน้อยเขียน 1 ขุมความรู้ต่อกระดาษ 1 แผ่น ไม่จำกัดจำนวนว่าแต่ละคนจะเขียนได้กี่ขุม กี่แผ่น ขึ้นอยู่กับทักษะการฟังและความสามารถในการจับประเด็นของแต่ละคน

ลักษณะของขุมความรู้ควรมีลักษณะดังนี้

- 1) เป็นประโยค ที่ขึ้นด้วยคำกริยา
- 2) เป็นวิธีการปฏิบัติ (How to)
- 3) เป็นประโยคหรือข้อความที่สื่อความเข้าใจได้โดยทั่วไป

2. แก่นความรู้ แก่นความรู้จะมาจากขุมความรู้ที่สกัดได้จากเรื่องเล่า ซึ่งจะมีเป็นจำนวนมาก และเมื่อวิเคราะห์และพิจารณาอย่างจริงจังจะเห็นว่าขุมความรู้เหล่านั้นสามารถจัดกลุ่มได้ การจัดกลุ่มขุมความรู้ประเภทเดียวกันไว้ด้วยกันแล้วตั้งชื่อให้กับขุมความรู้ใหม่นั้น โดยให้ครอบคลุมขุมความรู้ทั้งหมดที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันเรียกว่าเป็น

ตัวอย่างการเล่าเรื่องจากชุมชนนักปฏิบัติ

โลกใหม่ของเน็ต

เน็ต เป็นเด็กสาวในหมู่บ้านและเคยอยู่ที่กรุงเทพฯ พ่อแม่เสียชีวิตหมด อยู่กับยาย และยายก็ได้เสียชีวิตไปแล้ว อยู่กรุงเทพฯ ได้ 6-7 ปี ได้กลับมาอยู่ในหมู่บ้าน กลับมาไม่มีใครรู้ว่าเน็ตติดเชื้อ HIV มาด้วย เมื่อมาอยู่ใหม่ๆ ทุกคนก็สงสัยทำไมเก็บตัว ไม่ออกไปไหน บางครั้งก็ชอบเหม่อมองไปข้างนอกบ้าน โดยไม่มีจุดหมาย มีหนุ่มๆ แวะเวียนไปหาเน็ต ก็ออกไปกับบางคน

มีครั้งหนึ่งกองผ้าป่าที่ตั้งไว้ที่หอประชุมหมู่บ้านก็หายไป มีชาวบ้านมาแจ้งว่า เห็นถังพลาสติกที่ตั้งกองผ้าป่าแอบอยู่ข้างหอประชุมหมู่บ้าน เงินหายไปหมดเหลือแต่ถังพลาสติก กับกิ่งไม้ที่ใช้แขวนเงิน ข้าพเจ้าและคนในหมู่บ้านลงความเห็น ว่า คนที่เงินไปน่าจะเป็นคนที่ มีบ้านอยู่ใกล้เคียงบริเวณนี้ เพราะตอนที่เงินหายไปคนดูแลเพียงแต่ไปเข้าห้องน้ำที่อยู่อีกด้านหลัง หอประชุมเท่านั้น

ต่อมามีคนไปพบเน็ตที่โรงพยาบาล เห็นพูดกับหมออยู่นาน และได้ยินมาว่าเน็ต ติดเชื้อ HIV และต้องการเงินมาเป็นค่ายาเพื่อรักษาตนเอง เมื่อคนนั้นมาบอกข้าพเจ้าและข้าพเจ้า ได้ปรึกษากับคณะกรรมการหมู่บ้าน ลงความเห็น ว่า ต้องให้ความช่วยเหลือเน็ต เพราะหาก เน็ตไม่ยอมรับความจริงและยังไปกับเด็กผู้ชายในหมู่บ้าน ก็จะเป็นการแพร่เชื้อให้กับคนใน หมู่บ้านไปอีก และหากทุกคนรู้ว่าเน็ตติดเชื้อ จะพากันรังเกียจไม่ให้เข้าสังคมด้วย

ข้าพเจ้าได้พูดคุยกับเน็ตเป็นการส่วนตัว และแนะนำให้เน็ตเลิกเที่ยวกับเด็กผู้ชาย ในหมู่บ้าน และให้ไปพบกับเจ้าหน้าที่มูลนิธิสุขใจ เพื่อร่วมกับกลุ่มผู้ติดเชื้อทำกิจกรรมร่วมกัน และเรียนรู้วิธีการดูแลตนเองที่ถูกต้อง ตอนแรกเน็ตไม่ยอมไป เพราะเมื่อไปแล้วในหมู่บ้าน จะรู้ว่าเน็ตติดเชื้อ HIV ข้าพเจ้าจึงไปขอรับรองรยาผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นญาติกับเน็ตให้ช่วยพูด เพื่อให้เน็ตยอมรับสภาพตัวเอง เน็ตร้องไห้อยู่นาน คร่ำครวญถึงชีวิตอันแสนแร้นแค้น และ ยอมไปที่มูลนิธิสุขใจ

การไปมูลนิธิสุขใจครั้งนี้ เน็ตได้รู้จักกับเพื่อนที่ติดเชื้อเหมือนกัน ได้พูดคุยกัน รวมตัว กันเป็นกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันทุกวันศุกร์ เน็ตคลายกังวลใจและคิดว่าตัวเองมีเพื่อน หัวอกเดียวกัน ไม่โดดเดี่ยว แลกเปลี่ยนความรู้วิธีการดูแลตนเองกับเพื่อนๆ และหาอาชีพ ให้กับตนเอง ไม่แพร่เชื้อให้คนอื่น

ข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยมเยียนเน็ตที่มูลนิธิสุขใจ เห็นเน็ตหัวเราะกับเพื่อนๆ พุดคุยกับ คนอื่นมากขึ้น และเน็ตบอกว่า “นี่เป็นโลกใหม่ของเน็ต โลกของคนหัวอกเดียวกัน”

ข้าพเจ้าสร้างความเข้าใจกับคนในหมู่บ้านไม่ให้แสดงอาการรังเกียจ โรคนี้ไม่ติดกันได้ง่ายๆ นี่ผ่านมา 4 ปีแล้ว เน้นก็ยังใช้ชีวิตได้เหมือนปกติ และช่วยสังคมโดยการเป็นวิทยากรให้ความรู้กับเยาวชนในหมู่บ้านในเรื่องการป้องกันโรคที่เกี่ยวกับเพศสัมพันธ์

กิจกรรม

1. การจัดการความรู้ในการปฏิบัติภารกิจคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ในการปฏิบัติภารกิจมีใครบ้าง ทำหน้าที่อะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ให้ผู้เรียนเขียนเรื่องเล่าแห่งความสำเร็จ
และรวมกลุ่มกับเพื่อนที่มีเรื่องเล่าลักษณะคล้ายกัน
ผลัดกันเล่าเรื่อง สักความรู้จากเรื่องเล่าของเพื่อน ตามแบบฟอร์มนี้

แบบฟอร์มการบันทึกขุมความรู้จากเรื่องเล่า

ชื่อเรื่อง

.....

ชื่อผู้เล่า

.....

1. เนื้อเรื่องย่อ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. การบันทึกข้อมูลความรู้จากเรื่องเล่า

2.1 ปัญหา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.2 วิธีแก้ปัญหา (ขุมความรู้)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.3 ผลที่เกิดขึ้น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.4 ความรู้สึกของผู้เล่า / ผู้เล่าได้เรียนรู้อะไรบ้าง จากการทำงานนี้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. แก่นความรู้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เรื่องที่ 5 การสร้างองค์ความรู้พัฒนา ต่อยอด และยกระดับความรู้

องค์ความรู้เป็นความรู้และปัญหาที่แตกต่างกันไปตามสภาพและบริบทของชุมชน การสร้างองค์ความรู้หรือชุดความรู้ของกลุ่ม จะทำให้สมาชิกกลุ่มมีองค์ความรู้หรือชุดความรู้ไว้เป็นเครื่องมือในการพัฒนางาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนอื่น หรือกลุ่มอื่นอย่างภาคภูมิใจ เป็นการต่อยอดความรู้และการทำงานของตนต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด อย่างที่เรียกว่า เกิดการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

บุคคลที่ทำหน้าที่ศึกษา ค้นคว้า และปฏิบัติ บุคคลนั้นย่อมมีโอกาสได้สัมผัสกับองค์ความรู้นั้นโดยตรง และหากมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จะทำให้เกิดการพัฒนาต่อยอดความรู้ขึ้นไปเรื่อยๆ

การสร้างองค์ความรู้พัฒนา ต่อยอด และยกระดับความรู้

ความรู้เป็นผลจากการเรียนรู้ เกิดจากความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ เป็นความสามารถเฉพาะบุคคล ซึ่งความรู้ที่ทุกคนมีน่าจะมาจากความรู้รอบตัว ความรู้ทางวิชาการหรือความรู้จากตำราที่ได้เรียนมาตั้งแต่ระดับประถมจนถึงระดับมัธยมศึกษา

มนุษย์แต่ละคนมีความรู้และปัญญาแตกต่างกันออกไป เนื่องจากปัจจัยต่างๆ เช่น สภาพแวดล้อม ภูมิศาสตร์ พื้นฐานการศึกษารวมทั้งความสามารถของสมองเอง ก็ทำให้มนุษย์คิดหรือมีความรู้ที่แตกต่างกัน

ความรู้จากการปฏิบัติเป็นความรู้ที่ทำให้มนุษย์คิดค้นสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมา และการปฏิบัติก็ทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้จนเกิดความชำนาญสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาในสิ่งที่ตนเองต้องการได้ ถือว่าเกิดปัญญาหรือสร้างองค์ความรู้ให้กับตัวเอง

ความรู้มีการเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย การที่จะดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข จึงต้องมีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา เรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม การแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาต่อยอดให้กับตนเองนั้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นเป็นการแสวงหาความรู้ที่ทันสมัยสอดคล้องกับสภาวะปัจจุบัน หากมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้ว ทำให้เรามีความรู้มากขึ้นถือว่ามียกระดับความรู้ตัวเอง รู้แล้วแต่ยังไม่ครอบคลุมและอาจไม่ทันสมัยเข้ากับสถานการณ์ การเรียนรู้เพิ่มเติมจึงถือว่าเป็นการยกระดับความรู้ให้กับตนเอง

หัวใจของการจัดการความรู้ คือการส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ดังนั้นการดำเนินการจัดการองค์ความรู้จะต้องดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่องาน หรือกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กร
2. การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ
3. การปรับปรุง คัดแปลง หรือสร้างความรู้บางส่วนให้เหมาะต่อการใช้งานของตน
4. การประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจกรรมงานของตน
5. การนำประสบการณ์จากการทำงาน และการประยุกต์ใช้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสกัดขุมความรู้ ออกมาบันทึกไว้
6. การจัดบันทึก “ขุมความรู้” และ “แก่นความรู้” สำหรับไว้ใช้งาน และปรับปรุงเป็นชุดความรู้ที่ครบถ้วน ลุ่มลึก และเชื่อมโยงมากขึ้น เหมาะต่อการใช้งานมากขึ้น

เรื่องที่ 6 การจัดทำสารสนเทศเผยแพร่องค์ความรู้

สารสนเทศการจัดการความรู้ด้วยการรวมกลุ่มปฏิบัติการ หมายถึง การรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางาน พัฒนาคน หรือพัฒนากลุ่ม ซึ่งอาจจัดทำเป็นเอกสารคลังความรู้ของกลุ่ม หรือเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์ เพื่อแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ และนำมาใช้ประโยชน์ในการทำงาน

ตัวอย่างของสารสนเทศจากการรวมกลุ่มปฏิบัติการ ได้แก่

1. การบันทึกเรื่องเล่า เป็นเอกสารที่รวบรวมเรื่องเล่า ที่แสดงให้เห็นถึงวิธีการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ อาจแยกเป็นเรื่องต่างๆ เพื่อให้ผู้ที่สนใจเฉพาะเรื่องได้ศึกษา
2. บันทึกการถอดบทเรียนหรือการถอดองค์ความรู้ เป็นการทบทวน สรุปผลการทำงานหรือผลจากเรื่องเล่าในรูปแบบเอกสาร การถอดบทเรียนหรือถอดองค์ความรู้มีหลายลักษณะ เช่น การเขียนเป็นความเรียง เป็นตาราง แยกเป็นหัวข้อ เพื่อให้อ่านเข้าใจง่าย
3. วิธีดีเรื่องสั้น เป็นการจัดทำฐานข้อมูลความรู้ที่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน ที่มีการใช้เครื่องอิเล็กทรอนิกส์กันอย่างแพร่หลาย การทำวิธีดีเป็นเรื่องสั้นเป็นการเผยแพร่ให้บุคคลได้เรียนรู้ และนำไปใช้ในการแก้ปัญหา หรือพัฒนางานในโอกาสต่อไป
4. คู่มือการปฏิบัติงาน การจัดการความรู้ที่ประสบผลสำเร็จจะทำให้เห็นแนวทางของการทำงานที่ชัดเจน การจัดทำเป็นคู่มือเพื่อการปฏิบัติงาน จะทำให้งานมีมาตรฐาน และผู้เกี่ยวข้องสามารถนำไปพัฒนางานได้
5. อินเทอร์เน็ต ปัจจุบันมีการใช้อินเทอร์เน็ตกันอย่างแพร่หลาย และมีการสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านทางอินเทอร์เน็ตในเว็บไซต์ต่างๆ มีการบันทึกความรู้ทั้งในรูปแบบของเว็บเพจ เว็บบอร์ด และรูปแบบอื่นๆ อินเทอร์เน็ตจึงเป็นแหล่งเก็บข้อมูลจำนวนมากในปัจจุบัน เพราะคนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็วทุกที่ ทุกเวลา

ตัวอย่างการถอดองค์ความรู้

ประเด็น	ผู้เล่า	
เรื่องเล่า - การให้ความช่วยเหลือกับคนติดเชื้อ HIV	- ปัญหาที่เกิดขึ้นในบ้านเราต้องช่วยกันหาทางแก้ไข เพราะปัญหานั้นเกี่ยวข้องกับทุกคน - การให้ความรู้ช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ HIV เราอาจจะไม่มีความรู้ในเรื่องนั้นดี แต่เราก็สามารถประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้ความช่วยเหลือได้ - การติดตามให้ความช่วยเหลือ ให้กำลังใจแก่ผู้ติดเชื้อถือเป็นการสร้างกำลังใจให้กับเขาได้เป็นอย่างดี ทำให้เขาอยู่ในสังคมได้และไม่สร้างปัญหาให้กับสังคม - หากเรามองปัญหาที่เกิดขึ้นแง่บวก จะพบว่าเราสามารถทำวิกฤตให้เป็นโอกาส นั่นคือการส่งเสริมให้คนที่เกิดปัญหา หรือผู้ติดเชื้อ HIV เป็นวิทยากร ให้ความรู้กับบุคคลอื่นต่อไป	ณัฐพร
- การให้ความรู้ช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ HIV - สร้างทัศนคติให้กับผู้ที่ติดเชื้อ HIV	- ผู้ติดเชื้อ HIV ในปัจจุบัน หากมีการดูแลตนเองอย่างถูกต้องจะสามารถมีชีวิตรอยู่ได้ 10-20 ปี การดูแลตนเองจึงต้องดูแลทั้งด้านร่างกายและจิตใจ - การดูแลทางด้านร่างกาย ปัจจุบันมียาที่ใช้เพื่อเพิ่มปริมาณเม็ดเลือดขาว ทำให้ผู้มีภูมิคุ้มกันมาก การมาที่มูลนิธิก็เป็นการมาเช็คเม็ดเลือดขาวว่ามีจำนวนเท่าใด และเป็นการตรวจสอบตนเองว่า ทานยาตรงเวลาหรือไม่ มีอาการข้างเคียงอย่างไร ปฏิบัติตนอย่างไร - การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนๆ ทำให้มีความรู้เรื่องการดูแลตนเองมากขึ้น - การดูแลตนเองด้านจิตใจ บางคนมีครอบครัว มีลูก การโอบกอดใกล้ชิดลูกมากเกินไป อาจติดเชื้อจากแผลที่มีในร่างกายได้ ครอบครัวต้องให้กำลังใจ ไม่แสดงอาการรังเกียจคนในครอบครัวที่ติดเชื้อ	นานา
- การให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจจากชุมชน	- ผมเองเป็นผู้นำชุมชน ผมก็ต้องหาความรู้จากมูลนิธิเรื่องการดูแลคนติดเชื้อ HIV ทั้งการดูแลทางด้านร่างกายและด้านจิตใจ ในด้านร่างกายเป็นเรื่องของเขาเอง แต่ในด้านจิตใจ ผมจะบอกกับคนในชุมชนว่าต้องให้กำลังใจกับเขาให้มาก เขายังมีภาระครอบครัวที่ต้องดูแลและ ต้องช่วยกันหาอาชีพให้กับเขาเพื่อให้เขามีรายได้เลี้ยงครอบครัวเขา และหากเขาพร้อมที่จะเป็นวิทยากรให้ความรู้กับคนอื่นโดยไม่อายใคร ผมก็สนับสนุนเต็มที่เพราะเด็กและเยาวชนเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยระมัดระวัง เรื่องการมีเพศสัมพันธ์ที่ถูกต้อง	

กิจกรรม

1. การสร้างองค์ความรู้จะก่อให้เกิดการพัฒนาต่อยอดและยกระดับความรู้ได้อย่างไร

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

2. ให้ผู้เรียนสรุปองค์ความรู้ จากกิจกรรมท้ายบทที่ 4 " การเล่าเรื่อง " ตามแบบฟอร์มที่กำหนดให้และให้ดำเนินการดังนี้
 - 2.1 รวบรวมเรื่องเล่าทุกเรื่อง (จากบทที่ 4) ให้อยู่ในเล่มเดียวกัน
 - 2.2 นำสรุปองค์ความรู้ใส่ไว้ในตอนท้ายเล่ม จัดทำปก คำนำ สารบัญ และเขียนเป็นรูปเล่ม
 - 2.3 นำไปเผยแพร่ให้กับคนในชุมชนของผู้เรียน

[illegible]

แบบทดสอบหลังเรียน

แบบทดสอบเรื่องการจัดการความรู้

คำชี้แจง จงกาบาท X เลือกข้อที่ท่านคิดว่าถูกต้องที่สุด

1. การจัดการความรู้เรียกสั้นๆ ว่าอะไร
ก. MK
ข. KM
ค. LO
ง. QA
2. เป้าหมายของการจัดการความรู้คืออะไร
ก. พัฒนาคน
ข. พัฒนางาน
ค. พัฒนาองค์กร
ง. ถูกทุกข้อ
3. ข้อใดถูกต้องมากที่สุด
ก. การจัดการความรู้หากไม่ทำ จะไม่รู้
ข. การจัดการความรู้คือการจัดการความรู้ของผู้เชี่ยวชาญ
ค. การจัดการความรู้ถือเป็นเป้าหมายของการทำงาน
ง. การจัดการความรู้คือการจัดการความรู้ที่มีในเอกสาร ตำรา มาจัดให้เป็นระบบ
4. ขั้นสูงสุดของการเรียนรู้คืออะไร
ก. ปัญญา
ข. สารสนเทศ
ค. ข้อมูล
ง. ความรู้
5. ชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) คืออะไร
ก. การจัดการความรู้
ข. เป้าหมายของการจัดการความรู้
ค. วิธีการหนึ่งของการจัดการความรู้
ง. แนวปฏิบัติของการจัดการความรู้

เฉลย 1) ข 2) ง 3) ก 4) ค

แบบประเมินตนเองหลังเรียน

บทสะท้อนที่ได้จากการเรียนรู้

1. สิ่งที่ท่านประทับใจในการเรียนรู้รายวิชาการจัดการความรู้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ปัญหา / อุปสรรคที่พบในการเรียนรู้รายวิชาการจัดการความรู้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

บทที่ 4

คิดเป็น

สาระสำคัญ

ศึกษาทำความเข้าใจกับความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ ด้วยกระบวนการอภิปรายกลุ่ม และร่วมสรุปสาระสำคัญที่เชื่อมโยงไปสู่กระบวนการคิดเป็น ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งด้านวิชาการ ตนเอง และสังคมสิ่งแวดล้อม

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

1. อธิบายเรื่องความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ได้
2. บอกความสัมพันธ์เชื่อมโยงของความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ ไปสู่กระบวนการ “คิดเป็น” ได้

ขอบข่ายเนื้อหา

1. ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ด้วยการสรุปจากกรณีตัวอย่าง
2. “คิดเป็น” และกระบวนการคิดเป็น
3. ฝึกทักษะการคิดเป็น

ข้อเสนอแนะการจัดการเรียนรู้

1. คิดเป็น เป็นวิชาที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการคิด การวิเคราะห์ และแสวงหาคำตอบด้วยการใช้กระบวนการที่หลากหลาย เปิดกว้าง เป็นอิสระมากกว่าการเรียนรู้ที่เน้นเนื้อหาให้ท่องจำหรือมีคำตอบสำเร็จรูปให้โดยผู้เรียนไม่ต้องคิด ไม่ต้องวิเคราะห์เหตุและผลเสียก่อน
2. ขอแนะนำว่ากระบวนการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษาต้องใช้วิธีการพบกลุ่ม อภิปรายถกเถียง เพื่อให้ผู้เรียน และครูช่วยกันแสวงหาคำตอบตามประเด็นที่กำหนด และช่วยให้ผู้เรียนได้คุ้นเคยและมั่นใจในการเรียนรู้ ด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ต่อไป
3. เนื่องจากเป็นวิชาที่ประสงค์จะให้ผู้เรียนได้ฝึกการคิดการวิเคราะห์ เพื่อแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง มากกว่าท่องจำ เนื้อหาความรู้แบบเดิม ครูและผู้เรียนจึงควรจะต้องปฏิบัติตามกระบวนการที่แนะนำโดยไม่ข้ามขั้นตอนจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

เรื่องที่ 1 ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ / ปฐมบทของ “คิดเป็น”

ครั้งหนึ่ง ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเคยเป็นอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียนมาก่อนเคยเล่าให้ฟังว่ามีเพื่อนฝรั่งถามท่านว่า ทำไมคนไทยบางคนจนก็จน อยู่กระต๊อบเก่า ๆ ทำงานก็หนัก หาเช้ากินค่ำ แต่เมื่อกลับบ้านก็ยังมีความสุขนั่งเป่าขลุ่ย ตั้งวงสนทนา สนุกสนาน เฮฮากับเพื่อนบ้านหรือโยกหมากรุกกับเพื่อนได้อย่างเบิกบานใจ ตกเย็นก็นั่งกินข้าวคลุกน้ำพริก คลุกน้ำปลากับลูกเมียอย่างมีความสุขได้ ท่านอาจารย์ตอบไปว่าเพราะเขาคิดเป็นเขาจึงมีความสุข มีความพอเพียง ไม่ทุกข์ ไม่เดือดร้อนทรมานทรมานเหมือนคนอื่น ๆ เท่านั้นแหละคำถามก็ตามมาเป็นหางว่าว เช่น ก็เจ้า “คิดเป็น” มันคืออะไร อยู่ที่ไหน หน้าตาเป็นอย่างไร หาได้อย่างไร หายากไหม ทำอย่างไรจึงจะคิดเป็น ต้องไปเรียนจากพระอาจารย์ที่สาปไม้มงคลหรือเปล่า ค่าเรียนแพงไหม มีค่ายกฐนไหม ใครเป็นครูอาจารย์หรือศาสดา ฯลฯ ดูเหมือนว่า “คิดเป็น” ของท่านอาจารย์แม้จะเป็นคำไทยง่าย ๆ ธรรมดา ๆ แต่ก็ออกจะลึกล้ำ ชวนให้เฝ้าหาคำตอบยิ่งนัก

“คิดเป็น” คืออะไรใครรู้บ้าง
มีทิศทางมาจากไหนใครเคยเห็น
จะเรียนร่ำทำอะไรให้ “คิดเป็น”
ไม่ล้อเล่นใครตอบได้ ขอบใจเออ

ประมาณปี พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา ท่านอาจารย์ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ และคณะได้นำแนวคิดเรื่อง “คิดเป็น” มาเป็นเป้าหมายสำคัญในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่หลายโครงการ เช่น โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โครงการณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ โครงการการศึกษาประชาชนและการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นต่อเนื่อง* เป็นต้น ต่อมาท่านย้ายไปเป็นอธิบดีกรมวิชาการ ท่านก็นำ “คิดเป็น” ไปเป็นแนวทางจัดการศึกษาสำหรับเด็กในโรงเรียนจนเป็นที่ยอมรับมากขึ้น เพื่อให้การทำความเข้าใจกับการคิดเป็นง่ายขึ้น พอที่จะให้คนที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนตามโครงการดังกล่าวเข้าใจและสามารถดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักการ “คิดเป็น” ได้ จึงมีการนำเสนอแนวคิดเรื่อง ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยใช้กระบวนการคิดเป็น ในการทำความเข้าใจกับความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ให้กับผู้ที่จัดกระบวนการเรียนการสอนตามโครงการดังกล่าวในรูปแบบของการฝึกอบรม ** ด้วยการฝึกอบรมผู้ร่วมโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ และโครงการการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นต่อเนื่องระดับ 3-4-5 จนเป็นที่รู้จักฮือฮากันมากในสมัยนั้น ผู้เข้ารับการอบรมยังคงรำลึกถึง และนำมาใช้ประโยชน์จนทุกวันนี้

เราจะมาทำความรู้จักกับความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ที่เป็นปฐมบทของการคิดเป็นกันบ้างดีไหม

* นับเป็นวิธีการทางการศึกษาที่สมัยใหม่มากยังไม่มีหน่วยงานไหนเคยทำมาก่อน

** ที่มหาวิทยาลัยเป็นผู้จัดอบรมและผู้เข้ารับการอบรมมีส่วนเรียนรู้ไปพร้อมๆ กันด้วย กระบวนการอภิปรายแลกเปลี่ยนในรูปกระบวนการกลุ่ม มีการวิเคราะห์กรณีตัวอย่างหลายเรื่อง ที่กำหนดขึ้น นำเหตุผล และข้อคิดเห็นของกลุ่มมาสรุปสังเคราะห์ออกมาเป็นความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ (สมัยนั้น) หรือ กศน. (สมัยต่อมา) ผลสรุปของการอภิปรายแลกเปลี่ยนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มไหนก็จะได้ออกมาเป็นทิศทางเดียวกัน เพราะเป็นสังขารที่เป็นความจริงในชีวิต

การเรียนรู้เรื่องความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ให้เข้าใจได้ดี ผู้เรียนต้องทำความเข้าใจด้วยการร่วมกิจกรรมการคิด การวิเคราะห์ เรื่องราวต่าง ๆ เป็นขั้นเป็นตอนตามลำดับ และสรุปความคิดเป็นขั้นเป็นตอนตามไปด้วยโดยไม่ต้องกังวลว่าคำตอบหรือความคิดที่ได้จะผิดหรือถูกเพียงใด เพราะไม่มีคำตอบใดถูกทั้งหมด และไม่มีคำตอบใดผิดทั้งหมด เมื่อได้ร่วมกิจกรรมครบตามกำหนดแล้วผู้เรียนจะร่วมกันสรุปแนวคิดเรื่องความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ได้ด้วยตนเอง

ต่อไปนี่เราจะมาเรียนรู้เรื่องความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อนำไปสู่การสร้างความเข้าใจเรื่อง การคิดเป็นร่วมกัน เริ่มด้วยการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เป็นขั้นเป็นตอนไปตั้งแต่กิจกรรมที่ 1 – กิจกรรมที่ 5 โดยจะมีครูเป็นผู้ร่วมกิจกรรมด้วย

กิจกรรมที่ 1

ครูและผู้เรียนนั่งสบายๆ อยู่กันเป็นกลุ่ม ครูแจกใบงานที่ 1 ที่เป็นกรณีตัวอย่างเรื่อง “หลายชีวิต” ให้ผู้เรียนทุกคน ครูอธิบายให้ผู้เรียนทราบว่า ครูจะอ่านกรณีตัวอย่างให้ฟัง 2 เที่ยวซ้ำๆ ใครที่พออ่านได้บ้างก็อ่านตามไปด้วย ใครที่อ่านยังไม่คล่องก็ฟังครูอ่านและคิดตามไปด้วย เมื่อครูอ่านจบแล้วก็จะพูดคุยกับผู้เรียนเชิงทบทวนถึงเนื้อหาในกรณีตัวอย่างเรื่อง “หลายชีวิต” เพื่อให้แน่ใจว่าผู้เรียนทุกคนเข้าใจเนื้อหาของกรณีตัวอย่างตรงกัน จากนั้นครูจึงอ่านประเด็น ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด (คำถามที่ไม่มีคำตอบสำเร็จรูป) ที่กำกับมากับกรณีตัวอย่างให้ผู้เรียนฟัง

ใบงานที่ 1 กรณีตัวอย่าง เรื่อง “หลายชีวิต”

หลายชีวิต

พระมหาสมชัย เป็นพระนักเทศน์ มีประสบการณ์การเทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรีที่มีชื่อเสียงเป็นที่แพร่หลายในหลายที่หลายภาคของไทย วัดหลายแห่งต้องจองท่านไปเทศน์ให้งานของวัดนั้นๆ เพราะญาติโยมขอร้อง และพระนักเทศน์ทั้งหลายก็นิยมเทศน์ร่วมกับท่าน มหาสมชัยตั้งใจไว้ว่าอยากเดินทางไปเทศน์ที่วัดไทยในอเมริกาสักครั้งในชีวิต เพราะไม่เคยไปต่างประเทศเลย

เจ้เกี้ยว เป็นนักธุรกิจชั้นนำ มีกิจการหลายอย่างในความดูแล เช่น กิจการเสื้อผ้าสำเร็จรูป กิจการจำหน่ายสินค้าโอท็อป กิจการส่งออกสินค้าอาหารกระป๋อง กิจการจำหน่ายสินค้าทางอินเทอร์เน็ต แต่เจ้เกี้ยวไม่มีลูกสืบสกุลเลย ตั้งความหวังไว้ว่าขอมีลูกสักคน แต่ก็ไม่เคยสมหวังเลย

ลุงแป้น เป็นเกษตรกรอาวุโส อายุเกิน 60 ปีแล้ว แต่ยังแข็งแรง มีฐานะดี ชอบทำงานทุกอย่าง ไม่อยู่นิ่ง ทำงานส่วนตัว งานสังคม งานช่วยเหลือคนอื่น และงานบำรุงศาสนา ลุงแป้นแอบมีความหวังลึกๆ อยากได้ปริญญาเกียรตินิยมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสักแห่งเพื่อเก็บไว้เป็นความภูมิใจของตนเอง และวงศ์ตระกูล

เด็กหญิงนวลเพ็ญ เป็นเด็กหญิงจนๆ ในต่างจังหวัดห่างไกล ไม่เคยเห็น กรุงเทพฯ ไม่เคยเข้าเมือง ไม่เคยออกจากหมู่บ้านไปไกลๆ เลย ด.ญ. นวลเพ็ญคิดว่าถ้ามีโอกาสไปเที่ยวกรุงเทพฯ สักครั้งจะดีใจและมีความสุขมากที่สุด

ทิดแหง บวชเป็นเณรตั้งแต่เล็ก เมื่ออายุครบบวชก็บวชเป็นพระ เพิ่งสึกออกมาช่วยพ่อทำนา ทิดแหงตั้งความหวังไว้ว่าเขาอยากแต่งงานกับหญิงสาวสวย ร่ำรวยสักคน จะได้มีชีวิตที่สุขสบาย ไม่ต้องทำงานหนักเหมือนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ประเด็น กรณีตัวอย่างเรื่อง “หลายชีวิต” บอกอะไรบ้างเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์

แนวทางการทำกิจกรรม

ครูแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 2-3 กลุ่มย่อย ให้ผู้เรียนเลือกประธานกลุ่มและเลขานุการกลุ่มเพื่อเป็นผู้นำอภิปรายและผู้จัดบันทึกผลการอภิปรายของกลุ่มและนำผลการอภิปรายของกลุ่มเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ จากนั้นให้ผู้เรียนทุกกลุ่มอภิปรายถกแถลงเพื่อหาคำตอบตามประเด็นที่กำหนดให้ ครูติดตามสังเกตเหตุผลของกลุ่มหากข้อมูลยังไม่เพียงพอ ครูอาจชี้แนะให้อภิปรายเพิ่มเติม ในส่วนของข้อมูลที่ยังขาดอยู่ได้ เลขานุการกลุ่มบันทึกผลการพิจารณาหาคำตอบตามประเด็นที่กำหนด ให้เป็นคำตอบสั้นๆ ได้ใจความเท่านั้น และนำคำตอบนั้นไปรายงานในที่ประชุมกลุ่มใหญ่ หากมีผู้เรียนไม่มากนักครูอาจไม่ต้องแบ่งกลุ่มย่อย ให้ผู้เรียนทุกคนร่วมอภิปรายถกแถลง หรือสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มใหญ่เลยโดยมีประธานหรือหัวหน้ากลุ่มเป็นผู้นำ และมีเลขานุการกลุ่มเป็นผู้บันทึกข้อคิดเห็นของคนในกลุ่ม ลงบนกระดานปฐพี หรือกระดานดำ (ครูอาจเป็นผู้ช่วยบันทึกได้)

ในการประชุมกลุ่มใหญ่ ผู้แทนกลุ่มย่อยนำเสนอรายงาน ครูบันทึกข้อคิดเห็นของกลุ่มย่อยไว้ที่กระดานปฐพี ซึ่งเตรียมจัดไว้ก่อนแล้ว เมื่อทุกกลุ่มรายงานแล้ว ครูนำอภิปรายในกลุ่มใหญ่ถึงคำตอบของกลุ่ม ซึ่งจะหลอมรวมนุสรณาการคำตอบของกลุ่มย่อยออกมาเป็นคำตอบประเด็นอภิปรายของกรณีตัวอย่าง “หลายชีวิต” ของกลุ่มใหญ่ จากนั้นครูนำสรุปคำตอบที่ได้เป็นข้อเขียนที่สมบูรณ์ขึ้น และนำคำตอบนั้นบันทึกในกระดานปฐพีติดไว้ให้เห็นชัดเจน

ตัวอย่าง ข้อสรุปของกรณี
ตัวอย่าง เรื่อง “หลายชีวิต” จาก
ความเห็นของผู้เรียนหลายกลุ่มที่
ผ่านมา ปรากฏดังในกรอบด้าน
ขวามือตัวอย่างข้อสรุปนี้อาจ
ใกล้เคียงกับข้อสรุปของท่านก็ได้

ตัวอย่าง

ข้อสรุปผลการอภิปรายจากกรณีตัวอย่างเรื่อง
“หลายชีวิต”

คนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน มีวิธีการดำเนินชีวิตที่ไม่เหมือนกัน แต่ทุกคนมีความต้องการที่คล้ายกัน คือต้องการประสบความสำเร็จ ซึ่งถ้าบรรลุตามต้องการของตน คนนั้นก็จะมีความสุข

กรณีตัวอย่างเรื่อง “หลายชีวิต” เริ่มเปิดตัวออกมาเป็นเรื่องแรก ผู้เรียนจะต้องติดตามต่อไปด้วยการทำกิจกรรมที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ถึงที่ 5 ตามลำดับ จึงจะพบคำตอบว่า “ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ คืออะไรแน่ และจะเป็นปฐมบทของ “การคิดเป็น” อย่างไร พักสักครู่ก่อนนะ

กิจกรรมที่ 2

ครูและผู้เรียนนั่งสบายๆ อยู่กันเป็นกลุ่ม ครูแจกใบงานที่ 2 ที่เป็นกรณีตัวอย่าง เรื่อง “แป๊ะสง” ครูดำเนินกิจกรรมเช่นเดียวกับการดำเนินงานในกิจกรรมที่ 1

ใบงานที่ 2 กรณีตัวอย่างเรื่อง แป๊ะสง

แป๊ะสง

ท่านขุนพิชิตพลพ่าย เป็นคนหัดมีชื่อเสียงมากในด้านความเมตตาคุณาท่านเป็นคนที่มี
พร้อมไปด้วยทรัพย์สมบัติ ข้าทาสบริวาร เกียรติยศ ชื่อเสียง และสุขภาพสบายใจ

ตาแป๊ะสง เป็นชายจีนชราตัวคนเดียว ขาดสวามี อาศัยอยู่ที่ห้องแถวเล็กๆ หลังบ้านขุน
พิชิต แป๊ะสงขาดสวามีเสร็จกลับบ้านตอนเย็นตกค่ำหลังจากอาบน้ำอาบท่ากินข้าวเสร็จก็นั่งสวด
เพลิดเพลินทุกวันไป

วันหนึ่งท่านขุนคิดว่า แป๊ะสงมีความสุขดี แต่ถ้าได้มีเงินมากขึ้นคงจะมีความสุขอย่าง
สมบูรณ์มากขึ้น ท่านขุนจึงเอาเงินหนึ่งแสนบาทไปให้แป๊ะสง จากนั้นมาเป็นเวลาอาทิตย์หนึ่งเต็มๆ ท่านขุน
ไม่ได้ยินเสียงขอจากบ้านแป๊ะสงอีกเลย ท่านขุนรู้สึกเหมือนขาดอะไรไปอย่างหนึ่ง เย็นวันที่แปดแป๊ะสงก็
มาพบท่านขุน พร้อมกับนำเงินที่ยังเหลืออีกหลายหมื่นมาคืน แป๊ะสงบอกท่านขุนว่า

“ผมเอาเงินมาคืนท่านครับ ผมเหนื่อยเหลือเกิน มีเงินมากก็ต้องทำงานมากขึ้นต้องคอย
ระวังรักษาเงินทอง ขาดสวามีก็ไม่ได้ขาย ต้องไปลงทุนทางอื่นเพื่อให้รวยมากขึ้นอีกลงทุนแล้วก็กลัวขาดทุน
เหนื่อยเหลือเกิน ผมไม่อยากได้เงินแสนแล้วครับ”

คืนนั้นท่านขุนก็หายใจโล่งอก เมื่อได้ยินเสียงขอจากบ้านแป๊ะสง แทรกเข้ามาใกล้สายลม

ประเด็น ในเรื่องของความสุขของคนในเรื่องนี้ ท่านได้แนวคิดอะไรบ้าง?

แนวทางการทำกิจกรรม

1. เลขานุการกลุ่มบันทึกความเห็นของกลุ่มที่ร่วมกันอภิปราย ความเห็นอาจมีหลายคำตอบก็ได้
2. เปรียบเทียบความเห็น หรือคำตอบของกลุ่มผู้เรียนกับตัวอย่างข้อสรุปที่น่าเสนอว่าใกล้เคียงกันหรือไม่เพียงใด
3. เลือกข้อคิดหรือคำตอบที่กลุ่มคิดว่าดีที่สุดไว้ 1 คำตอบ
4. คำตอบที่กลุ่มคิดว่าดีที่สุดที่เลือกบันทึกไว้คือ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่าง ข้อสรุปของกรณีตัวอย่าง เรื่อง “แป๊ะซง” จากความเห็นของผู้เรียนหลายกลุ่มที่เคยเสนอไว้ดังปรากฏในกรอบด้านขวามือ ตัวอย่างข้อสรุปนี้อาจใกล้เคียงกับข้อสรุปของกลุ่มของท่านก็ได้

ตัวอย่าง

ข้อสรุปผลการอภิปรายจากกรณีตัวอย่างเรื่อง “แป๊ะซง”

เมื่อคนมีความแตกต่างกัน แต่ทุกคนต่างก็ต้องการความสุข ดังนั้น ความสุขของแต่ละคนก็อาจไม่เหมือนกัน ต่างกันไปตามสภาวะของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันด้วย

กิจกรรมที่ 3

ครูและผู้เรียนนั่งสบายๆ อยู่กันเป็นกลุ่ม ครูแจกใบงานที่ 3 ที่เป็นกรณีตัวอย่าง เรื่อง “รัชญวดี” ครูดำเนินกิจกรรมเช่นเดียวกับการดำเนินงานในกิจกรรมที่ 2

ใบงานที่ 3 กรณีตัวอย่างเรื่อง “รัชญวดี”

รัชญวดี

รัชญวดีได้รับการบรรจุเป็นครูในโรงเรียนมัธยมที่ต่างจังหวัด พอเป็นครูได้ 1 ปี ก็มีอันเป็นต้องย้ายเข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานคร โรงเรียนที่รัชญวดีย้ายเข้ามาทำการสอนเป็นโรงเรียนมัธยมเช่นเดียวกัน แต่มีการสอนการศึกษาผู้ใหญ่ ระดับที่ 3-4 และ 5 ในตอนเย็นอีกด้วย มาเมื่อเทอมที่แล้ว รัชญวดีได้รับการชักชวนจากอาจารย์ใหญ่ให้สอนการศึกษาผู้ใหญ่ในตอนเย็น รัชญวดีเห็นว่าตัวเองไม่มีภาระอะไรก็เลยตกลงโดยไม่ต้องคิดถึงเรื่องอื่น ซ้ำยังจะมีรายได้เพิ่มขึ้นอีกด้วย

แต่รัชญวดีจะคิดผิดหรือเปล่าไม่ทราบ เริ่มต้นจากเสียงกระแฉะกระแหนจากครูเก่าบางคนว่ามาอยู่ยังไม่ทันไรก็ได้สอนภาคค่ำ ส่วนครูเก่าที่สอนภาคค่ำ ก็เลือกสอนเฉพาะชั่วโมงต้นๆ โดยอ้างว่าเขามีภารกิจที่บ้าน รัชญวดียังสาว ยังโสด ไม่มีภาระอะไรต้องสอนชั่วโมงท้ายๆ ทำให้รัชญวดีต้องกลับบ้านดึกทุกวัน ถึงบ้านก็เหนื่อย อาบน้ำแล้วหลับเป็นตายทุกวัน

การสอนของครูภาคค่ำ ส่วนใหญ่ไม่ค่อยคำนึงถึงผู้เรียน เขาจะรีบสอนให้หมดไปชั่วโมงหนึ่งๆ เท่านั้น เทคนิคการสอนที่ได้รับการอบรมมา เขาไม่นำพา ทำงานแบบขอไปที เข้าชมเย็นชม รัชญวดีเห็นแล้วก็คิดว่า คงจะร่วมสังฆกรรมไม่ได้ จึงพยายามทุ่มเทกำลังกายกำลังใจและเวลา ทำทุกๆ วิถีทาง เพื่อหวังจะให้ครูเหล่านั้นได้เอาเยี่ยงอย่างของตนบ้างแต่ก็ไม่ได้ผล ทุกอย่างเหมือนเดิม รัชญวดีแทบหมดกำลังใจไม่มีความสุขเลย คิดจะย้ายหนีไปอยู่ที่อื่น มาลুকคิดว่าที่ไหนๆ คงเหมือนกัน คนเราจะให้เหมือนกันหมดทุกคนไปไม่ได้

ประเด็น ถ้าท่านเป็นรัชญวดี ทำอย่างไรจึงจะอยู่ในสังคมนั้นได้อย่างมีความสุข

แนวทางการทำกิจกรรม

1. เลขานุการกลุ่มบันทึกความเห็นของกลุ่มที่ร่วมกันอภิปรายความเห็นอาจมีหลายคำตอบก็ได้
2. เปรียบเทียบความเห็น หรือคำตอบของกลุ่มผู้เรียนกับตัวอย่างข้อสรุปที่น่าเสนอว่าใกล้เคียงกันหรือไม่เพียงใด
3. เลือกข้อคิดหรือคำตอบที่กลุ่มคิดว่าดีที่สุดไว้ 1 คำตอบ
4. คำตอบที่กลุ่มคิดว่าดีที่สุดที่เลือกบันทึกไว้คือ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่างข้อสรุปของกรณีตัวอย่างเรื่อง “ธัญญวดี” จากความเห็นของผู้เรียนหลายกลุ่มที่เคยเสนอไว้ดังปรากฏดังในกรอบด้านขวามือ ตัวอย่างข้อสรุปนี้อาจจะใกล้เคียงกับข้อสรุปของกลุ่มของท่านก็ได้

ตัวอย่าง

ข้อสรุปผลการอภิปรายจากกรณีตัวอย่างเรื่อง
“ธัญญวดี”

การที่คนเราจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นสุขนั้น ต้องรู้จักปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์ สิ่งแวดล้อม หรือปรับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตนเอง หรือปรับทั้งสองทางให้เข้าหากันได้อย่างผสมกลมกลืนก็จะเกิดความสุขได้

กิจกรรมที่ 4

ครูและผู้เรียนนั่งสบาย ๆ อยู่กันเป็นกลุ่ม ครูแจกใบงานที่ 4 ที่เป็นกรณีตัวอย่าง เรื่อง “วุ่น” ครูดำเนินกิจกรรมที่ 4 เช่นเดียวกับการดำเนินงานในกิจกรรมที่ 3

ใบงานที่ 4 กรณีตัวอย่างเรื่อง “วุ่น”

“วุ่น”

หมู่บ้านคอนทรายมูลที่เคยสงบเงียบมาแต่กาลก่อน กลับคึกคักด้วยผู้คนที่อพยพเข้าไปอยู่เพิ่มกันมากขึ้นๆ ทุกวัน ทั้งนี้เป็นเพราะการค้นพบพลอยในหมู่บ้าน มีการต่อไฟฟ้า ทำให้สว่างไสว ถนนลาดยางอย่างดี รถราวิ่งคึกคักไปหมด สิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนก็เกิดขึ้น เช่น เมื่อวานเจ้าจุก ลูกผู้ใหญ่จ้าง ถูกรถจากกรุงเทพฯ ทับตายขณะวิ่งไล่ยิงนก เมื่อเดือนก่อน น.ส.เหรียญเงิน เทพีสกรณศิลป์นี้ ถูกไฟฟ้าดูดขณะรีดผ้าอยู่ ช่องผู้หญิงเกิดขึ้นเป็นดอกเห็ด เพื่อต้อนรับผู้คนที่มาทำธุรกิจ ที่ร้ายก็ถือเป็นทีเหยี่ยวของผู้ชายในหมู่บ้านนี้ไปด้วย ทำให้ผัวเมียตีกันแทบไม่เว้นแต่ละวัน

ครูสิงห์แก่นั่งดูเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว ได้แต่นั่งปลงอนิจจัง “เออ ไอ้พวกนี้เคยสอนจำใจจำใจมา ตั้งแต่หัวเท่ากำปั้น เดียวนี้คุ้มกันหุ้ดดากันไปหมด จะสอนมันอย่างเดิมคงจะไปไม่รอดแล้ว เราจะทำอย่างไรดี”

ประเด็น

1. ทำไมจึงเกิดปัญหาต่างๆ เหล่านี้ขึ้นในหมู่บ้านคอนทรายมูล
2. ถ้าท่านเป็นคนในหมู่บ้านทรายมูล ท่านจะแก้ปัญหาอย่างไร
3. ท่านคิดว่า การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนเช่นนี้ ควรเป็นอย่างไร

แนวทางการทำกิจกรรม

1. บันทึกความเห็นของกลุ่มที่ร่วมกันอภิปรายถกแถลง ความเห็นอาจมีหลายข้อ
2. เปรียบเทียบความเห็น ที่กลุ่มผู้เรียนเสนอกับตัวอย่างข้อคิดเห็นที่เสนอไว้ว่าใกล้เคียงกันหรือไม่เพียงใด
3. เลือกคำตอบหรือข้อคิดเห็นที่กลุ่มผู้เรียนเลือกไว้ว่าดีที่สุดฉบับที่ 1 คำตอบ
4. คำตอบที่เลือกไว้คือ

ตัวอย่างข้อสรุปของกรณีตัวอย่าง
เรื่อง “วุ่น” จากความเห็นของ
ผู้เรียนหลายกลุ่มที่เคยเสนอไว้ดังที่
ปรากฏในกรอบด้านขวามือ
ตัวอย่างข้อสรุปนี้อาจจะใกล้เคียง
กับข้อสรุปของกลุ่มของท่านก็ได้

ตัวอย่าง

ข้อสรุปผลการอภิปรายจากกรณีตัวอย่างเรื่อง
“วุ่น”

สังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความ
เจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีวิ่งเข้าสู่ชุมชนอย่าง
รวดเร็วและรุนแรงตลอดเวลา จนคนในชุมชนตั้งรับ
ไม่ทัน ปรับตัวไม่ได้จึงเกิดปัญหาที่หลากหลายทั้งด้าน
เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง การศึกษา
อาชีพ ความมั่นคง และความปลอดภัยของคนใน
ชุมชน การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันจะใช้วิธี
สอนโดยการบอกการอธิบายของครูให้ผู้เรียนจำได้
เท่านั้นคงไม่เพียงพอแต่ต้องให้ผู้เรียนรู้จักคิดรู้จักการ
แก้ปัญหาที่ต้องได้ข้อมูลที่หลากหลายมาประกอบการ
คิดแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับความเชื่อ ความจำเป็น
ของตนเอง และความต้องการของชุมชนด้วย

กิจกรรมที่ 5

ครูและผู้เรียนนั่งสบาย ๆ อยู่กันเป็นกลุ่ม ครูแจกใบงานที่ 5 ที่เป็นกรณีตัวอย่าง เรื่อง “ผู้ไหม” ครูเปิดเทปที่อัดเสียง กรณีตัวอย่างเรื่อง “ผู้ไหม” ให้ผู้เรียนฟังพร้อม ๆ กัน ถ้าไม่มีเทปครูต้องอ่านให้ฟังแบบละครวิทยุ เพื่อสร้างบรรยากาศให้ตื่นเต้นตามเนื้อหาในกรณีตัวอย่างเมื่อครูอ่านจบแล้วก็จะพูดคุยกับผู้เรียนในเชิงทบทวนถึงเนื้อหาและเหตุการณ์ในเนื้อเรื่องของกรณีตัวอย่างตรงกันไม่ตกหล่น จากนั้นครูจึงเสนอประเด็นคำถามกับกรณีตัวอย่างให้ผู้เรียนนำไปอภิปรายถกแถลง เพื่อหาคำตอบในกลุ่มย่อย

ใบงานที่ 5 กรณีตัวอย่างเรื่อง “ผู้ไหม”

“ผู้ไหม”

ผมตกใจสะดุ้งตื่นขึ้นเมื่อเกิดเสียงเอะอะ พอลืมตาขึ้นมา เห็นทุกคนยืนกันเกือบหมดรถ “ทุกคนนั่งลงอยู่นิ่ง ๆ อย่าเคลื่อนไหวไม่งั้นยิ่งตายหมด” เสียงตวาดลั่นออกมาจากปากของเจ้าชายหน้าเหี้ยม คอสีนที่ยืนอยู่หน้ารถ กำลังใช้ปืนจ่ออยู่ที่คอของคนขับ

ผมรู้ทันทีว่ารถทัวร์ที่ผมโดยสารคันนี้ถูกเล่นงานโดยเจ้าพวกวายร้ายแน่ หันไปดูด้านหลัง เห็นไอ้วายร้ายอีกคนหนึ่งถือปืนจ่ออยู่ ผมใช้มืออันสั้นเทาล้วงลงไปใ้ในกระเป๋าทางเกง คลำ .38 เหว้าไฟของผมซึ่งซื้อมาจากร้านเมื่อบ่ายนี้เอง นึกในใจว่า “โธ่เพิ่งซื้อเอามายังไม่ทันยิงเลย เพิ่งใส่ลูกเต็มเท่านั้นเอง ก็จะถูกคนอื่นเอาไปเสียแล้ว”

เสียงเจ้าตาพองหน้ารถตะโกนขู่มอบคนขับรถ “หยุดรถเดี๋ยวนี้ มึงอยากตายโหงหรือไง” ผมนึกในใจว่า เดี่ยวพอรถหยุดมันคงต้องให้เราลงจากรถแล้วกวาดกันเกลี้ยงตัว แต่ผมต้องแปลงใจแทนที่รถจะหยุดมันกลับยิ่งเร็วขึ้นทุกที ทุกที ยิ่งไปกว่านั้นรถกลับสายไปมาเสียด้วย ไอ้พวกมหาโจรเซไปเซมา แต่เจ้าตาพองยังไม่ลดละ แม้จะเชออกไปมันก็กลับวิ่งไปขึ้นประชิดคนขับอีก พร้อมตะโกนอยู่ตลอดเวลา “หยุดไว้หยุด ไอ้เหี้ย กูลงไปได้ละมึง จะเหยียบให้คาเส้นที่เดียว”

รถคงตะบึงไปต่อ คนขับบ้าเลือดเสียแล้ว ผมไม่แน่ใจว่าเขาคิดอย่างไร ขณะนั้นผมกวาดสายตาเห็นผู้ชายที่นั่งถัดไปทางม้านั่งด้านซ้าย เป็นตำรวจยศจ่ากำลังจ้องเขม็งไปที่ไอ้วายร้ายและถัดไปอีกเป็นชายผมสั้นเกรียนอีก 2 คน ใส่กางเกงสีกากี และเสื้อขี้ม้า ผมเข้าใจว่าคงจะเป็นตำรวจหรือทหารแน่ กำลังเอามือล้วงกระเป๋าทางเกงอยู่ทั้งสองคน

บรรยากาศตอนนั้นช่างเครียดจริง ๆ ไหนจะกลัวถูกปล้น ถูกยิง ไหนจะกลัวรถคว่ำ ทุกคนเกร็งไปหมด ทุกสิ่งทุกอย่างถึงจุดวิกฤตแล้ว

ประเด็น

1. ถ้าคุณอยู่ในเหตุการณ์อย่างผม คุณจะตัดสินใจอย่างไร
2. ก่อนที่คุณจะตัดสินใจ คุณคิดถึงอะไรบ้าง

แนวทางการทำกิจกรรม

ครูแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 2 – 3 กลุ่มย่อย ให้ผู้เรียนเลือกประธานกลุ่มและเลขานุการกลุ่มเพื่อเป็นผู้นำและผู้จัดบันทึกผลการอภิปรายของกลุ่มตามลำดับ และนำผลการอภิปรายที่บันทึกไว้ไปเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ จากนั้น ให้ผู้เรียนทุกกลุ่มอภิปรายถกแถลงเพื่อหาคำตอบตามประเด็นที่กำหนดให้ ครูติดตามสังเกต การใช้เหตุผลของแต่ละกลุ่ม หากข้อมูลยังไม่เพียงพอ ครูอาจชี้แนะให้อภิปรายเพิ่มเติมได้ เลขานุการกลุ่มบันทึกผลการพิจารณาหาคำตอบตามประเด็นที่กำหนด และนำคำตอบนั้นไปรายงานในที่ประชุมกลุ่มใหญ่ (หากมีผู้เรียนไม่มาก ครูอาจให้มีการสนทนาหรืออภิปรายถกแถลงกันในกลุ่มใหญ่เลย โดยไม่ต้องแบ่งกลุ่มย่อยก็ได้)

ในการประชุมกลุ่มใหญ่ ครูเตรียมกระดานปฐพีแบ่งเป็น 3 ช่อง ให้หัวข้อแต่ละช่องว่า ข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลด้านตนเอง และข้อมูลด้านสังคมสิ่งแวดล้อม ข้อมูลทางวิชาการ คือ ข้อมูลที่เป็นความรู้ ความจริง ทฤษฎี ตำรา ฯลฯ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง คือ ข้อมูลส่วนตัวของผู้คิด ผู้วิเคราะห์เอง เช่น ประสบการณ์ของผู้วิเคราะห์ ความชอบ ความถนัด ความสนใจ จุดอ่อน จุดแข็ง ความรัก ความชอบ ความกลัว ความกล้าของตนเอง ฯลฯ ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมสิ่งแวดล้อม คือ ข้อมูลที่อยู่ในสังคมรอบตัวของผู้วิเคราะห์ เช่น ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี สภาวะแวดล้อม กฎหมายข้อบังคับ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ กระแสสังคม ฯลฯ นามาคิดไว้ล่วงหน้า เมื่อแต่ละกลุ่มรายงานถึงเหตุผลของกลุ่มว่าสู้หรือไม่สู้ เพราะเหตุผลอะไร ข้อมูลที่นำมาเสนอจะถูกบันทึกลงในช่องที่เหมาะสมกับข้อมูลนั้น ๆ เช่น ถ้ายกเหตุผลว่าสู้หรือไม่สู้ เพราะสังเกตจากปฏิกิริยาหรือพฤติกรรมของผู้คนรอบข้างในรถ ก็บันทึกเหตุผลนั้นลงในช่องที่ 3 เรื่องข้อมูลด้านสังคมสิ่งแวดล้อม หากเหตุผลที่เสนอเป็นเรื่องความมั่นใจหรือความเข้มแข็งทางจิตใจของตนเองก็บันทึกเหตุผลลงในช่องที่ 2 ข้อมูลด้านตนเอง หรือถ้าเหตุผลที่เสนอเป็นเรื่องของความรู้ เรื่องการยิงปืน ชนิดของปืน ก็บันทึกเหตุผลลงในช่องที่ 1 ข้อมูลทางวิชาการ เป็นต้น เมื่อทุกกลุ่มรายงาน และข้อมูลถูกบันทึกลงในแบบบันทึกข้อมูลทั้ง 3 กลุ่มแล้ว ครูนำกระดานปฐพีที่บันทึกข้อมูลทั้ง 3 ด้าน ขึ้นมาให้ผู้เรียนพิจารณาแล้วจะถามผู้เรียนว่า พอใจกับการคิด การตัดสินใจหรือยัง ถ้ายังไม่พอใจให้ทุกคนเพิ่มเติมตามที่ต้องการ จากนั้น ครูสรุปให้ผู้เรียนเข้าใจว่า การคิดการแก้ปัญหาต่าง ๆ ผู้แก้ปัญหาจะมีการนำข้อมูลมาประกอบการคิดอย่างน้อย 3 ประการ เสมอ คือ ข้อมูลวิชาการ ข้อมูลตนเอง และข้อมูลสังคมสิ่งแวดล้อม อาจมีคนคิดถึงข้อมูลด้านอื่น ๆ อีกก็ได้ แต่จะมีข้อมูลหลักอย่างน้อย 3 ประการเสมอ การคิดแก้ปัญหา นั้นจึงจะรอบคอบและพอใจ ถ้ายังไม่พอใจก็ต้องกลับไปคิดถึงปัญหาและข้อมูลที่นำมาคิดแก้ไข พยายามคิดหาข้อมูลเพิ่มเติมแต่ละด้านให้มากขึ้น จนพอเพียงที่จะใช้แก้ปัญหาจนพอใจก็ถือว่า การคิดการแก้ปัญหา นั้นเสร็จสิ้นด้วยดี

ในการประชุมกลุ่มใหญ่ ครูเตรียมกระดาศปฐพีแบ่งเป็น 3 ช่องให้หัวข้อในแต่ละช่องว่างว่าข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลด้านตนเอง และข้อมูลด้านสังคมสิ่งแวดล้อม นำมาคิดไว้ล่วงหน้า ข้อมูลทางวิชาการ คือ ข้อมูลที่เป็นความรู้ ความจริง ทฤษฎี ตำรา ฯลฯ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง คือ ข้อมูลส่วนตัวของผู้คิด ผู้วิเคราะห์เอง เช่น ประสบการณ์ของผู้วิเคราะห์ ความชอบ ความถนัด ความสนใจ จุดอ่อน จุดแข็ง ความรัก ความชอบ ความกลัว ความกล้าของตนเอง ฯลฯ เป็นต้น ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมสิ่งแวดล้อม คือ ข้อมูลที่อยู่ในสังคครอบตัวของผู้วิเคราะห์ เช่น ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี สภาพแวดล้อม กฎหมายข้อบังคับ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ กระแสสังคม ฯลฯ เป็นต้น เมื่อแต่ละกลุ่มรายงานถึงเหตุผลของกลุ่มว่าผู้หรือไม่ เพราะเหตุอะไร ข้อมูลที่นำมาเสนอจะถูกบันทึกลงในช่องที่เหมาะสมกับข้อมูลนั้นๆ เช่น ถ้ายกเหตุผลว่าผู้หรือไม่ผู้ เพราะสังเกตจากปฏิกิริยาหรือพฤติกรรมของผู้คนรอบข้างในรถ ก็น่าจะบันทึกเหตุผลนั้นลงในช่องที่ 3 เรื่องข้อมูลด้านสังคมสิ่งแวดล้อม หากเหตุผลที่เสนอเป็นเรื่องความมั่นใจหรือความเข้มแข็งทางจิตใจของตนเองก็บันทึกเหตุผลลงในช่องที่ 2 ข้อมูลด้านตนเอง หรือถ้าเหตุผลที่เสนอเป็นเรื่องของความรู้ เรื่องการยิงปืน ชนิดของปืน ก็บันทึกเหตุผลลงในช่องที่ 1 ข้อมูลทางวิชาการ เป็นต้น เมื่อทุกกลุ่มรายงาน และข้อมูลถูกบันทึกลงในแบบบันทึกข้อมูลทั้ง 3 กลุ่มแล้ว ครูนำกระดาศปฐพีที่บันทึกข้อมูลทั้ง 3 ด้าน ขึ้นมาให้ผู้เรียนพิจารณาแล้วจะถามผู้เรียนว่า พอใจกับการคิด การตัดสินใจหรือยัง ถ้ายังไม่พอใจให้ทุกคนเพิ่มเติมตามที่ต้องการ จากนั้นครูสรุปให้ผู้เรียนเข้าใจว่า การคิดการแก้ปัญหาต่างๆ ผู้แก้ปัญหามีการนำข้อมูลมาประกอบการคิดอย่างน้อย 3 ประการ เสมอคือ ข้อมูลวิชาการ ข้อมูลตนเอง และข้อมูลสังคมสิ่งแวดล้อม อาจมีคนคิดถึงข้อมูลด้านอื่นๆ อีกก็ได้ แต่จะมีข้อมูลหลักอย่างน้อย 3 ประการเสมอ การคิดแก้ปัญหา นั้นจึงจะรอบคอบและพอใจ ถ้ายังไม่พอใจก็ต้องกลับไปคิดถึงปัญหาและข้อมูลที่นำมาคิดแก้ไข พยายามคิดหาข้อมูลเพิ่มเติมแต่ละด้านให้มากขึ้น จนพอเพียงที่จะใช้แก้ปัญหาจนพอใจก็ถือว่า การคิดการแก้ปัญหา นั้น เสร็จสิ้นด้วยดี

ตัวอย่าง แบบฟอร์มในการเตรียมบันทึกข้อมูลจากการคิดการสรุปของผู้เรียน หลังจากอภิปรายถกแถลงกรณีตัวอย่างเรื่อง “สุไโหม” แล้วครูนำมาบันทึกลงตารางในกระดาศปฐพีข้างล่างนี้

1. ข้อมูลทางวิชาการ	2. ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง	3. ข้อมูลทางสังคมสิ่งแวดล้อม
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

ตัวอย่าง แบบฟอร์มในการเตรียมบันทึกข้อมูลจากการคิดการสรุปของผู้เรียน หลังจากอภิปรายถกแถลงกรณีตัวอย่างเรื่อง “สู้ไหม” แล้วครูนำมาบันทึกลงตารางในกระดาษปรีฟข้างล่างนี้

1 ข้อมูลทางวิชาการ	2 ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง	3 ข้อมูลทางสังคมและสิ่งแวดล้อม
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

ตัวอย่างข้อสรุปของกรณีตัวอย่างเรื่อง “สู้ไหม” จากความเห็นของผู้เรียนหลายกลุ่มหลายคนที่เคยเสนอไว้ ดังที่ปรากฏในกรอบด้านขวามือ ตัวอย่างข้อสรุปนี้อาจจะใกล้เคียงกับข้อสรุปของกลุ่มของท่านก็ได้

ตัวอย่าง

ข้อสรุปผลการอภิปรายจากกรณีตัวอย่างเรื่อง
“สู้ไหม”

ปัญหาในสังคมปัจจุบันซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว การเรียนรู้โดยการฟังการจำจากการสอนการอธิบายของครูอย่างเดียวยังคงไม่พอที่จะแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน ทันท่วงที เหตุการณ์ การสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิดเอง โดยใช้ข้อมูลที่หลากหลายอย่างน้อย 3 ประการ คือ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักวิชาการ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง และข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของสังคมสิ่งแวดล้อม มาประกอบในการคิด การตัดสินใจอย่างพอเพียงก็จะทำให้การคิด การตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหานั้นมีความมั่นใจและถูกต้องมากขึ้น

เมื่อผู้เรียนได้ร่วมทำกิจกรรม ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ ครบทั้ง 5 กิจกรรม แล้ว ครุฑนำกระดาษปรีฟที่สรุปกรณีตัวอย่างทั้ง 5 แผ่นติดผนังไว้ เชิญทุกคนเข้าร่วมประชุมกลุ่มใหญ่แล้ว ให้ผู้เรียนบางคนอาสาสมัครสรุปความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ให้เพื่อนฟัง จากนั้นครูสรุปสุดท้าย ด้วยบทสรุปตัวอย่างดังนี้

ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ เชื่อว่าคนทุกคนมีพื้นฐานที่แตกต่างกัน ความต้องการก็ไม่เหมือนกันแต่ทุกคนก็มีจุดมุ่งหมายปลายทางของคนที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งถ้าบรรลุถึงสิ่งนั้นได้เขาก็จะมีความสุข ดังนั้น ความสุขเหล่านี้จึงเป็นเรื่องต่างจิตต่างใจที่กำหนดตามสภาวะของตน อย่างไรก็ตามการจะมีความสุขอยู่ได้ในสังคม จำเป็นต้องปรับตัวเอง และสังคมให้ผสมกลมกลืนกันจนเกิดความพอดีแก่เอกภาพ และบางครั้งหากเป็นการตัดสินใจที่ได้กระทำดีที่สุดตามกำลังของตัวเองแล้ว ก็จะมี ความพอใจกับการตัดสินใจนั้น อีกประการหนึ่งในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ การที่จะปรับตัวเองและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความพอดีนั้น จำเป็นต้องรู้จักการคิด การแก้ปัญหา การเรียนการสอนที่จะให้คนรู้จักแก้ปัญหาได้นั้น การสอนโดยการบอกอย่างเดียวยังไม่ได้ประโยชน์มากนัก การสอนให้รู้จักคิด รู้จักวิเคราะห์จึงเป็นวิธีที่ควรนำมาใช้ กระบวนการคิด การแก้ปัญหามีหลากหลายวิธีแตกต่างกันไป แต่ กระบวนการคิด การแก้ปัญหาก็ต้องใช้ข้อมูลประกอบการคิด การวิเคราะห์อย่างน้อย 3 ประการ คือข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเอง และข้อมูลเกี่ยวกับสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเมื่อนำผลการคิดนี้ไปปฏิบัติ แล้วพอใจ มีความสุข ก็จะเรียกการคิดเช่นนั้นว่า คิดเป็น

บทสรุป เรื่องความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่

เราได้เรียนรู้ถึงความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ โดยการทำกิจกรรมร่วมกันทั้ง 5 กิจกรรม แล้วดังบทสรุปที่ได้ร่วมกันเสนอไว้แล้ว ความเชื่อพื้นฐานที่สรุปไว้ก็คือ ความเชื่อพื้นฐานที่เป็นความจริงในชีวิตของคน ที่ กศน. นำมาเป็นหลักให้คนทำงาน กศน. ตลอดจนผู้เรียนได้ตระหนักและเข้าใจแล้วนำไปใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อการคิด การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกับคนอื่น การบริหารจัดการในฐานะเป็นนายเป็นผู้นำหรือผู้ตาม ในฐานะผู้สอน ผู้เรียนในฐานะเป็นสมาชิกในครอบครัว สมาชิกในชุมชนและสังคม เพื่อให้รู้จักตัวเอง รู้จักผู้อื่น รู้จักสภาวะสิ่งแวดล้อม การคิดการตัดสินใจต่าง ๆ ที่คำนึงถึงข้อมูลที่เพียงพออย่างน้อยประกอบด้วยข้อมูล 3 ด้าน คือ ข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเองและข้อมูลเกี่ยวกับสังคม สิ่งแวดล้อม ด้วยความใจกว้าง มีอิสระ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นไม่เอาแต่ใจตนเอง จะได้มีสติ รอบคอบ ละเอียดถี่ถ้วน ไม่ผิดพลาดจนเกินไป เราถือว่าความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ ดังกล่าวนี้นี้ คือ พื้นฐานเบื้องต้นของการนำไปสู่การคิดเป็น หรือเรียกตามภาษานักวิชาการว่า ปฐมบทของกระบวนการคิดเป็น

เรื่องที่ 2 คิดเป็นและกระบวนการคิดเป็น

ในเรื่องที่ 1 เราได้เรียนรู้เรื่องของความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่มาแล้วว่า เป็นพื้นฐานหรือ
 ปฐมบทของคิดเป็น เป็นความจริงหรือสัจธรรมในชีวิตที่สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตให้มีความสุขได้
 ดังนั้น คิดเป็นจึงควรจะเป็นเรื่องที่อยู่ในแวดวงของความจริงที่อยู่ในวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์และ
 สามารถนำมาปรับใช้ในการเรียนรู้และการมีชีวิตอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อย่างมีความสุขได้ เพื่อให้ผู้เรียนได้
 เรียนรู้เรื่องคิดเป็นอย่างกว้างขวางเพิ่มขึ้นขอให้ผู้เรียนได้ร่วมกิจกรรมที่กำหนดให้ต่อไปนี้

กิจกรรมที่ 1

ให้ผู้เรียนไปหาความหมายของคำว่า คิดเป็นในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งโดยการอ่านหนังสือ สุนทนาธรรม
 ฟังวิทยุคุยกับเพื่อน ฯลฯ แล้วบันทึกการคิดดังกล่าวลงในหน้าว่างของแบบเรียนนี้อย่างสั้น ๆ โดยไม่ต้อง
 กังวลว่าจะไม่ถูกต้อง

1. คิดเป็น คือ

2. คิดเป็น คือ

3. คิดเป็น คือ

4. คิดเป็น คือ

กิจกรรมที่ 2

ขอให้ผู้เรียนลองให้ความเห็นของผู้เรียนเองบ้างว่า คิดเป็นคืออะไร โดยไม่ต้องกังวลว่าจะไม่
 ถูกต้อง

คิดเป็น คือ

ขอให้ผู้เรียนนำบันทึกความเข้าใจที่ได้ศึกษาเรื่อง คิดเป็น ในกิจกรรมที่ 1 และ 2 ไปปรึกษาครูว่า
ท่านมีความเข้าใจเรื่องคิดเป็นมากน้อยเพียงใด ครูให้คะแนนผู้เรียนแต่ละคนด้วยเครื่องหมาย ✓

☐

เข้าใจดีมาก

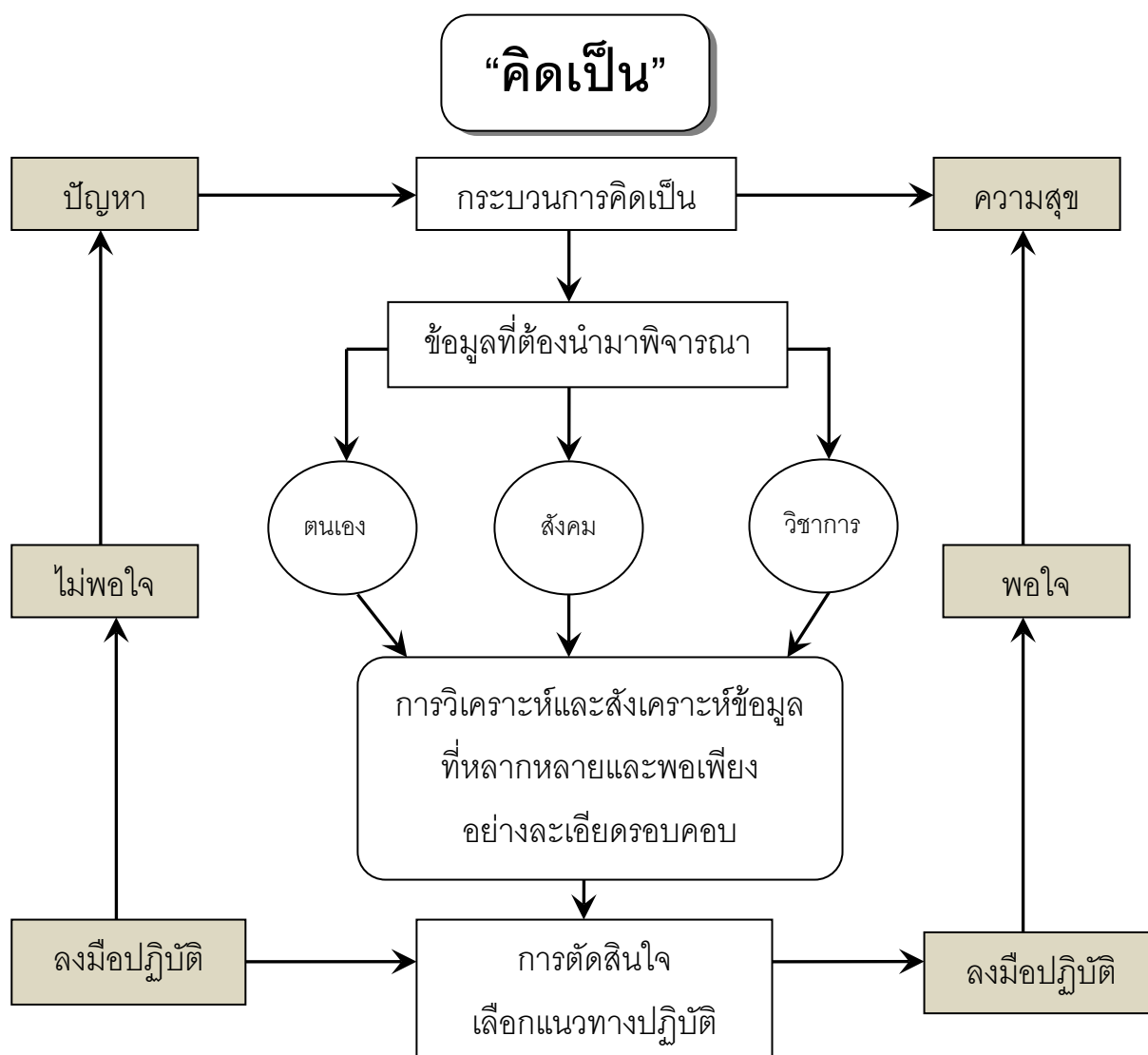
☐

เข้าใจดีพอควร

ให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรื่องของคิดเป็นและกระบวนการคิดเป็นต่อไปนี้อย่างช้า ๆ ไม่ต้องรีบร้อน แล้ว
ให้คะแนนความเข้าใจของตัวเองด้วยเครื่องหมาย ✓ ลงในกรอบการประเมินหลังจากการทำความเข้าใจ
เสร็จแล้ว

คิดเป็นและกระบวนการคิดเป็น

“คิดเป็น” เป็นคำไทยสั้น ๆ ง่าย ๆ ที่ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ใช้เพื่ออธิบายถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รุนแรง และซับซ้อน ได้อย่างปกติสุข “คิดเป็น” มาจากความเชื่อพื้นฐานเบื้องต้นที่ว่าคนมีความแตกต่างกันเป็นธรรมดา แต่ทุกคนมีความต้องการสูงสุดเหมือนกันคือความสุขในชีวิต คนจะมีความสุขได้ก็ต่อเมื่อมีการปรับตัวเองและสังคม สิ่งแวดล้อมให้เข้าหากันอย่างผสมกลมกลืนจนเกิดความพอดี นำไปสู่ความพอใจและมีความสุข อย่างไรก็ตามสังคมสิ่งแวดล้อมไม่ได้หยุดนิ่ง แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงอยู่ตลอดเวลาก่อให้เกิดปัญหา เกิดความทุกข์ ความไม่สบายกายไม่สบายใจขึ้นได้เสมอ กระบวนการปรับตัวเองกับสังคมสิ่งแวดล้อมให้ผสมกลมกลืนจึงต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและทันการ คนที่จะทำได้เช่นนี้ต้องรู้จักคิด รู้จักใช้สติปัญญา รู้จักตัวเองและธรรมชาติสังคม สิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี สามารถแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างหลากหลายและพอเพียง อย่างน้อย 3 ประการ คือ ข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลทางสังคมสิ่งแวดล้อม และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตนเองมาเป็นหลักในการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อเลือกแนวทางการตัดสินใจที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา หรือสภาพการณ์ที่เผชิญอยู่อย่างรอบคอบ จนมีความพอใจแล้วก็จะพร้อมจะรับผิชอบการตัดสินใจนั้นอย่างสมเหตุสมผล เกิดความพอดีความสมดุลในชีวิตอย่างสันติสุข เรียกได้ว่า “คนคิดเป็น” กระบวนการ คิดเป็น อาจสรุปได้ดังนี้

ท่านอาจารย์ ดร. โกวิท วรพิพัฒน์ เคยกล่าวไว้ว่า “คิดเป็น” เป็นคำเฉพาะที่หมายรวมทุกอย่างไว้ในตัวแล้ว เป็นคำที่บูรณาการเอาการคิด การกระทำ การแก้ปัญหา ความเหมาะสม ความพอดี ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี คุณธรรมจริยธรรม มารวมไว้ในคำว่า “คิดเป็น” หหมดแล้ว นั่นคือ ต้องคิดเป็น คิดชอบ ทำเป็น ทำชอบ แก้ปัญหาได้อย่างมีคุณธรรมและความรับผิดชอบ ไม่ใช่เพียงแต่คิดอย่างเดียว เพราะเรื่องดังกล่าวเป็นข้อมูลที่ต้องนำมาประกอบการคิด การวิเคราะห์อย่างพอเพียงอยู่แล้ว

กระบวนการเรียนรู้ตามทิศทางของ “คิดเป็น” นี้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด ผู้สอนเป็นผู้จัดโอกาสจัดกระบวนการ จัดระบบข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้ รวมทั้งการกระตุ้นให้กระบวนการคิด การวิเคราะห์ได้ใช้ข้อมูลอย่างหลากหลาย ลึกซึ้งและพอเพียง นอกจากนั้น “คิดเป็น” ยังครอบคลุมไปถึงการหล่อหลอมจิตวิญญาณของคนทำงาน กศน. ที่ปลูกฝังกันมาจากพี่สู่น้องนับสิบ ๆ ปี เป็นต้นว่า การเคารพคุณค่าของความ เป็นมนุษย์ของคนอย่างเท่าเทียมกัน การทำตัวเป็นสามัญเรียบง่าย ไม่มีมุม ไม่มีเหลี่ยม ไม่มีอึดตา ให้เกียรติผู้อื่นด้วยความจริงใจ มองในดีมีเสีย ในเสียมีดี ในขาวมีดำ ในดำมีขาว ไม่มีอะไรที่ขาวไปทั้งหมด และไม่มีอะไรที่ดำไปทั้งหมด ทั้งนี้ต้องมองในส่วนดีของผู้อื่นไว้เสมอ

จากแผนภูมิดังกล่าวนี จะเห็นว่า คิดเป็นหรือกระบวนการคิดเป็นนั้นจะต้องประกอบด้วย องค์ประกอบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย การคิด การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลประเภทต่าง ๆ ไม่ใช่การเรียนรู้จากหนังสือหรือลอกเลียนจากตำราหรือรับฟังการบอกเล่าของครู แต่เพียงอย่างเดียว
2. ข้อมูลที่นำมาประกอบการคิด การวิเคราะห์ต่าง ๆ ต้องหลากหลาย เพียงพอ ครอบคลุม อย่างน้อย 3 ด้าน คือ ข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง และข้อมูลเกี่ยวกับสังคมสิ่งแวดล้อม
3. ผู้เรียนเป็นคนสำคัญในการเรียนรู้ ครูเป็นผู้จัดโอกาสและอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้
4. เรียนรู้จากวิถีชีวิต จากธรรมชาติและภูมิปัญญา จากประสบการณ์และการปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
5. กระบวนการเรียนรู้เป็นระบบเปิดกว้าง รับฟังความคิดของผู้อื่นและยอมรับความเป็นมนุษย์ที่ ศรัทธาในความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังนั้นเทคนิคกระบวนการที่นำมาใช้ในการเรียนรู้จึง มักจะเป็นวิธีการสานเสวนา การอภิปรายถกแถลง กลุ่มสัมพันธ์หรือกลุ่มสนทนา
6. กระบวนการคิดเป็นนั้น เมื่อมีการตัดสินใจ ลงมือปฏิบัติแล้วจะเกิดความพอใจ มีความสุข แต่ถ้าลงมือปฏิบัติแล้วยังไม่พอใจก็จะมีสติไม่ทรมานท้อแท้ ไม่เคียดแค้นร้อนใจ แต่จะกลับย้อนไปหาสาเหตุแห่งความไม่สำเร็จ ไม่พึงพอใจกับการตัดสินใจดังกล่าว แล้วแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อหาทางเลือกในการแก้ปัญหาแล้วทบทวนการตัดสินใจใหม่จนกว่าจะพอใจกับการแก้ปัญหา นั้น

ท่านเข้าใจเรื่องของคิดเป็น และกระบวนการคิดเป็นหรือยัง ? อย่าลืมใส่เครื่องหมาย ✓ เพื่อประเมินตนเองด้วย

☐

เข้าใจดี

☐

เข้าใจพอสมควร

เรื่องที่ 4 ฝึกทักษะการคิดเป็น

คิดเป็น เป็นเรื่องของการสร้างสมประสบการณ์ที่จะทำความเข้าใจกับความจริงของชีวิต คิดเป็นนอกจากจะเป็นการทำความเข้าใจกับหลักการและแนวคิดแล้ว กระบวนการเรียนรู้จะเน้นหนักไปที่ การฝึกปฏิบัติจากกรณีตัวอย่าง และจากการปฏิบัติจริงในวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน รวมทั้งการได้ แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์จากการสนทนาหรืออภิปรายถกแถลงกับเพื่อนในกลุ่มด้วย คนมี ทักษะสูงก็จะสามารถมองเห็นทางเลือกและช่องทางในการแก้ปัญหาได้รวดเร็วและคล่องแคล่วมากขึ้น ฉะนั้น การฝึกปฏิบัติบ่อยครั้ง และด้วยวิธีที่หลากหลายก็จะช่วยให้การแก้ปัญหาไม่ผิดพลาดมากนัก ใน ตอนสุดท้ายนี้เป็นการเสนอกิจกรรมตัวอย่างให้ครูและผู้เรียนได้ร่วมกันปฏิบัติเพื่อเพิ่มพูนทักษะ “คิดเป็น” ให้เข้มแข็ง เนียบคม ฉับไว จนเกิดสภาพคล่องเป็นธรรมชาติ และใช้เวลาในการคิด การตัดสินใจที่รวดเร็ว ขึ้นด้วย

กิจกรรมฝึกทักษะที่ 1 กรณีตัวอย่างเรื่อง “ชาวบ้านบางระจัน”

ในราวปี พ.ศ. 2310 พม่าเข้าศึกได้ยกทัพมาโจมตีกรุงศรีอยุธยาที่อยู่ในสภาพอ่อนแอขาดความสมานฉันท์สามัคคี แต่มีชาวบ้านบางระจันกลุ่มหนึ่งมีผู้นำสำคัญ เช่น ขุนสวรรค์ พันเรือง นายทองแสงใหญ่ นายแท่น นายดอก นายทองเหม็น และนายจันหนวดเขี้ยว ผู้มีฝีมือทางการรบโดยมีพระอาจารย์ธรรมโชติ พระสงฆ์ผู้แก่กล้าทางคาถาอาคมเป็นศูนย์รวมขวัญกำลังใจได้รวมกำลังกันเข้าโจมตีพม่าเข้าศึกจนได้รับชัยชนะถึง 7 ครั้ง ทั้ง ๆ ที่มีกำลังน้อยกว่ามากต่อมาก จนพม่าไม่กล้าออกจากค่ายมารบด้วย แต่ใช้วิธียิงปืนใหญ่มาทำลายค่ายของชาวบ้านบางระจันจนเสียหาย ผู้คนล้มตายไปมาก ชาวบ้านบางระจันส่งคนไปขอปืนใหญ่จากกรุงศรีอยุธยาที่ไม่ได้รับการอนุญาตเพราะกลัวพม่าจะแย่งชิงระหว่างทาง ชาวบ้านบางระจันจึงรวบรวมโลหะที่มีอยู่หล่อปืนใหญ่เอง แต่ความที่ขาดวิชาการความรู้ การหล่อปืนใหญ่จึงไม่ประสบความสำเร็จ ในที่สุดชาวบ้านบางระจันซึ่งถนัดในการรบแบบใช้กำลังฝีมือก็ไม่สามารถเอาชนะพม่าเข้าศึกได้ ต้องถูกโจมตีแตกพ่ายไป

ประเด็น

1. ถ้าท่านเป็นคนไทยในสมัยนั้น ท่านคิดจะไปช่วยชาวบ้านบางระจันต่อสู้กับข้าศึกหรือไม่ เพราะเหตุใด
2. หากท่านจะใช้กระบวนการ “คิดเป็น” ในการตัดสินใจครั้งนี้ ท่านจะใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจอย่างไรบ้าง
 - 1) ข้อมูลตนเอง (ตัวท่านและชาวบ้านบางระจัน)
 - 2) ข้อมูลสังคมและสิ่งแวดล้อม
 - 3) ข้อมูลทางวิชาการ

กิจกรรมฝึกทักษะที่ 2 กรณีตัวอย่าง เรื่อง ข้าวที่นำเสนอ

ให้ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันสนทนาถึงข่าวสารที่ได้รับการกล่าวขวัญและวิพากษ์วิจารณ์ทางสื่อในปัจจุบัน แล้วเลือกข้าวที่น่าสนใจมา 1 ข้าว ที่บุคคลในข่าวได้ตัดสินใจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งไปตามที่ปรากฏในข่าวนั้น สมมติว่าผู้เรียนเป็นบุคคลในข่าวนั้น ผู้เรียนจะตัดสินใจ เหมือนบุคคลในข่าวหรือไม่ เพราะอะไร ให้แสดงวิธีการแยกแยะข้อมูลทั้ง 3 ด้านประกอบการคิดการตัดสินใจให้ชัดเจนด้วย

สาระของข่าว

.....

.....

.....

.....

การตัดสินใจของท่าน

.....

.....

.....

.....

.....

เพราะข้อมูลที่ศึกษา มีดังนี้

ข้อมูลทางวิชาการ

.....

.....

.....

ข้อมูลทางสังคมสิ่งแวดล้อม.

.....

.....

.....

ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง

.....

.....

.....

กิจกรรมฝึกทักษะที่ 3 กรณีตัวอย่างเรื่อง “เหตุเกิดที่โนนหมากมูน”

ผมสิบตรีมั่น มีเขียน ประจำอยู่ ร.พัน 11 ขณะนี้ปฏิบัติการอยู่ที่อรัญประเทศ คือนั้นผมกับเพื่อนอยู่หมวดลาดตระเวน เราจะต้องแบ่งกันออกลาดตระเวนเป็นหมู่ ๆ ในขณะที่เราอยู่ในบังเกอร์ บางคนก็นั่ง บางคนก็เอนนอน ... คุยกันอย่างกระซิบกระซาบ เสียงปืนดังอยู่เป็นจังหวะไม่ไกลนักร เราจะต้องออกลาดตระเวนตรวจดูว่า พวกข้าศึกที่ชายแดนจะรุกล้ำเข้ามาหรือไม่ เราไม่เคยนึกดอกครับว่า ทหารญวนกับเขมรเสรีที่กำลังต่อสู้กันนั้น จะรุกล้ำเข้ามาในเขตของเราแม้เขากำลังรบติดพันกันอยู่

พอได้เวลาหมู่ของเราต้องออกไปลาดตระเวน เดือนก็มีด คันนาที่เราเหยียบย่ำมานั้น เราเห็นเป็นเส้นดำ ๆ ยืดยาว... ข้างหน้าคือหมู่บ้านโนนหมากมูน

เราเดินอย่างแน่ใจว่า จะไม่มีอะไรเกิดขึ้น เพราะเราไม่ได้อยู่ที่เส้นกันเขตแดน ทันใดนั้นเองเสียงปืนดังขึ้น จากข้างซ้าย จากข้างขวา ดูเหมือนจะมาจากทั้งสามด้าน อะไรกันนี้ เกิดอะไรขึ้นที่บ้านโนนหมากมูน... เราจะทำอย่างไร ผมคิดว่าเสียงปืนมาจากปืนหลายกระบอกจำนวนมากกว่าปืนเราหลายเท่าตัว ผมกระโดดลงในปลักควายข้างทาง ลูกน้องของผมก็กระโดดตาม ทุกคนคิดถึงตัวเองก่อน หลบกระสุนเอาตัวรอด เมื่อผมกุมปืนไว้ ผมจะอย่างไร สั่งสู้รี อาจจะตายหมด ถอยรี ไม่ได้ ไม่ได้ เราอาจจะถอยไม่รอด มันมีคนไม่รู้ที่เราตกอยู่ในสถานการณ์อย่างไร เพื่อนผมละ ผมเป็นหัวหน้าหมู่ต้องรับผิดชอบลูกน้องของผมด้วย เราทุกคนมีปืนคนละกระบอก มีกระสุนจำกัด จะสู้ หรือจะถอย ค่าทหารอยู่ไม่ห่างไกลนักรช่วยผมทีเถอะครับ ผมต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่ลาดตระเวน ผมต้องรับผิดชอบต่อชีวิตลูกน้องผมทุกคน ผมจะทำอย่างไร โปรดช่วยผมตัดสินใจว่า ผมจะสั่งสู้หรือสั่งถอย

ประเด็น

1. ถ้าท่านเป็น ส.ต.มั่น มีเขียน จะตัดสินใจอย่างไร เพราะอะไร
2. ในการที่ท่านจะตัดสินใจนั้น ท่านต้องใช้ข้อมูลอะไรบ้าง

วิธีดำเนินการ

1. วิทยากรเล่าเหตุการณ์บ้านโนนหมากมูน
2. แบ่งกลุ่มสมาชิกออกเป็น 5 – 6 กลุ่ม เพื่อร่วมกันคิดและร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยนแสดงตามประเด็นในเหตุการณ์ที่เกิดที่บ้านโนนหมากมูน ประมาณ 10 นาที
3. ให้ทุกกลุ่มได้นำเสนอผลการคิด วิเคราะห์ตามประเด็นที่กำหนด
4. สรุปประเด็นในกลุ่มใหญ่

กิจกรรมฝึกทักษะที่ 4 กรณีตัวอย่างเรื่อง “เรื่องของตัวเอง”

ให้ผู้เรียนทุกคนคิดถึงปัญหาที่เกิดขึ้น หรือเคยเกิดขึ้นกับตนเองมา 1 เรื่อง และแสดงวิธีการแก้ปัญหานั้นอย่างคนคิดเป็น โดยการแสวงหาข้อมูลทั้ง 3 ด้าน อย่างพอเพียงมาประกอบการพิจารณาในการแก้ปัญหานั้นให้ชัดเจน และบันทึกกระบวนการดังกล่าวไว้ด้วย

1. ลักษณะของปัญหาที่นำไปสู่กระบวนการแก้ปัญหาแบบคนคิดเป็น คืออะไร
2. ข้อมูลทั้ง 3 ประการ ที่จะนำมาเป็นข้อมูลประกอบการคิดการตัดสินใจเป็นอย่างไร ให้เสนอรายละเอียดของข้อมูลตามสมควร
3. กระบวนการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหาอย่างไร มีทางเลือกกี่ทาง อะไรบ้าง
4. ท่านตัดสินใจเลือกทางเลือกข้อไหน เพราะเหตุใด
5. ท่านจะนำทางเลือกไปปฏิบัติอย่างไร
6. ท่านพอใจและมีความสุขกับการแก้ปัญหานั้นหรือไม่ อย่างไร

กิจกรรมท้ายเล่ม

1. ให้ครูและผู้เรียนทั้งกลุ่มช่วยกันเขียนบันทึกหรือบันทึกลงแผ่นซีดีรอมสรุปกระบวนการเรียนรู้วิชา “คิดเป็น” ของกลุ่มผู้เรียนกลุ่มนี้ และให้แสดงความคิดเห็นสั้น ๆ ต่อผลที่ได้จากการศึกษารายวิชานี้
2. ให้ผู้เรียนแต่ละคนอธิบายสั้น ๆ ถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้เพิ่มขึ้นจากการเรียนรายวิชาคิดเป็น
3. ครูและผู้เรียนจัดทำแฟ้มสะสมงานของผู้เรียนแต่ละคนในรายวิชาคิดเป็น เพื่อเป็นการประเมินผลการเรียนรายบุคคล

บทที่ 5

การวิจัยอย่างง่าย

สาระสำคัญ

1. การวิจัยเป็นการหาคำตอบที่อยากรู้ อย่างมีระบบ เพื่อให้ได้รับคำตอบที่เชื่อถือได้
2. การวิจัยทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ และผู้วิจัยได้ฝึกการศึกษาค้นคว้า อย่างเป็นระบบ
3. การวิจัยทำได้โดยมีขั้นตอนการวิจัยอย่างง่าย ๆ 3 ขั้นตอน
4. การเขียนรายงานการวิจัยอย่างง่าย เป็นการเขียนให้ผู้อื่นเข้าใจเหตุผลที่ทำวิจัย วิธีการ/ขั้นตอน การทำวิจัยและผลการวิจัย

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

เมื่อจบบทนี้ ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายความหมายและประโยชน์ของการวิจัยได้
2. ระบุขั้นตอนของการทำวิจัยได้
3. อธิบายวิธีเขียนรายงานการวิจัยง่าย ๆ ได้

ขอบข่ายเนื้อหา

เรื่องที่ 1 วิจัยคืออะไร มีประโยชน์อย่างไร

เรื่องที่ 2 ทำวิจัยอย่างไร

เรื่องที่ 3 เขียนรายงานการวิจัยอย่างไร

สื่อการเรียนรู้

1. บทเรียนวิจัยออนไลน์ (<http://www.elearning.nrct.net/>). ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
2. เข้าไปค้นข้อมูลโดยพิมพ์หัวข้อเรื่องวิจัยที่ต้องการศึกษาใน <http://www.google.co.th>
3. วารสารเอกสาร งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ

เรื่องที่ 1

วิจัยคืออะไร มีประโยชน์อย่างไร

ความหมายของการวิจัย

ผู้เรียนระดับประถมศึกษา 2 คน ที่ต้องเรียนหัวข้อ การวิจัยอย่างง่ายในเทอมนี้ กำลังพูดคุยอย่างวิตกกังวลที่ต้องเรียนวิจัย ดังนี้

สมชาย “ท่าจะแย่เทอมนี้ ต้องเรียนวิจัยด้วย มันคืออะไรก็ไม่รู้ แต่คงยากมาก ๆ แน่เลย”

สมหญิง “ใช่ ๆ พี่เราที่อยู่มหาวิทยาลัย บอกว่าปวดหัวมากเลย ทำวิจัยนี้ต้องไปค้นหนังสือมากมาย ต้องรู้เรื่องสถิติ บอกว่ากว่าจะทำวิจัยเสร็จใช้เวลาเป็นปี ๆ เลยละ”

สมชาย “แต่วิจัยของเราแค่ระดับประถม และหัวข้อคือวิจัยอย่างง่าย คงไม่ยากเหมือนวิจัยในมหาวิทยาลัยหรอก แต่ที่เราสงสัยคือ วิจัยคืออะไร แล้วทำไมพวกเราต้องเรียนวิจัยด้วย มีประโยชน์อะไร”

ผู้เรียนหลายคน คงมีปัญหาคือสงสัยเหมือนสมชายและสมหญิง เราลองมาหาคำตอบกันเถาะว่า วิจัยคืออะไร มีประโยชน์อย่างไร

วิจัยคืออะไร

การวิจัยเป็นการหาคำตอบที่สงสัยที่อยากรู้อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่คาดเดา หรือสรุปเอาเอง คำตอบนั้นจึงจะเชื่อถือได้

ตัวอย่างเช่น สงสัยว่า ผู้เรียนระดับประถมศึกษาใน สรช. แห่งนี้ ใช้เวลาว่างทำอะไรจะไปสังเกตหรือสอบถามผู้เรียนเพียง 2-3 คน แล้วมาสรุปว่า เวลาว่างผู้เรียนใน สรช. นี้ ชอบเล่นดนตรีก็ไม่ได้ แต่ต้องไปสังเกตหรือทำแบบสอบถามไปให้ผู้เรียนที่มีจำนวนมากพอจะเป็นตัวแทนของ ผู้เรียนทั้งหมดตอบ แล้วนำมาสรุปว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ใช้เวลาว่างทำอะไร เป็นต้น

อีกตัวอย่างหนึ่ง เช่น ถ้าผู้เรียนสงสัยว่าผักบุ้งที่ชอบกินนั้น จะขึ้นได้เจริญงอกงามในดินชนิดใด ระหว่างดินทราย กับดินเหนียว ผู้เรียนสามารถพิสูจน์ข้อสงสัย โดยทดลองปลูกผักบุ้งในดินทั้ง 2 ชนิดนั้น โดยต้องควบคุมสภาพแวดล้อมทุกอย่างให้เหมือน ๆ กัน เช่น จำนวนเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งที่ปลูก การรดน้ำ การใส่ปุ๋ย เมื่อครบเวลาที่จะนำผักบุ้งมาทำอาหารผู้เรียนก็จะสามารถสรุปได้ว่าผักบุ้งสามารถขึ้นได้ดีในดินชนิดไหนมากกว่ากัน

การทดลองเช่นนี้เราเรียกว่า เป็นการวิจัย เรื่อง “การเปรียบเทียบความเจริญเติบโตของผักบุ้งที่ปลูกในดินทรายกับดินเหนียว” ซึ่งเป็นการศึกษาหาความจริงที่อยากรู้ โดยวิธีการทดลองปฏิบัติจริง และที่สำคัญที่ผู้เรียนต้องทำให้การตอบคำถามนี้น่าเชื่อถือคือ การจดบันทึกทุกขั้นตอนของการปลูกผักบุ้งในดินทั้ง 2 ชนิด ตั้งแต่เริ่มต้นเตรียมดิน การปลูก การดูแลรักษา ให้น้ำ ใส่ปุ๋ย และบันทึกผลเมื่อผักบุ้งเริ่มงอกจนเก็บ

มาทำอาหารได้ เปรียบเทียบการเจริญเติบโตของผักบุ้งในดินทั้ง 2 ชนิด เกี่ยวกับจำนวนต้นที่งอก ความสูงของต้น ความสมบูรณ์แข็งแรง เป็นต้น

จากตัวอย่างทั้ง 2 เรื่องดังกล่าว จะเห็นว่าที่เรียกว่าการวิจัยนั้นประกอบด้วยสิ่งสำคัญ คือ

1. คำถาม ปัญหา หรือข้อสงสัยต่าง ๆ เช่น อยากรู้ว่าเพื่อน ๆ ใน ศรช. ใช้เวลาว่างทำอะไร หรือสงสัยว่าผักบุ้งจะขึ้นได้ดีในดินทรายหรือดินเหนียว
2. กระบวนการหาคำตอบที่เป็นระบบ ไม่ใช่การคาดเดา เช่น ไปสังเกต สอบถาม สัมภาษณ์ หรือทดลองปฏิบัติจริง โดยไปศึกษาวิธีปลูกผักบุ้ง การดูแลรักษา แล้วมาปลูกจริง สังเกต บันทึกผล ที่เกิดขึ้นทุกขั้นตอน
3. รายงานผลการดำเนินงาน หรือเรียกว่า รายงานการวิจัย เป็นการเขียนให้ผู้อื่นทราบว่าทำไมจึงสนใจทำวิจัยเรื่องนั้น ๆ มีวิธีการและขั้นตอนการทำวิจัยอย่างไร และผลสรุปที่ได้จากการวิจัยเป็นอย่างไร

กิจกรรมที่ 1

ให้ผู้เรียนเขียนสรุปความหมายของการวิจัยตามความเข้าใจของตนเองและนำเสนอในการพบกลุ่ม

ประโยชน์ของการวิจัย

ประโยชน์ของการวิจัย สำหรับผู้ทำวิจัยเอง มีหลายประการดังนี้

1. ทำให้มีความสนใจ กระตือรือร้น สงสัย อยากรู้ อยากเห็นในสิ่งรอบตัว
2. ฝึกการเป็นคนมีเหตุผล เมื่อมีปัญหา ข้อสงสัย ต้องหาคำตอบที่ถูกต้อง ไม่ใช่การคาดเดาหรือสรุปเอง
3. ฝึกการศึกษาค้นคว้า จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ
4. ฝึกการเป็นคนช่างคิด ช่างสังเกต อดทน
5. ฝึกการจัดบันทึก เขียนเรียบเรียงอย่างเป็นระบบ
6. ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น

ประโยชน์ของการวิจัย สำหรับผู้อื่น/หน่วยงาน/สังคม

1. ความรู้ใหม่ ที่นำไปใช้ในการพัฒนางานด้านต่าง ๆ
2. นวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ

กิจกรรมที่ 2

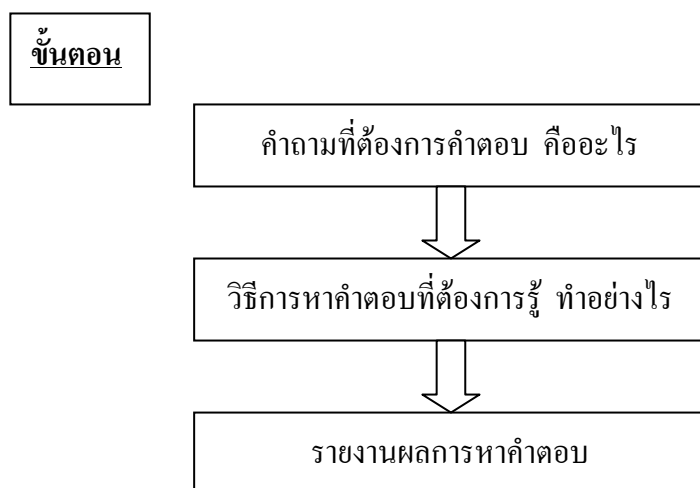
ให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้า และยกตัวอย่างว่า มีนวัตกรรม หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ อะไรบ้าง
ที่เกิดขึ้นจากผลของการวิจัย

เรื่องที่ 2

ทำวิจัยอย่างไร

ขั้นตอนของการทำวิจัย

โดยทั่วไป การวิจัยอย่างง่าย มีขั้นตอนที่เขียนเป็นแผนภูมิได้ ดังนี้

ขั้นตอนแรก คำถามที่ต้องการคำตอบ คืออะไร เป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เพราะการวิจัยจะเริ่มต้นจาก ปัญหาความสนใจ ความต้องการหาคำตอบในเรื่องใด เรื่องหนึ่งของผู้วิจัยเอง

ขั้นตอนที่สอง วิธีการหาคำตอบที่ต้องการรู้ ทำอย่างไร ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยต้องแสดงว่าจะมีแนวทาง/วิธีการ หาคำตอบ อย่างไรบ้าง โดยต้องเขียนรายละเอียดให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมของการ ดำเนินการวิจัยทั้งหมด

ขั้นตอนที่สาม รายงานผลการหาคำตอบ เป็นขั้นตอนสุดท้าย เมื่อได้รับคำตอบจากการวิจัยแล้ว นำมา เขียนเป็นรายงานให้ผู้อื่นทราบว่า ทำไมจึงสนใจทำวิจัยเรื่องนั้น ๆ มีวิธีการทำวิจัยอย่างไร และผลที่ได้จากการทำวิจัยเป็นอย่างไร

ในขั้นตอนของการทำวิจัยทั้ง 3 ขั้นตอนดังกล่าว มีรายละเอียดและวิธีการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. คำถามที่ต้องการคำตอบ คืออะไร

เป็นขั้นตอนแรกของการวิจัย ที่ผู้วิจัยต้องตอบให้ได้ว่า อยากรู้อะไร มีปัญหาข้อสงสัยอะไร

คำถามที่ต้องการคำตอบคืออะไร เรียกว่า เป็นคำถามการวิจัย

ตัวอย่างคำถามการวิจัย เช่น อาหารประเภทใดที่วัยรุ่นชอบกิน วัยรุ่นใช้เวลาว่างทำอะไร ลักษณะ ครุที่วัยรุ่นชอบเป็นอย่างไร ผักชีขึ้นได้ดีในดินชนิดใด ฯลฯ เป็นต้น

ที่มาของคำถามการวิจัย ได้มาจากปัญหา ข้อข้องใจ ความสนใจของผู้วิจัยเอง หรือได้มาจากการพูดคุยกับผู้อื่นแล้วเกิดประเด็นคำถาม หรือได้มาจากการศึกษาค้นคว้าอ่านหนังสือ แล้วเกิดความสนใจที่จะหา

กิจกรรมที่ 3

ให้ผู้เรียนเขียนคำถามการวิจัยตามความสนใจของตนเอง คนละ 3 คำถาม

2. วิธีการหาคำตอบที่ต้องการรู้ ทำอย่างไร

เมื่อผู้วิจัยมีคำถามการวิจัยแล้ว ขั้นตอนต่อไปผู้วิจัยต้องเขียนแสดงให้เห็นว่าจะมีแนวทาง/วิธีการหาคำตอบ ในเรื่องที่สนใจหรืออยากรู้อย่างไร โดยเขียนรายละเอียด ให้ครอบคลุมหัวข้อต่อไปนี้

1. จะทำวิจัยเรื่องอะไร (ชื่อเรื่องที่วิจัย)
2. ทำไมจึงทำเรื่องนี้ (เหตุผลที่สนใจทำวิจัยเรื่องนี้คืออะไร)
3. อยากรู้อะไรบ้างจากการวิจัย (วัตถุประสงค์การวิจัย)
4. มีวิธีการขั้นตอนการวิจัยอย่างไร (อธิบายรายละเอียดของการดำเนินงานวิจัย ระยะเวลา แผนการดำเนินงาน)
5. ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยคืออะไร

กิจกรรมที่ 4

1. ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน
2. ในกลุ่มให้แต่ละคนนำเสนอคำถามการวิจัยที่ตนเองสนใจที่เคยเขียนไว้ในกิจกรรมที่ 3
3. กลุ่มพิจารณาเลือกคำถามการวิจัยที่น่าสนใจที่สุดมา 1 คำถาม
4. ระดมสมองในกลุ่มว่าจากคำถามการวิจัยที่เลือกมา จะทำวิจัยเรื่องอะไร ทำไม จึงทำเรื่องนี้ อยากรู้อะไรบ้าง จะเกิดประโยชน์อย่างไร และมีแนวทาง/วิธีการทำวิจัยอย่างไรบ้าง
5. ส่งตัวแทนไปนำเสนอรายละเอียดในข้อ 4 ในการพบกลุ่มใหญ่

3. รายงานผลการหาคำตอบ

เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย เมื่อทำวิจัยเสร็จเรียบร้อยแล้ว เรียกว่า เป็นรายงานการวิจัยเขียนเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึงเหตุผลที่ทำวิจัย สิ่งที่ยากรู้ในการทำวิจัย วิธีการ/ขั้นตอนของการทำวิจัย และผลการวิจัย

เรื่องที่ 3

เขียนรายงานการวิจัยอย่างไร

การเขียนรายงานการวิจัยอย่างง่าย ๆ

การเขียนรายงานการวิจัยอย่างง่าย ๆ ส่วนใหญ่จะประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้

1. ชื่อเรื่องที่วิจัย
2. ชื่อผู้วิจัย
3. เหตุผลที่ทำวิจัย (ทำไมจึงทำวิจัยเรื่องนี้)
4. อยากรู้อะไรจากการวิจัย (วัตถุประสงค์การวิจัย)
5. วิธีการดำเนินการวิจัย (ขั้นตอน/วิธีการ/ระยะเวลาการวิจัย)
6. ผลการวิจัย (ข้อค้นพบจากการวิจัย)

กิจกรรมที่ 5

ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มไปศึกษาค้นคว้ารายงานการวิจัยในเอกสารหรือเว็บไซต์และเขียนสรุปรายงานการวิจัยที่สนใจ ให้ครอบคลุมทั้ง 6 หัวข้อ ข้างต้น เป็นรายงานกลุ่มส่งครูประจำกลุ่ม

เฉลยกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1

คำตอบอาจมีหลากหลาย แต่ที่สำคัญคือความหมายของการวิจัย ต้องการมีศึกษาค้นคว้า หาคำตอบ
อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่การคาดเดา หรือสรุปเอาเอง

กิจกรรมที่ 2

คำตอบเป็นไปตามสิ่งที่ผู้เรียน ได้ไปศึกษาค้นคว้า และยกตัวอย่างเกี่ยวกับนวัตกรรม ผลงาน
สิ่งประดิษฐ์ที่เกิดขึ้นจากการวิจัย

กิจกรรมที่ 3

คำตอบเป็นไปตามคำถาม การวิจัยของผู้เรียนแต่ละคน

กิจกรรมที่ 4

คำตอบในข้อ 4 ให้ครอบคลุมชื่อเรื่องที่วิจัย เหตุผลความเป็นมาที่ทำวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย
วิธีการ/ขั้นตอนการวิจัย ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

กิจกรรมที่ 5

คำตอบให้ครอบคลุมชื่อเรื่องที่วิจัย ชื่อผู้วิจัย เหตุผลที่ทำวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย วิธีการ
ดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย

บรรณานุกรม

- คณาพร คมสัน. 2540 การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจสำหรับ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ. 2541. รายงานการวิจัย เรื่อง ความพร้อมในการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเองของผู้เรียนผู้ใหญ่ของ
กิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่บางประเภท. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- _____. 2544. การศึกษาผู้ใหญ่ : ปรัชญาตะวันตกและการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นัศดา อังสุไวทย. 2550. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาเคมีที่เน้นกระบวนการเรียนรู้แบบนำตนเองของ
นักศึกษาระดับปริญญาตรี. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา วิทยาศาสตร์ศึกษา, มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุญศิริ อนันตเศรษฐ. 2544. การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง
ของผู้เรียนในระดับมหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาอุดมศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุษาน, โทนี. ใช้หัวใจคิด, 2541. (สัญญา ผลอนันต์ ผู้แปล). กรุงเทพฯ : ขวัญข้าว '95.
- ฝ่ายวิชาการบิสิต. 2550. ฟัง คิด อ่าน เขียน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บิสิต.
- ยุดา รักไทย และปานจิตต์ โกญจนวรรณ. 2550. พูดอย่างฉลาด. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- รุ่งอรุณ ไสยโสภณ. 2550. การจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความพร้อมในการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเองและความสามารถในการ
พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาอาชีวศึกษา,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วนิษา เรช. 2551. อัจฉริยะ...เรียนสนุก. กรุงเทพฯ : อัจฉริยะสร้างได้ จำกัด.
- วิกร ตันทงทไธ. 2536. หลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่. กรุงเทพฯ : สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. 2542. “ยกเครื่องเรื่องเรียนรู้ : การเรียนรู้คือส่วนหนึ่งของชีวิต ทุกลมหายใจคือการเรียนรู้”
สถานปฏิรูป. 20 (พฤศจิกายน 2542) : 55 – 61.
- วิภาดา วัฒนนามกุล. 2544. การพัฒนาระบบการเรียนรู้ด้วยตนเองสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาชีพสาธารณสุข.
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ศรัณย์ ขจรไชยกุล. 2542. การใช้โปรแกรมการแนะแนวกลุ่มต่อการเพิ่มความพร้อมของการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเอง
ของนักศึกษารอพินิจชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษา
และการแนะแนว, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศันสนีย์ ฉัตรคุปต์. 2545. รายงานการวิจัย เรื่อง การเรียนรู้รูปแบบใหม่ : ยุทธศาสตร์ด้านนโยบายและการใช้ทรัพยากร.
กรุงเทพ ฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.

สมคิด อิศระวัฒน์. 2538. รายงานการวิจัย เรื่อง ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนไทย. กรุงเทพ ฯ : คณะ
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

_____. 2541 . รายงานการวิจัย เรื่อง ลักษณะการอบรมการเรียนรู้ด้วยตัวเองของคนไทย. กรุงเทพ ฯ :
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์. 2541. เทคนิคการสอนแนวใหม่สำหรับการศึกษานอกโรงเรียน. กรุงเทพ ฯ : กองพัฒนาการ
ศึกษานอกโรงเรียน.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545. แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559). (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพ ฯ : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

_____. ม.ป.ป. 2545. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.
กรุงเทพ ฯ : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สำนักบริหารงานศึกษานอกโรงเรียน. 2549. แนวคิดสู่การปฏิบัติ : การเรียนรู้โดยการชี้นำตนเองสำหรับผู้ใหญ่.
กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์อักษรไทย.

สุนทรา โตบัว. 2546. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษา
พยาบาล. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล. 2544. จิตวิทยาการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพ ฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. 2544. จิตวิทยาเพื่อการฝึกอบรมผู้ใหญ่. กรุงเทพ ฯ : ชีระป้อมวรรณกรรม.

_____. 2546. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้เรียนการศึกษาต่อเนื่องสายอาชีพ. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาอาชีวศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อัญชลี ชาติกิตติสาร. 2542. การพัฒนาคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนไทย. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง, มหาวิทยาลัยมหิดล.

Brockett, R. G. and R. Hiemstra. 1991 . **Self-direction in Learning : Perspectives in theory, research and practice.**
London : Routledge.

_____. 1993. **Self-Direction in Adult Learning.** (2nd ed.). San Francisco : Champman and Hall, Inc. Brookfield, S.D.

1984. “Self-Directed Learning : A Critical Paradigm” **Adult Education Quarterly.** 35(2) : 59-71 .

Caffarella, R.S. 1983. “Fostering Self-Directed Learning in Post-secondary Education” **An Omnibus
Of Practice and Research.** (November 1983) : 7-26.

Candy, P.C. 1991. **Self-Directed Learning.** San Francisco : Jossey-Bass Publishers. Good, C. V. 1973. Dictionary of
Education. (3rd ed.). New York : Mcgraw-Hill Book.

Griffin, C. 1983. **Curriculum Theory in Adult Lifelong Education.** London : Crom Helm.

Guglielmino, L. M. 1997. **Development of the Self-directed Learning Readiness Scale.** Georgia :
Unpublished Doctoral Dissertation, University of Georgia.

Knowles, M.S. 1975. “Self-Directed Learning : A Guide for Learner and Teacher. New York :
Association Press.

Oddi, L.F. 1987. “Perspectives on Self-Directed Learning” **Adult Education Quarterly.** 38 (1987) :
97-107.

Skager, R. 1977. **Curriculum Evaluation for Lifelong Education.** Toronto : Pergamon Press.

_____. 1978. **Lifelong Education and Evaluation Practice.** Hamburg : Pergamon Press and the
UNESCO Institution for Education.

Tough, A.1979. **The Adult’s Learning projects.** Toronto, Ontario Institute for Studies in Education.

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. “คิดเป็นคือคิดพอเพียง”. วารสาร กสน., มีนาคม 2550, หน้า 9 – 11.

ชุมพล หนูสง และคณะ 2544. **ปรัชญาคิดเป็น** (หนังสือรวบรวมคำบรรยายและบทสัมภาษณ์ ดร.โกวิท
วรพัฒน์ ในโอกาสต่าง ๆ) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรไทย

ทองอยู่ แก้วไทรชะ. “คิดเป็น : เพื่อนเรียนรู้สู่อนาคต”. วารสาร กสน. มีนาคม 2550, หน้า 12 – 16.

“_____”, 2546. **ได้รู้ไม่ไร** (หนังสือเกียณอายุราชการ ทองอยู่ แก้วไทรชะ). กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.)

สนอง โลหิตวิเศษ, 2544. **ปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกระบบ.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

หน่วยศึกษานิเทศก์, 2552. **คัมภีร์ กสน.** เอกสารหลักการและแนวคิดประกอบการดำเนินงาน กสน.

กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์, สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย.

อุ้นตา นพคุณ, 2528. แนวคิดทางการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชุมชน เรื่อง คิดเป็น. กรุงเทพฯ :

กรุงสยามการพิมพ์.

กุลขนิษฐ์ ราชนบุณขวัฒน์. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องกระบวนการวิจัย. ในการประชุมสัมมนา

งานวิจัยโครงการวิจัยพัฒนาคุณภาพ กศน. ปีงบประมาณ 2552 (วันที่ 29-30 มิถุนายน 2552).

บุญใจ ศรีสถิตนรากร. ระเบียบวิธีการวิจัยทางพยาบาลศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : บริษัทยูแออนด์
ไอ

อินเตอร์มีเดีย จำกัด, 2547.

พนิต เข้มทอง. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง มโนทัศน์การวิจัยในชั้นเรียน. ในการประชุมสัมมนา
งานวิจัย

โครงการวิจัยพัฒนาคุณภาพ กศน. ปีงบประมาณ 2552 (วันที่ 29-30 มิถุนายน 2552).

พิสนุ ฟองศรี. วิจัยชั้นเรียน หลักการและเทคนิคปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์,
2551.

ไมตรี บุญทศ. คู่มือการทำวิจัยในโรงเรียน. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2549.

ศิริรัตน์ วีระดินานุกุล. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสถิติและการวิจัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ,
2545

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. วิจัยแผ่นเดียว : เส้นทางสู่คุณภาพการอาชีวศึกษา. กรุงเทพฯ :

สำนักงาน

วิจัยและพัฒนาการอาชีวศึกษา, 2547.

สมเจตน์ ไวยาการณ. หลักและการวิจัย. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544.

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

1. นายประเสริฐ บุญเรือง	เลขาธิการ กศน.
2. ดร.ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์	รองเลขาธิการ กศน.
3. นายวัชรินทร์ จำปี	รองเลขาธิการ กศน.
4. ดร.ทองอยู่ แก้วไทรชะ	ที่ปรึกษาด้านการพัฒนาหลักสูตร กศน.
5. นางรักษณา คั่นทวาทไธ	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน

ผู้เขียนและเรียบเรียง

1. บทที่ 1 การเรียนรู้ด้วยตนเอง
ดร.รุ่งอรุณ ไสยโสภณ	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
2. บทที่ 2 การใช้แหล่งเรียนรู้
ดร.รุ่งอรุณ ไสยโสภณ	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
3. บทที่ 3 การจัดการความรู้
ดร.รุ่งอรุณ ไสยโสภณ	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
4. บทที่ 4 คิดเป็น
ดร.ทองอยู่ แก้วไทรชะ	ที่ปรึกษาด้านการพัฒนาหลักสูตร กศน.
5. บทที่ 5 การวิจัยอย่างง่าย
นางศิริพรรณ สายหงษ์	ข้าราชการบำนาญ

ผู้บรรณาธิการ และพัฒนาปรับปรุง

1. บทที่ 1 การเรียนรู้ด้วยตนเอง
ดร.รุ่งอรุณ ไสยโสภณ	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
2. บทที่ 2 การใช้แหล่งเรียนรู้
นายธวัชชัย ใจชาญสุขกิจ

นางสาวสุพัตรา โทวราภา | รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการ
สำนักงาน กศน. จังหวัดเพชรบุรี
สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ |
| 3. บทที่ 3 การจัดการความรู้
นางอัจฉรา ใจชาญสุขกิจ
นางณัฐพร เชื้อมหาวัน | สำนักงาน กศน.จังหวัดสมุทรสงคราม
สถาบันการศึกษาและพัฒนาต่อเนื่องสิรินธร |
| 4. บทที่ 4 คิดเป็น
ดร.ทองอยู่ แก้วไทรชะ | ที่ปรึกษาสำนักงาน กศน. |

5. บทที่ 5 การวิจัยอย่างง่าย

นางศิริพรรณ สายหงษ์
นางพิชญภา ปิติวรา

ข้าราชการบำนาญ
ข้าราชการบำนาญ

คณะทำงาน

1. นายสุรพงษ์ มั่นมะโน
2. นายศุภโชค ศรีรัตนศิลป์
3. นางสาววรรณพร ปัทมานนท์
4. นางสาวศรียุญา กุลประดิษฐ์
5. นางสาวเพชรินทร์ เหลืองจิตวัฒนา

กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน

ผู้พิมพ์ต้นฉบับ

1. นางปิยวดี คะเนสม
2. นางเพชรินทร์ เหลืองจิตวัฒนา
3. นางสาวกรวรรณ กวีวงศ์พัฒน์
4. นางสาวชาลิณี ธรรมธิยา
5. นางสาวอริสรา บำนชี

กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน

ผู้ออกแบบปก

นายศุภโชค ศรีรัตนศิลป์

กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน